کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٦٥ | دووشەممە، ٣٠ ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ١٩ی فێورییەی ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

خالید عەزیزی: نیزامی سیاسیی ناوەندگەرا لە ئێران نابێ بمێنێ

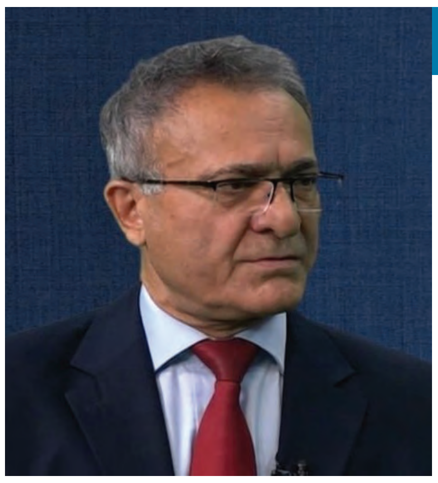

کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ڕایگەیاند ٤٥ ساڵ دوای شۆڕشی ٥٧ و لە ئێستا بەشی هەرە زۆری خەڵک لە ئێران بەتایبەت نەتەوەکان دژی ئەو ڕێژیمەن، بەڵام تەنیا بە دژایەتی و تووڕەبوون ئەو ڕێژیمە لەنێو ناچێت، بەڵکوو دەبێ خواستێک هەبێ کە بتوانین جێگرەوەی بۆ دابنێین. ئێمە دەبینین خەڵک لە نێوخۆی وڵات کاری خۆیان کردوە و دەیکەن، بەڵام ئەوە حیزب و ڕەوت و ڕێکخراوەکانی ئۆپۆزیسیۆنن کە دەبێ لە ئاستی چاوەڕوانییەکاندا بجووڵێنەوە.

کاک خالید عەزیزی ڕایگەیاند ئەوەی خەڵک لە دواڕۆژی ئێراندا دەیهەوێ ماف و ئەمنیەت و ئاسایشە، ئەوەش کاتێک دێتە دی بابەتی وەک پەراوێز و ناوەند لەنێو بچێ و، ئەوەندەی پێوەندی بە کوردستانەوە هەیە ئێمە وەک دەرفەتێکین نەک هەڕەشە. ئێمە باوەڕمان وایە پاراستنی مافی نەتەوەکان و لامەرکەزی (غیرمتمرکز) پێش هەموو شتێکە و دەسەڵاتی ناوەندگەرا کە بۆتە کۆسپێکی گەورە نابێ بمێنێ و هەمووڵایەک دەبێ بەشداریی دەستەڵات بن بەبێ هیچ جیاوازی و هەڵاواردنێک.

(ڕاپۆرتێک لە لاپەڕەی ٣دا بخوێنەوە)

بایکۆتی هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمە:

نواندنەوەی هێزی خەباتگێڕیی کورد و هاوپێوەندیی گەلانی ئێران دژی کۆماری ئیسلامی

حیزبی دێموکرات:
١١ی ڕەشەمە تابلۆیەکی دی لە هاوهەڵوێستی، یەکگری و هاوخەباتیی کورد پێشان دەدەینەوە

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پاشخانی نیزیک بە هەشت دەیە خەبات و قوربانیدان و گرتنەبەری ڕێوشوێن و هەڵوێستی سیاسی بەتایبەت دوای شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی و توندتربوونی ململانێی نێوان خەڵک و نیزامی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی لەسەر ئەوە باوەڕەیە، کە بایکۆتکردنی هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمە زیاتر لە پێشوو ئەرکێکی نیشتمانی، نەتەوەیی و ئەخلاقی هاوکات خاوەندارەتیی لە نیزیک بە یەک سەدە تێکۆشانی سیاسی لەپێناو ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد و ئەو خوێن و خەباتە وەک میراتی خەباتگێڕیی کورد لە کوردستانی ئێرانە. بۆیە داوا لە هەموو گەلانی ئێران و بەتایبەت خەڵکی کوردستان دەکات بە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان، داکۆکی لە ماف و ئازادی و ویستە مرۆیی و نەتەوایەتییەکانی خۆیان بکەن و بە نەچوونەسەر سندووقەکانی دەنگدان، ئەم هەڵبژاردنە بکەنە ڕێفراندۆمێکی دیکە و "نا"گوتنەوەی دووبارە بە کۆماری ئیسلامی.

بۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پاشخانی نیزیک بە هەشت دەیە خەبات و قوربانیدان و گرتنەبەری ڕێوشوێن و هەڵوێستی سیاسی بەتایبەت دوای شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی و توندتربوونی ململانێی نێوان خەڵک و نیزامی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی لەسەر ئەوە باوەڕەیە، کە بایکۆتکردنی هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمە زیاتر لە پێشوو ئەرکێکی نیشتمانی، نەتەوەیی و ئەخلاقییە.

ل ٢

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات:
ڕێژیمی سپۆنسەری تێرۆریزمی دەوڵەتی لە شەرعییەتی خەڵکی و سیاسی داماڵدراوە

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرنجدان بە هاتنەوەی ٢٢ی ڕێبەندان و تێپەڕینی ٤٥ ساڵ بە سەر دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامیدا تیشکی خستەسەر ئەوەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا خوازیاری دێموکراسی، کرانەوەی سیاسی و دابینکردنی عەداڵەتی کۆمەڵایەتی بوون و بۆ ئەوە شۆڕشیان کرد هەتا کۆتایی بە ئیستبدادی سیاسی بێنن و دەستەبەری ئازادی و مافە مەدەنی و دێموکراتیکەکانیان بکەن. بەڵام دوای ٤٥ ساڵ بەکردەوە تەنیا جێگەی «شاهەنشا» و «وەلیی فەقیهـ» گۆڕاوە و لەسۆنگەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییەوە چەند قات بەرەوڕووی قەیرانگەلی هەژاری، بێکاری، بێمافی و سەرکوتی ویست و داخوازە بنەڕەتییەکانیان بوونەتەوە. قەیران و خەسارە کۆمەڵایەتییە دەیان ساڵەکان لە کاتێکدا لەسەر یەک کەڵەکە بوون کە کۆماری ئیسلامی لەبری گەڕانەوە بۆ خەڵک و لاکردنەوە لە پرس و داواکانیان هەتا ئێستا سەدان میلیارد دۆلار لە سامانی گشتیی وڵاتی بۆ سیاسەتی قەیرانخوڵقێنی لە ناوچە، تەیارکردنی میلیشیای جۆراوجۆر بۆ شەڕی نیابەتی و ئیدئۆلۆژی و هەژمۆنیی سیاسیی خۆی خەرج کردوە. بۆیە لە دەسپێکی ٤٦ ساڵەی تەمەنیدا لە کۆمەڵگەی جیهانیدا بە گەورەترین وڵاتی سپۆنسەری تێرۆریزمی دەوڵەتی و هۆکاری ناسەقامگیی ناوچەیی و جیهانی دەناسرێ و لە نێوخۆی وڵاتیشدا کەمترین شەرعییەتی سیاسیی هەیە و تەنیا بە زەبری چەک و سەرکوت توانیویەتی دەسەڵات و هەیمەنەی حوکمڕانییەکەی بپارێزێت.

ل ٢

گرتنی چوار کوردی خۆراسان بە تاوانی بڵاوکردنەوەی ڤیدیۆ کلیپی «وڵات»

دوای بڵاوکردنەوەی ڤیدیۆ کلیپی نوێی هونەرمەند عەلی کەریمی، یەکێک لە هونەرمەندە ناسراوەکانی کورد لە خوراسان، لانیکەم ٤ کەس لە بەرهەمهێنەرانی ڤیدیۆ کلیپی «وڵات» لەلایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە دەستبەسەر کراون و چەند کەسی دیکەش بانگ کراون و ستۆدیۆی «تەقیزادە» لە شاری ئەسفەراین پلۆمپ کراوە.

بەپێی ڕاپۆرتی هەنگاو ڕۆژی یەکشەممە ٢٢ی ڕێبەندان حوسێن تەقیزادە، دەنگهەڵگر و بەڕێوەبەری ستۆدیۆی تەقیزادە و هەروەها عەلی دلفراز (دەرهێنەر)، حوسێن فیروزە (بەڕێوەبەری بەرهەمهێنان) و جەلال بەراتزادە (وێنەهەڵگرێ)ی ئەم گرووپە لە شاری بجنۆردی پارێزگای خوراسانی باکوور دوای بانگکرانیان بۆ ئیدارە ئیتلاعاتی ئەم شارە دەستبەسەرکران. .

حەشیمەتی کوردەکانی خۆراسان کە لە سەردەمی شا عەباسی سەفەویدا لە لای ورمێوە بۆ خوراسان کۆچیان پێ کراوە، نیزیک بە دوو میلیۆن کەسە و ماوەی نزیک بە دوو دەیەیە لەژێر کاریگەری و هێژمۆنیی گوتاری نەتەوەیی و بووژانەوەی فەرهەنگیی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لەسەر بنەما و ڕیشەی ئەدەبیات و زمان و کولتووری دێرینی نەتەوەیی بەدوای ناسنامەی خۆیانەوەن. بەڵام بەتوندی کەوتوونەتە ژێر چاودێری و کۆنترۆڵی دامودەزگا ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی و هەتا ئێستا دەیان چالاکی فەرهەنگی، مەدەنی، نووسەر، شاعیر، هونەرمەند و خوێندکاری کوردی خوراسان دەستبەسەر و ڕاپێچی زیندان کراون.

٢٣٥ زانای ئایینیی کورد حوکمی ئێعدامی مامۆستا محەممەد خزرنژادیان مەحکووم کرد

٢٣٥ کەس لە مامۆستایان و زانایانی ئایینیی سوننە مەزهەبی کوردستان، لە نامەیەکدا بۆ سەرۆکایەتیی دەزگای دادی کۆماری ئیسلامیی ئێران و بەرپرسانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان وێڕای ڕەتکردنەوەی ئەندامەتیی مامۆستا محەممەد خزرنژاد لە گرووپە توندئاژۆکان ڕایانگەیاند کە ڕەوتی پێڕاگەیشتن بە دۆسییەی مامۆستا محەممەد نادادپەروەرانە بووە. لەو نامەیەدا هاتووە کە ئەو حوکمە تەنانەت دژایەتیی لەگەڵ یاساکانی حکوومەت هەیە و ڕەوتی پێڕاگەیشتن بە پەروەندەکەی دەبێ لە دادگای تایبەتی ڕۆحانییەتدا بەڕێوە بچێ.

مامۆستا محەممەد خزرنژاد، مامۆستای ئایینیی خەڵکی بۆکان کە لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادیدا لەلایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانەوە دەسبەسەر کرابوو، لە لقی ٣ی دادگای شۆڕشی ورمێ بە سەرۆکایەتیی دادوەر «ڕەزا نەجەفزادە»، بە تۆمەتگەلێکی وەک «افساد فی‌الارض»، «هەوڵدان دژی تەناهیی نەتەوەیی لە ڕێگەی زیانگەیاندن بە سەربەخۆیی وڵات» و «پڕوپاگەندە دژی نیزام»، بە لەسێدارەدان و ١٦ ساڵ بەندکران سزا دراوە. «کوردپا» دەڵێ دادگا بە پشتبەستن بە دانپێدانانی زۆرەملێی مامۆستا و پەروەندەسازیی وەزارەتی ئیتلاعات، پێوەندی لەگەڵ گرووپە توندئاژۆ مەزهەبییەکان، لیدێری لە نارەزایەتییەکانی بۆکان و زیانگەیاندن بە شوێنە گشتییەکانی تەنیا بەشێک لە تۆمەتە وەپاڵدراوەکان دژی ئەم مامۆستا ئایینییە کوردەن؛ بەڵام مامۆستا محەممەد خزرنژاد، هەموو تۆمەتە وەپاڵدراوەکانی لە دادگادا ڕەت کردوونەتەوە. مامۆستا محەممەد خزرنژاد، ڕۆژی ٢٨ی خەزەڵوەری ١٤٠١ لەگەڵ یاسری کوڕی دەسبەسەر کران.

١١ی ڕەشەممە بۆ گەیاندنی پەیامی کۆتایی
سمایل شەرەفی
٤

کۆماری ئیسلامی لە بەردەم سۆنامیی ڕق و بێزاریی خەڵکدا
برایم لاجانی
٥

سووکایەتی بە دێموکراسی
عەلی بداغی
٧

لە سڕینەوەی بیری جیاواز هەتا تیرووپشکی نێوان مۆرەکانی ڕێژیم
پێشەوا عەلیپوور
٨

ئایا ئەمریکا دەبێ هێرش بکاتە سەر ئێران؟
و: کەماڵ حەسەنپوور
١١

ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات:

هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمە دەرفەتێکی دی بۆ "نا"گوتنەوە بە کۆماری ئیسلامیین

گەلانی ستەملێکراوی ئێران!
خەڵکی خۆڕاگری کوردستان!
ئازادیخوازان و حیزب و لایەنە سیاسییەکان!

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەدا بەناو هەڵبژاردنێکی دیکە بۆ خولی دوازدەهەمی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و خولی شەشەمی مەجلیسی خیبرەگانی ڕێبەری بەڕێوە دەبات.

ئەزموونی ٤٥ ساڵ دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران و بەڕێوەبردنی جۆرەها هەڵبژاردنی مەجلیس، مەجلیسی خیبرەگانی ڕێبەری و شوڕای شارودێ لەو ماوەیەدا و، تاقیکردنەوەی زۆر ڕەوت و لایەنی سیاسی لە ڕاست و چەپ و لە چاکسازیخوازەوە بگرە هەتا میانەڕەو و بەناو ئێعتدالگەراکان و کارنامەی سیاسییان سەلماندوویەتی؛ کە هەڵبژاردنەکان لە چوارچێوەی دەسەڵاتدارەتیی ئەم ڕێژیمەدا نەک ناتوانن سەرچاوەی هیچ گۆڕانکارییەک لە بەرژەوەندیی خەڵکی ئێران و دۆخی گشتیی وڵات بن، بەڵکوو دەنگی خەڵک تەنیا بۆ ڕەواییدان بە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی بەکار هاتووە. هەر ئەو ئەزموونە پێمان دەڵێ هەموو جۆرە هەڵبژاردنێک لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا مهەندیسیکراو و بەتەواوی نادێموکراتیکە و هەرهەموو هەوڵی ڕێژیم ئەوەیە هەڵبژاردنەکان بکا بە دەرفەتێک بۆ ئەوەی چەندی بۆی بکرێ خەڵکێکی زۆر بێنێتە سەر سندووقەکان هەتا لە چوارچێوەی ئەو یارییە پلانبۆدارێژراوەدا بە خەڵکی دنیا ڕابگەیەنێ کە ڕێژیمەکەی ڕەوایی خەڵکی لەپشتە.

کاردروستاییەکان بۆ خولی دوازدەهەمی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی لە کاتێکدایە بە درێژایی تەمەنی ئەو ڕێژیمە مەجلیس وەک ئۆرگانێک بۆ نواندنی ویست و ئیرادەی خەڵک نەیتوانیوە نەک هەر لە پرسە گرینگەکانی پێوەندیدار بە ماف و ژیانی خەڵکی ئێراندا بڕیاردەر و شوێندانەر بێت، بەڵکوو مەجلیس بۆ خۆی بەشێکی گرینگ لە پێکهاتەی ئەم ڕێژیمە بووە و وەک یەکێک لە ئۆرگانە سەرەکییەکانی ئەم نیزامە سەرکوتکەرە ڕۆڵی گێڕاوە. بەتایبەت ڕووداوەکانی شۆڕشی ژینا و بەردەوامیی جموجۆڵە نارەزایەتییەکان لە دوو ساڵی ڕابردووشدا بۆ هەموو کەسێکی سەلماندوە نە مەجلیسی ڕێژیم پارلمانێکی ڕاستەقینەیە و نە نوێنەرانی ئەو مەجلیسە دەنگی خەڵک و پارێزەری ماف و ئازادییەکانی ئەوانن. هەمووان دەزانن تەنیا لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا بە سەدان کەسی مافخواز لە سەر شەقام کوژراون، دەیان هەزار کەس ڕاپێچی بەندیخانەکان کراون، نیزیک بە دوو هەزار کەس لە سێدارە دراون، هەرچەشنە نارەزایەتی و مافویستییەکی خەڵک بە ئاگر و ئاسن وەڵام دراوەتەوە و هەژاری و گرانی و برسیەتی بڕستی لە خەڵکی وڵات بڕیوە؛ بەڵام نە مەجلیس بە گشتی و نە نوێنەرانی ئەو مەجلیسە تەنانەت بە تاک، هیچ هەڵوێستێکی شیاویان بەرانبەر بە جینایەتەکانی نیزامی سیاسی و دەسەڵاتدار لە وڵات نەبووە. یان لە کاتێکدا کۆماری ئیسلامیی ئێران بە قەیرانخوڵقێنییەکانی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، دەستێوەردانی سیاسی لە کاروباری نێوخۆیی وڵاتانی دراوسێ و تەیارکردنی میلیشیا و گرووپە تێرۆریستییەکانی بۆ ئایدۆلۆژیی هەناردەی شۆڕش لەسەر حسێبی سامانی گشتیی وڵات و قووت و ژیان و گیانی خەڵکی ئێران شەڕێکی نیابەتیی لەگەڵ ئەمریکا و هێزە هاوپەیمانەکانی وەڕێ خستووە، مەجلیسی ئێران و بەناو نوێنەرانی خەڵک لەو مەجلیسەدا نەک هەر هیچ چەشنە نارەزایەتییەکیان لەدژی سیاسەتەکانی ڕێژیم نەبووە، بەڵکوو لە کۆبوونەوەی مەجلیسدا بەرگی سپای پاسداران لەبەر دەکەن و وەک سەربازی پیادەنیزامی ڕێژیم لە بەرەی دژی خەڵکدا دەجووڵێنەوە.

بۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پاشخانی نیزیک بە هەشت دەیە خەبات و قوربانیدان و گرتنەبەری ڕێوشوێن و هەڵوێستی سیاسی بەتایبەت دوای شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی و توندتربوونی ململانێی نێوان خەڵک و نیزامی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی لەسەر ئەوە باوەڕەیە، کە بایکۆتکردنی هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەمە زیاتر لە پێشوو ئەرکێکی نیشتمانی، نەتەوەیی و ئەخلاقی هاوکات خاوەندارەتیی لە نیزیک بە یەک سەدە تێکۆشانی سیاسی لەپێناو ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد و ئەو خوێن و خەباتە وەک میراتی خەباتگێڕیی کورد لە کوردستانی ئێرانە. بۆیە داوا لە هەموو گەلانی ئێران و بەتایبەت خەڵکی کوردستان دەکات بە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان، داکۆکی لە ماف و ئازادی و ویستە مرۆیی و نەتەوایەتییەکانی خۆیان بکەن و بە نەچوونەسەر سندووقەکانی دەنگدان، ئەم هەڵبژاردنە بکەنە ڕێفراندۆمێکی دیکە و "نا"گوتنەوەی دووبارە بە کۆماری ئیسلامی.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ ئەوەدا کە دڵنیایە خەڵکی کوردستان ئەم هەڵبژاردنانە بە گەرموگوڕیی زیاترەوە بایکۆت دەکەن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خوازیاری ئەوەیە هەموو تاکێک و چین‌وتوێژی کۆمەڵ، کۆمەڵگەی مەدەنی و ڕێکخراوە جەماوەرییەکان و بەگشتی هەموو لایەک وێکڕا و پێکەوە بچنە سەنگەری تەحریمی هەڵبژاردنەکانی مانگی ڕەشەمە و تابلۆیەکی دی لە هاوهەڵوێستی، یەکگری، هاوخەباتی و خۆڕاگریی کورد پێشانی هەمووان بدەن. حیزبی دێموکرات هاوکات پێشوازی لە کشانەوەی ئەو کەسانەش دەکا بە هەر هۆیەک پێشتر بۆ ئەو هەڵبژاردنانە ناونووسییان کردوە، بەڵام ئامادە نین خۆیان بکەنە هاوبەشی خەیانەت و جینایەتەکانی ڕێژیم و ئەو کارەساتانەی بەسەر خەڵکی وڵاتی دەهێنێ.

سڵاو لە ئیرادەی شۆڕشگێڕانەی خەڵکی کوردستان و هەموو ئازادیخوازانی ئێران!

سڵاو لە مافویستی و خەباتی شێلگیرانەتان!

بژی یەکیەتی و هاوهەڵوێستی هەموو نەتەوە مافخوازەکانی ئێران لەدژی کۆماری ئیسلامی!

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەری
٢٦ی ڕێبەندای ١٤٠٢

ڕاگەیەندراوی خەبەری

بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەی بەرینی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

لە تازەترین کۆبوونەوەی بەرینی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا وێڕای پێداگری لەسەر پێویستیی یەکدەنگی و یەکڕیزیی پتری حیزب و هێزە سیاسییەکانی کوردستان و هاوکاریی بەکردەوەی ئۆپۆزیسیۆن بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی، باس لەوە کرا کە بەچۆکداهێنانی کۆماری ئیسلامی و دروستکردنی ئێرانێکی سەقامگیر لە داهاتوودا، لەگرەوی دابەشبوونی دێموکراتیکی دەسەڵات و وەدیهاتنی ئازادی، بەرانبەری و مافی ڕەوای هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتەدایە.

ئەو کۆبوونەوەیەی ڕێبەریی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە بەشداریی زۆربەی نیزیک بە تەواوی ئەندامانی ڕێبەریی حیزب بۆ باس و لێکدانەوەی بارودۆخی سیاسیی ئێران و بزووتنەوەی مافخوازانەی کورد لە کوردستانی ئێران بەڕێوە چوو. کۆبوونەوەکە بە ڕاگرتنی ساتێک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە یاد و بیرەوەریی شەهیدانی کوردستان دەستی پێ کرد و، دواتر کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەی سیاسیی ناوەندیی بەڕێوەبەریی حیزبی لەهەمبەر دوا ئاڵوگۆرەکانی ناوچە، ئێران و کوردستان پێشکێش کرد. پاشان لێکدانەوەی سیاسیی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب لەلایەن ئەندامانی ڕێبەریی حیزبەوە خرایە بەر باس و شرۆڤە و بە ڕەخنە و سەرنج و پێشنیار دەوڵەمەند کرا و ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب بۆ کۆمەڵە ئەرکێکی تایبەت ڕاسپێردرا.

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات بە ئاماژە بە شەڕ و ئاڵۆزییەکانی چەند مانگی ڕابردوو لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە بە پەلاماری حەماس بۆ سەر ئیسرائیل و کاردانەوەی هەرەتوندی ئەم وڵاتە لە کەرتی غەززە دەستی پێ کرد و ئێستا بە دەستێوەردانی میلیشیاکان و هێرشی ئەو هێزە نیابەتییانە بۆ سەر ئیسرائیل و بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە وڵاتانی ناوچە تەشەنەی سەندوە؛ کۆماری ئیسلامیی ئێرانی بە هۆکاری سەرەکیی قوڵبوونەوەی قەیرانەکان و ناسەقامگیریی سیاسی و ئەمنییەتی لە ناوچەکە زانی. کۆبوونەوەکە تیشکی خستەسەر ئەوەی کۆماری ئیسلامیی ئێران نە ئەو کاولکاری و وێرانییانەی لە غەززە دەقەومێن بۆی گرینگە و نە ئەو خەڵکە مەدەنی و بێتاوانەی خەڵتانی خوێن دەکرێن، بەڵکوو ئەوەی بۆ کۆماری ئیسلامی گرینگە دروستکردنی قەیرانی سیاسی و ئەمنییەتییە لە ناوچە لەپێناو مانەوەی خۆیدا و بۆ تێپەڕین لە قەیرانە نێوخۆییەکانی وڵات کە تەنگەیان پێ هەڵچنیوە.

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرنجدان بە هاتنەوەی ٢٢ی ڕێبەندان و تێپەڕینی ٤٥ ساڵ بە سەر دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامیدا تیشکی خستەسەر ئەوەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا خوازیاری دێموکراسی، کرانەوەی سیاسی و دابینکردنی عەداڵەتی کۆمەڵایەتی بوون و بۆ ئەوە شۆڕشیان کرد هەتا کۆتایی بە ئیستبدادی سیاسی بێنن و دەستەبەری ئازادی و مافە مەدەنی و دێموکراتیکەکانیان بکەن. بەڵام دوای ٤٥ ساڵ بەکردەوە تەنیا جێگەی "شاهەنشا" و "وەلیی فەقیهـ" گۆڕاوە و لەسۆنگەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییەوە چەند قات بەرەوڕووی قەیرانگەلی هەژاری، بێکاری، بێ‌مافی و سەرکوتی ویست و داخوازە بنەڕەتییەکانیان بوونەتەوە. قەیران و خەسارە کۆمەڵایەتییە دەیان ساڵەکان لە کاتێکدا لەسەر یەک کەڵەکە بوون کە کۆماری ئیسلامی لەبری گەڕانەوە بۆ خەڵک و لاکردنەوە لە پرس و داواکانیان هەتا ئێستا سەدان میلیارد دۆلار لە سامانی گشتیی وڵاتی بۆ سیاسەتی قەیرانخوڵقێنی لە ناوچە، تەیارکردنی میلیشیای جۆراوجۆر بۆ شەڕی نیابەتی و ئیدئۆلۆژی و هەژمۆنیی سیاسیی خۆی خەرج کردوە. بۆیە لە دەسپێکی ٤٦ ساڵەی تەمەنیدا لە کۆمەڵگەی جیهانیدا بە گەورەترین وڵاتی سپۆنسەری تێرۆریزمی دەوڵەتی و هۆکاری ناسەقامگیی ناوچەیی و جیهانی دەناسرێ و لە نێوخۆی وڵاتیشدا کەمترین شەرعییەتی سیاسیی هەیە و تەنیا بە زەبری چەک و سەرکوت توانیویەتی دەسەڵات و هەیمەنەی حوکمڕانییەکەی بپارێزێت.

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزب لە بەشێکی دیکەی بەرنامەی کاریی خۆیدا بە سەرنجدان بە بەڕێوەچوونی خولی نوێی هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و مەجلیسی خوبرەگانی ڕێبەری لە ڕەشەمەی ئەمساڵدا ڕای وابوو ڕەوتی نارەزایەتییەکانی یەک دەیەی ڕابردوو بەتایبەت لە دوای شۆڕشی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی)ییەوە خەڵک بە تەواوی چارەنووسی خۆیان لەگەڵ یەکلا کردووەتەوە و بەڕێوەبردنی شانۆی هەڵبژاردنەکان نەک هەر ناتوانێ نیشاندەری ئاساییبوونی دۆخی وڵات بێت و شەرعییەتی نەبوو بەو ڕێژیمە سەرکوتگەر و ماف‌پێشێلکەرە ناداتەوە، بەڵام بەدڵنیاییەوە دەکرێتە دەرفەتێکی دی لە خەباتی مافخوازانەی گەلانی ئێران و "نا"گوتنێکی دیکە بەو ڕێژیمە.

بەرزنرخاندنی خەباتی مەدەنی و وشیاری و پێگەیشتوویی کۆمەڵگەی کوردستان کە لە دوو مانگی ڕابردوودا لە سێ بۆنەی جۆراوجۆردا بە باشترین شێوە خۆی دەرخستەوە، پێویستیی یەکخستنی هێز و وزەی خەباتگێڕیی کورد لە ئێران، بەهێزبوونی ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی و زەروورەتی یەکگرتوویی و هاوکاریی بەکردەوەی ئۆپۆزیسیۆن بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی چەند تەوەرێکی دیکەی باسە سیاسی و تەشکیلاتییەکانی کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوون.

کۆبوونەوەی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پاش خستنە بەر باسی کۆمەڵە بابەتێکی نێوخۆیی و دەروون‌تەشکیلاتی و وەرگرتنی بڕیار لەسەریان کۆتایی بە کارەکانی هێنا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەری

کوردستان
ژمارە: ٨٦٥
٣٠ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ١٩ فێوریەی ٢٠٢٤

خالید عەزیزی: "ئێران" نەتەوە نییە، بەڵکوو بریتییە لە کۆمەڵێک نەتەوە کە لەو جوغرافیایەدا پێکەوە دەژین

کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بە بۆنەی ساڵڕۆژی شۆڕشی گەلانی ئێران (١٣٥٧) وتووێژێکی دەگەڵ بەشی فارسی "کوردکاناڵ" کرد. لەو وتووێژەدا هەوڵ دراوە لە چەند ڕوانگەوە باسی چۆنیەتیی شۆڕشەکە و دەوری بزووتنەوەی سیاسی کوردستانی ڕۆژهەڵات بە سەرکردایەتیی حیزبی دێموکرات بخرێتە بەرباس.

پرسیارێکی گشتی لەو وتووێژەدا ئەوە بوو کە **بۆچی هەتا ئێستا دوای ئەو ٤٥ ساڵە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەگەڵ ئەوەیکە دژبەرانێکی زۆریشی هەبووە بەڵام توانیویەتی درێژە بە ژیانی سیاسیی خۆی بدات**؟ کاک خالید عەزیزی بە ڕوانینێکی گشتی و لە بوارەکانی نێوخۆیی، ناوچەیی و نێونەتەوەیی باسی لە کاریگەرییەکانی شۆڕشی گەلانی ئێران کرد و پێی وابوو، ئێران لە ئاستی جیهانیدا وەک دیاردەیەکی تایبەت وابووە و کاتێک باسی دێموکراسی لە ئێران و ئەمنییەت لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین دەکرێ، بەبێ ئاماژەکردن بە ئێران ئەو پرسە ناتەواوە. لەو ماوەیەشدا دژبەرانی ڕێژیم لەوانە گەلی کورد و بەتایبەتی حیزبی دێموکرات کە بەشداریی چالاکانەیان لە بزووتنەوەکە هەبووە وەک هەموو خەڵکی دیکەی ئێران چاوەڕوانی ئەوە بوون سیستەمێکی دێموکرات لە ئێران دابمەزرێت و نەتەوەکانی ئەم جوغرافیایە بە ماف و ویستی خۆیان بگەن. هەروەها چونکە ئێران وڵاتێکی مەزن و دەوڵەمەندە دۆخی ئابووریی خەڵکیش بەرەو باشتربوون بچێ، بەڵام وەک دیتمان بەهیچ شێوەیەک ئەو چاوەڕوانییانە نەهاتوونە دی.

بەڵام بۆچی ئاوای لێ هات؟ لێرەدا کاک خالید ڕای وابوو؛ یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی شۆڕش ئاوایە، کاتێک حکوومەتێک دەڕووخێ و حکومەتێکی نوێ دادەمەزرێ، کەسایەتییەک کە ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی پێبووە جێگای دەگرێتەوە. لە ئێران ئایەتوڵڵا خومەینی و دەوروپشتی خەڵکانی ئایینی بوون و کاتێک جڵەوی حکوومەتیان بە دەستەوە گرت ئاکامەکەی وەک دیتمان بەرەو دیکتاتۆڕی چوو، لەگەڵ ئەوەیکە خەڵک چاوەڕوانیی دیکەیان هەبوو. بۆیە ڕەنگبێ ڕووخاندنی حکوومەتە دیکتاتۆرەکان بە شێوەی شۆڕش هاسانتر بێ بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە ئەوەیکە دوای ڕووخان چۆن دەکرێ وڵات دابمەزرێنیەوە؟ کێشەکە لێرەوە دەست پێ دەکات کە دوای شۆڕش جگە لە بازنەیەکی بەرتەسک ڕەوتەکانی دیکە خۆیان لەو ئاڵقەیەدا نەدیتەوە و نەیانتوانی بەشداری بەڕێوەبردنی وڵات بن، هەربۆیە ئەو ویستە نەهاتە دی و ڕەوتی ئیدارەکردنی وڵات بە ئاقارێکی دیکەدا ڕۆیشت.

وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە وڵامی ئەو پرسیارە کە؛ **ئەو ٤٥ ساڵە چۆن تێپەڕیوە و دۆخی خەڵک بەو هەمووە قەیرانە ئابووری، سیاسی، ژینگەیی و کۆمەڵایەتیە و زۆر کێشەی دیکە، بۆچی ئێران بەو ئاقارە گەییی**؟ لەسەر ئەو باوەڕە بوو ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران کەڵکاژۆی لە هەستی ئایینی و ناڕەزایەتیی خەڵک لەهەمبەر ڕێژیمی پاشایەتی وەرگرت و هەموو جومگەکانی لەدەست گرت و بەدوای ئەو خواستانە نەبوو کە زۆربەی خەڵک چاوەڕوان بوون وەدەستی بێنن، بۆ ئەوەیکە بەردەوام دەستەڵاتی لەدەست دابێ و تاکەهێز بێت جۆرێک سیاسەتی دەکرد و داخوازییەکانی ئازادیخوازان و دوارۆژی دێموکراتیکی ئێرانی وەبەرچاو نەدەگرت. شێوازی کاری ڕێژیمی ئێران ئەوە بووە کە گرنگی بە چارەسەری کێشەکانی کۆمەڵگە نەداوە و دەکرێ بڵێین خەڵکتەوەر نەبووە، بەڵکوو بەردەوام بەدوای ئەوە دەگەڕا چۆن هێزێکی زۆر وەدەست بێنیت و بەسەر خەڵکدا بیسەپێنێت.

یەکێکی دیکە لە پرسیارەکان لەسەر **ڕۆڵ و دەوری ئۆپۆزسیۆن و مانەوەی کۆماری ئیسلامی بوو، سەرەڕای ئەو هەمووە خەبات و بەرخودانە بەتایبەت لە کوردستان بەڵام ئەوە ڕێژیمە خۆی سەپاندوە و وازی نەهێناوە.** کاک خالید لەم بارەیەوە پێی وابوو، بەشی هەرە زۆری خەڵک لە ئێران بەتایبەت نەتەوەکان دژی ئەو ڕێژیمەن، بەڵام تەنیا بە دژایەتی و تووڕەبوون ئەو ڕێژیمە لەنێو ناچێت، بەڵکوو دەبێ خواستێک هەبێ کە بتوانین جێگرەوەی بۆ دابنێین، گرفتەکە ئەوەیە هەتا ئێستا نەمانتوانیوە پێکەوە ئەو بەدیلە درووست بکەین. بەڵام کە دەڵێین ئەو نیزامە دەبێ بڕوا دەی باشە ئەدی کام نیزام جێگای بگرێتەوە؟ لەم بەشەدایە ئۆپۆزیسیۆنی دژبەری ڕێژیم نەیانتوانیوە بەداخەوە بەدیلێک دابنێن و جێگرەوەی ئەو ڕێژیمەی ئێستا بێ.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات، بە ڕوونی وەک ڕەخنەیەک لە ڕەوتە جۆراوجۆرەکان دان بەوە دادەنێت؛ خەڵک کاری خۆیان کردوە و دەیکەن بەڵام ئەوە حیزب و ڕەوت و ڕێکخراوەکانن کە خۆیان وەک ئۆپۆزیسیۆن پێناسە دەکەن، هەربۆیە پرسیارەکە جارێکی دیکە پاتە دەبێتەوە و هەوڵ دەدرێ باسی زیاتر لە پرسەکە بکرێ. عەزیزی لەسەر ئەوە جەختی کردەوە؛ بۆ ئەو بەشە کە سەدان ساڵە چالاکیی سیاسی لە ناوچەکە هەیە سەرچڵەپۆپەکەی شۆڕشی ٥٧ بووە، لێرەدا دەبێ وێڕای هەموو جیاوازییەکان پێناسەیەکمان لە ئێران هەبێ، کە پێناسەیەکی درووست لەسەر ئەو جوغرافیایە بە هەموو جۆراوجۆرییەکانی نەتەوەیی، ئایینی، کولتووری و سیاسی بکرێ. کاتێکیش ڕواڵەتی پرسەکە وێنا کرا دەبێ بەرەو چارەسەرەکان بڕۆین کە مۆدێلێکی ناوەندگەراییە، جۆرێکی دیکە بەشداریی گشتییە لە بەڕێوەبەری وڵات بەهەموو جۆراوجۆرییەکانیەوە. جگە لەوە کۆماری ئیسلامی لە پەراوێزدا هەوڵ دەدا لەنێو خەڵکدا ترس و تۆقاندن بڵاوە بکاتەوە کە ئەگە نیزام نەمێنێ ئاسایش و تەناهیش نامێنێ و کەس نازانێ چارەنووسیان چی بەسەر دێ و ئەوە لە بزووتنەوەی ژینا بە ڕوونی بینرا. چوونکە بەردەوام ڕێژیم هەوڵ دەدا دوژمنێکی خەیاڵی لە دەرەوەی سنوورەکانی وێنا بکات و ئەوەی پێوەندی بە کوردستانیشەوە هەیە هەوڵی داوە لە چەمکی وەک "تەجزیەتەلەبی" و "تەمامیەتی ئەرزی" کەڵک وەربگرێ و هەستی خەڵکی دیکە بوروژێنێت و داخوازییە ڕەواکان بە لاڕێدا ببات؛ یان باس لە شەڕی نێوخۆیی دەکات و ئەو نیگەرانییە دەخاتە نێو کۆمەڵگە هەتا لێ بپرینگێنەوە.

لێرەدا کاک خالید ئاماژەی بەوە کرد دەبێ لە هەنگاوی یەکەمدا ڕەوت و لایەنە جیاوازەکان لە داهاتوودا ئاسایش و ئەمنییەت بۆ خەڵک دابین بکەن، ئەو ئاسایشەش بەو شێوازە دێتە دی کە هەموو پێکهاتەکان بەشداری بەڕێوەبردنی حکومەت بن و ئەوکاتە ئیدی هەڵبەزین و پرینگانەوە لە ناوەند ڕوو نادات و بەم شێوەیە بەستێنێکی لەبار بۆ داوارۆژ وێنا دەکرێ.

حیزبی دێموکرات چ کارێکی بۆ ئەوە کردوە لە داهاتوودا بتوانێ لە بەڕێوەبردنی دەستەڵات پشکدار بێ و چەندە توانیوەتی ئەو دەنگە بە گوێ لایەنەکان بگەیەنێت، پرسیارێکی دیکە بوو کە خالید عەزیزی پێیوابوو؛ بەبەراورد بە ڕابردوو پێشکەوتنی زۆر باش کراوە، بۆ میناک لە دە ساڵی ڕابردوو وا هاسان نەبوو باسی نەتەوە جیاوازەکان و فێدراڵیزم بکەین وەک وڵاتێک کە بە فرەنەتەوەیی ناسراوە، بەڵام ئێستا گوێ بۆ بیستن هەیە و پێویستە لەسەر ئەو باسانە زیاتر قسە بکرێ و بە لێکتێگەیشتن دەبێ لەسەر واتا و چەمکی وەک تەواویەتی ئەرزی، دەستەڵات، نەتەوە و ئەو هەڕەشانەی لەسەر ئێران هەیە زیاتر بدوێین.

دەمێکە لەلایەن هێزەکانی ناوەندگەرا و دەستەڵاتەوە قسەیەکی داتاشراو و هەڵبەستراو لە هەمبەر بزووتنەوەی ڕەوای نەتەوەی کورد و گەلانی دیکە بەردەوام پاتە دەبێتەوە و دەخوازێ بەو مەبەستە خۆڵ دەچاوی خەڵک بکات و بە چەواشەی تەناهی ئێران دەخاتە ژێر مەترسییەوە، چۆن دەکرێ ئەو پرسە ڕوون ببێتەوە و ڕای گشتی ڕاستییەکان بزانن، پرسیارێکی دیکە بوو لە وتەبێژی حیزب کرا و بەڕێزیشیان لە وڵامدا دەستی لەسەر ئەو خاڵە گرنگە دانا؛ ئەو گوتارە لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژینادا و لە شەقامەکانی کوردستان و ئێران بە زەقی بینرا، لەوێ دا خەڵک باسیان لە "تەجزیە" و "تەواویەتیی ئەرزی" نەدەکرد. لەوێدا کێشەیەک نەبوو کە نەتەوەکانی ئێران بەهۆکاری سیاسی لەبەر یەک هەڵوەشێنێتەوە، لە شەقامدا یەکیەتیی و یەکگرتووییەک لەسەر لانیکەمەکان هەبوو و بەدژی نەمانی ڕێژیم هاوتەریب بوون، ئەوەی جێگای کێشە و گرفتە تەنیا لەنێو ڕەوت و کەسایەتییە سیاسییەکاندا بوو. بەو واتایە کە، لەنێو خەڵکی ئێران بەو شێوە هەستیار و چڕە ئەو باسانە کە لە نێو ڕەوتە سیاسییەکان دا هەیە ناکرێ، گرفتەکە لەوەدایە بەشێک لە ڕێکخراو و کەسایەتییە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات ئەوەندە دوورن لە خەڵک و ڕاستییەکانی کۆمەڵگە ڕەنگبێ هێشتا بەباشی درووشمەکانیان بەر گوێ نەکەوتوە و لە خواستی خەڵک تێ‌ناگەن. **کاک خالید پێی وایە؛ ڕاستییەکانیی وەک خۆی بۆ ئەو لایەن و کەسانەی دەمێکە دوور کەوتوونەتەوە وا بە هاسانی هەزم ناکرێ و ئەگە پێشی بزانن وێدەچێ گوتارێکی شیاویان بۆ سەرکردایەتی کردنی بزووتنەوەکە نییە.** هەربۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر ئەو باوەڕەیە دەبێ هەموومان زیاتر لەسەر نێوخۆی ئێران تەکز بکەین، ئەوە بزووتنەوەیەکی سۆشیاڵ میدیایی نییە ئەگەرچی دەکرێ کەڵک لە دەرفەتی تێکنۆلۆژی وەربگرین بەڵام دەبێ زیاتر بە کردەوە لە ڕاستای یەکیەتی و یەکگرتوویی گشتی چالاکی بکەین.

خالید عەزیزی لەسەر ئەو باوەڕەیە؛ ئەوەی خەڵک لە دوارۆژی ئێراندا پێویستی پێیە، ئەمنیەت و ئاسایشە، ئەوەش کاتێک دێتە دی، بابەتی وەک پەراوێز و ناوەند لەنێو بچێ، ئەوەندەی پێوەندی بە کوردستانەوە هەیە ئێمە وەک دەرفەتێکین نەک هەڕەشە و مەترسی. حیزبی دێموکرات لەسەر ئەو باوەڕەیە پرسی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا چارەسەر بکرێ بۆ ئەو مەبەستەش ئێمە پێویستیمان بە بەردەنگ هەیە و ئەوەمان لە سەردەمی بزووتنەوەی ژینادا بینی. عەزیزی پێی‌وابوو؛ هەموو ئەوانە دەتوانن ببنە دەرفەت و کەڵکی بەجێیان لێ وەربگرین هەتا بتوانین هەموو لایەکمان پێکەوە بۆ داهاتوومان کار بکەین. بەڵام لەمپەڕی دیکەش لەسەر ڕێگا هەن کە بەکورتی دەتوانین لە قسەکانی وتەبێژی حیزب ئاماژە بەو خاڵانە بکەین؛ سەرەتا دەبێ پێناسەیەکی هاوبەشمان لەسەر ئێران هەبێ، ئەگە بۆ دواوە بگەڕێینەوە لە سەردەمی ڕەزاشادا شتێک بەن اوی ئێران بوونی نەبووە و دواتر وەک یەکەیەکی جوغرافیایی ئەو ناوە سەپاوە. کەواتە ئێران ناوی نەتەوەیەک نییە بەڵکوو بریتییە لە کۆمەڵێک نەتەوە کە لەو خاکەدا پێکەوە دەژین، جا ئەگە بیانهەوێ پێکەوە کاری سیاسی بکەن دەبێ واز لەو قسانە بهێنن بۆ ئەوەیکە بەستێنێکی لەبار بۆ دیالۆگ و لەیەک تێگەیشتن هەبێ و ئێران بۆ هەموو ئێرانییەکان بێ ئیتر مافەکانی نەتەوەیی فارس، تورک عەرەب، کورد، بەلووچ و ..بپارێزرێ، بەو تێگەیشتنە بە هاسانی دەکرێ کاری هاوبەش بکرێ. ناوبراو لە درێژەی ئەو پرسەدا گوتی: ئێمە وەک حیزبی دێموکرات ئێستا باوەڕمان بە فێدراڵیزمە ئەوەش بەو مانایە نییە ئەوە ڕێگەچارەیەکە بۆ هەموو نەتەوەکان، بەڵکوو ئێمە دەمانهەوێ بڵێین پاراستنی مافی نەتەوەکان و لامەرکەزی (غیرمتمرکز) کە بۆتە کۆسپێکی گەورە نابێ بمێنێ و هەموولایەک دەبێ بەشداریی دەستەڵات بن بەبێ هیچ جیاوازی و هەڵاواردنێک.

لە درێژەدا کاک خالید ئاماژەی بەوەش کرد کە؛ خەباتی دێموکراتیکی خەڵکی کورد توانیویەتی ئاڵوگۆڕ بەسەر ڕوانگەی ئێرانییەکاندا بێنێت چوونکە ئێمە مافی هاوبەش و دێموکراتیکمان بۆ هەموان دەوێ، ئەوەش قازانجی گشتییە. ئەوەی ئێمە داوای دەکەین شتێکی بە تەواوەتی سەرەتاییە. ئازادییە دێموکراتیکەکان، ئازادیی ئەحزاب، مافی نەتەوەکان، ئەو هەمووە سامانە مەزنەی وڵات بە مەبەستی خزمەت و ئاوەدانی بەسەر هەموولایەک دابەش بکرێت نەک ببێتە تێچووی شەڕەنگێزییەکانی ڕێژیم لە دەرەوەی سنوورەکانی و چارەڕەشی بۆ هەموو لایەک. ئەو پرسانە ئەوەن ئێمە دەمانهەوێن بەڵام بەشێک لە ئۆپۆزسیۆنی ناوەندگەرا زۆر توند هەڵوێست دەگرن و ڕادیکاڵە دەڕوانن بەدوای پرسیاری وروژێنەری وەک، پێناسەی ئێران چییە؟ ئەدی زمانی فارسی چی لێ بەسەر دێ؟ مەبەست لە نەتەوەکان و زمانی دایکی چییە؟ و ئەمەش کەشی سیاسی دەشێوێنێت و دۆخەکە دەشڵەژێنێت، بۆیە دەبێ میانەڕەو بین و لە سەرەخۆ و بە پشوودرێژی بدوێین هەتا خەڵکی ئێران بەمە عادەت بکەن و بەدوای سڕینەوەی یەکتردا نەبین.

ئایا هەر بەتەنیا ئەرکی کوردە هەوڵ بدا و ئازادی بۆ هەموو لایەک بێنێت بەشێک لەو پرسیارە بوو کە خالید عەزیزی لە وڵامدا گوتی: ئەوە ئەرکی هەموولایەکمانە لەپێناو ئازادی و دێموکراسی تێ‌بکۆشین و بەبێ جیاوازی و هەڵاواردن لە یاسای داهاتوودا مافەکان پارێزراو بن. با ئەوەش نەبێتە ئەوەیکە بۆ وێنە فارس بڵێت ئێمە زۆرترینین، دەبێ لە داهاتووی ئێراندا هەموولایەک وەک یەک مافیان هەبێ کەس بیر لەوە نەکاتەوە زمانی من لە سەرەوەی زمانەکانی دیکەیە یان ئایین و نەتەوەی من لە هەمووان لەسەرترە. سیاسەتی بەکەم زانین جێگای قبوڵ نییە. دەبێ هەموولایەک دان بەوە دابنێن پێکهاتەی ڕاستەقینەی کۆمەڵگەی ئێرانە چۆنە و وەک خۆی ببینن.

دواجار وتەبێژی حیزب دوای ٤٥ ساڵ لە تەمەنی کۆماری ئیسلامی پێداگریی لەسەر پەیامی حیزبی دێموکرات بۆ خەڵکی ئێران و لایەنەکان کردەوە کە تێدا هاتبوو؛ ڕاستە ئەو ئاکامەی چاوەڕوان دەکرا ئەوە نەبوو هیچ یەک لە ئێمە دەمانویست و تێچووی زۆریشمان داوە لەم پێناوەدا و ئەمەش دەتوانێ چەند ڕەهەندی هەبێ. سەرەتا ڕێژیم لە بواری سیاسی و ئازادییە سیاسییەکان، ئیدارەی حکومەت، ڕێزگرتنی مافەکانی سەرەتایی خەڵک و هەموو ئەو چاوەڕوانیانەی خەڵک هەیانبوو بەتەواوەتی ناسەرکەوتوو بووە. لەلایەکی دیکەشەوە شەڕەنگێزییەکانی ڕێژیم لە دەرەوەی سنوورەکانی و دامەزراندنی هێزە بەدیلەکانی لە ناوچە بۆتە هۆی ئەوەیکە کاتێک لە دەرەوە باسی ڕێژیم دەکرێ هەر دەبێ لە مووشەکباران کردن، ئەشکەنجە، سێدارە، گرتن و کوشتن و کێشە سازکردن بۆ خەڵکی نێوخۆ و دەرەوە قسە بکرێ، واتە ئەو ڕێژیمە وەک دیاردەیەکی نەرێنی لێ‌هاتووە، جا کێ تێچووەکەی دەدا خەڵک نەک ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی! کەواتە پەیامی ئێمە دەتوانێ ئەوە بێ؛ یەکیەتی و یەکگرتوویی ڕەوت و لایەنەکان لە گوتارێکی هاوبەش، گەڕان بەدوای دۆست و بەردەنگ لە دەرەوەی کوردستان بەتایبەت لە شارەکانی ناوەند، ژیانی ئاشتیخوازانە و هاوبەشی تورک و کوردەکان لە پارێزگای ورمێ ڕێکارێکی ئەرێنییە و دانانی ئەنجوومەنی دۆستایەتی نێوان ئەو دوو گەلە کاریگەریی زۆری هەیە، هەروەک چۆن ئێمە لە کوردستان حیزب و ڕێکخراومان هەیە و لە چالاکییەکاندا سەرکەوتووین ئێوەش (دەرەوەی کوردستان) دەتوانن حیزبتان هەبێ و پەرە بە کاری ڕێکخراوەیی بدەن.

لە کۆتاییدا کاک خالید عەزیزی باسی لەوە کرد؛ کاتێک دوای ٤٥ ساڵ باس لە کۆماری ئیسلامی دەکرێ، ناوی ئێران دەگەڵ یەمەن و غەززە و عێراق و سوریە دێ، ئەوە گرفتێکی جددیە، سیاسەتی ئێران ئەوەیە بیروڕاکان لە نێوخۆ لابەرێت و بەرەو دەرەوەی سنوورەکانی ڕایانکێشێت. ڕێگەچارەش ئەوە نییە ئەمریکا هێرش بکات و بڕوخێت بەڵکوو ڕێگەچارەی هەموو ئەو کێشانە و خەباتمان لە نێوخۆی ئێرانە و لەوێوە دەبێ کاروچالاکیی خۆمان بکەین. دەبێ لەسەرخۆ و پشوودرێژ بین و ڕێز بۆ یەکتر دابنێین و هەوڵ بدەین چاومان لە شەقامەکانی نێوخۆ بێ کە بەخۆشییە ناڕەزایەتییەکان بەردەوام هەن و ئێمەش دەبێ پشتیوان و یارمەتیدەریان بین.

***

١١ی ڕەشەممە بۆ گەیاندنی پەیامی کۆتایی

سمایل شەرەفی

هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەممەی ئەمساڵ لە ئێران مەیدانی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی دیکەی خەڵک و دەسەڵاتن. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەمیشە هەوڵی داوە، سەر سندوقەکانی دەنگدان وەک نموونە و نیشانەیەک بۆ شەرعییەتی خۆی لەنێو خەڵکدا دەربخات، لە حاڵێکدا نە دەنگی خەڵکی بۆ گرینگ بووە و نە بەهۆی ئەندازیاریکردنی هەڵبژاردنەکانەوە، ئیزنی داوە دەنگ و ئیرادەی خەڵک لە وێنای ڕاستەقینەی خۆیدا دەربکەوێت. لەلایەکی دیکەوە؛ بەرەی خەڵکیش سەر سندووقەکانی دەنگدانیان بۆ گرینگ بووە؛ چ ئەوکاتەی بەشدارییان کردوە و چ ئەوکاتانەی بایکۆتیان هەڵبژاردەوە و نەچوونەتە سەر سندووقەکانی دەنگدان. ئامانجی خەڵک هەمیشە ئەوە بووە کە [نا] یەک بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەتایبەت بەرەی حاکمییەت بڵێن.

ئێستا کە بە ئەندازیاریی و پیلانی بەیتی ڕێبەری و بەرەی توندئاژۆی "انقلابی"، هەموو جومگەکانی دەسەڵات بەتایبەت سێ روکنی ئەساسیی (دەوڵەت، دەزگای داد و پارلمان) یەکدەست و خالس کراونەتەوە و، خەڵک تەنانەت هیچ مەجالێکی بۆ هەڵبژاردنی "خراپی خراپترەکان"یش نەماوەتەوە، بۆیە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان و نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدانیان هەڵبژاردوە. بەتایبەت دوای ڕووداوەکانی یەک ساڵ و نیوی ڕابردوو و بەدوای شۆڕشی ژینادا، خەڵکی ئێران و گەلانی ئازادیخوازی ئەم وڵاتە، بەرچاوتر لە هەمیشە، ڕیزی خۆیان لە ڕێژیمی دیکتاتۆر و سەرەڕۆی کۆماری ئیسلامی جیا کردۆتەوە.

ڕێژیم کە بە ڕەتکردنەوەی بەلێشاوی بەربژێرەکان تەنانەت ڕەحمی بە مۆرە ئەساسی و سەرەکییەکانی خۆیشی نەکرد و بازنەی "خودی"یەکانیشی ئەوەندەی‌تر بەرتەسکتر کردۆتەوە، دیسان هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوەیە ئاستی بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکان و حزووریان لەسەر سندووقەکلانی دەنگدان، زۆر و بەرز نیشان بدات. لەو لاشەوە جیا لە بەرەی خەڵکی ئازادیخواز و دژبەری کۆماری ئیسلامی، تەنانەت "خودی"ییەکانی سێ چوار ساڵ پێشی بازنەی ڕێژیمیش پێیان‌وایە؛ کۆماری ئیسلامی هیچ زەرفییەتێکی بۆ گۆڕانکاری و بەخۆداچوونەوە، تێدا نەمەوە و قسە لە تەحریمی هەڵبژاردنەکان و گەیاندنی "پەیامی کۆتایی" بە عەلی خامنەیی و تەواویەتیی ئەم ڕێژیمە دەکەن.

یەکێک لە ڕێگاکانی گەیاندنی پەیامی کۆتایی بە دەسەڵات، مەیدان و ڕێگای هەڵبژاردنەکانە. هەرچەند لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا قەت هەڵبژاردنێکی ئازاد کە دەنگ و پەیامی خەڵک تیایدا وەک پێویست ڕەنگی دابێتەوە، بەڕێوە نەچووە. بەڵام ئەگەر ئیرادەیەکی لیبڕاوانەی یەکگرتوو بۆ گەیاندنی پەیامی کۆتایی بە دەسەڵاتدارانی تاران هەبێت، خەڵک دەتوانن هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەممە بۆخۆیان بکەنە ئازادانەترین هەڵبژاردن و بە نەچوونە سەر سندووقەکانی دەنگدان، ئازادانە پەیامی کۆتایی خۆیان کە "نەویستنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی"یە بە گوێی دیکتاتۆرانی تاران و کۆمەڵگەی جیهانییش بگەیەنن.

عەلی خامنەیی کە بەتەواوەتی هەستی بە کەمتەرخەمیی خەڵک بەرانبەر بە هەڵبژاردنەکان کردوە و لە دابەزینی حزووری خەڵک لە سەر سندووقەکانی دەنگدان دڵنیایە –هەرچەند ئامانجی هەڕەشە و گورەشە لە خەڵک بوو– گوتی؛ "بەشدارینەکردنی خەڵک لە هەڵبژاردنەکان، نیشانەی دژایەتی لەگەڵ نیزامی کۆماری ئیسلامییە". کەوایە دەسەڵاتیش تێگەیشتوە لەوەی کە بایکۆتی سندوقەکانی دەنگدان، گەیاندنی پەیامی دژایەتیی خەڵک بەرانبەر بە دەسەڵاتە. هیچ گومانی تێدا نییە کە زۆرینەی خەڵکی گەلانی ئێران بەشداری لە هەڵبژاردنەکانی ١١ ڕەشەممەدا ناکەن، بەڵام ئەوەی زۆر گرینگ و کاریگەرە، ئەوەیە کە قورسایی ئەم زۆرینەیە پێویستە بە کردەوە نیشان بدرێت.

لە شۆڕشی ژینادا زۆربەی خەڵکی ناڕازی بە کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەوەی بە دڵ و باوەڕ لەگەڵ خەڵکی ڕاپەڕیوی سەر شەقامەکاندا بوون، بەڵام بەکردەوە گۆشەگیر و چاولێکەر بوون، بۆیە ئەو جۆرەی کە پێویست بوو، شەقام نەیتوانی هێز و قورسایی خۆی نیشان بدات و ڕێژیم تووشی چالش و پاشەکشە بکات. بێگومان ئەگەر چینی مامناوەندی کۆمەڵگە کە هیچ باوەڕێکی بە کۆماری ئیسلامی ئێران نییە توانیبای ڕۆڵ بگێڕێ و تەنیا چاولێکەر نەبا، بە دڵنیاییەوە نارەزایەتییە گشتییەکانی چەند ساڵی ڕابردوو بەرینتر و لە ئامانجەکانی خۆیان پتر نزیکتر دەبوونەوە. بۆیە لە ١١ی ڕەشەممەی ئەمساڵدا خەڵک لەبەردەم تاقیکارییەکی دیکەی مێژوویی‌دان و بۆ گەیاندنی پەیامی کۆتایی خۆیان بە کۆماری ئیسلامی ئێران، پێویستە بە ڕەفتارێکی گشتگیری یەکگرتووانە و، زۆرایەتییەکی قورس و ماناداروەوە، بۆ هەمیشە نارەوابوونی ئەم ڕێژیمە بە هەموو جیهانیان نیشان بدەن. لەم پێوەندییەدا پێویستە کۆمەڵگەی مەدەنیی گەلانی ئێران لەگەڵ یەکتر لەپێوەندیدا بن و هەر لە ئێستاوە زێهنییەتێکی گشتی بۆ ڕەفتارێکی یەکانگیری گشتی کە نەچوونەسەر سندووقەکانی دەنگدانە، لەنێو خەڵکی ئێراندا بە گشتی ساز بکەن. حیزبە سیاسییەکان هەموو توانایان بۆ ئەم کارزارە تەرخان بکەن و کەسایەتییەکانی کۆمەڵگە لە هەموو چین و توێژە و ئاستێکدا کار لەسەر هەڵمەتی "بایکۆتی هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەممە" بکەن.

لە ١١ی ڕەشەممەی ئەمساڵدا کۆماری ئیسلامی دەیهەوێ بە نیشاندانی خەڵک لەسەر سندووقەکانی دەنگدان وا نیشان بدات کە بەپێچەوانەی ئەو ئیدیعایانەی بە دژی دەکرێ، هێشتا خەڵکی لەپشتە و مەشرووعیەتی ماوە! بۆ پووچەڵکردنەوەی ئەو ئەندازیاری و پیلان و هەوڵانەی ڕێژیم لەم پێوەندییەدا داویەتی، پێویستە خەڵک تێکڕا و یەکگرتووانە تەنیا بە نەچوونەسەر سندووقەکانی دەنگدان، نەتەنیا پرسیار لە سەر مەشرووعیەتی نەبووی ساز بکەن بەڵکوو پەیامی "کۆتایی‌هێنان بە دیکتاتۆر" لە مێژوویی ئەم وڵاتەدا تۆمار بکەن.

حەسەن شەرەفی:

هاوڕانەبوونی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن و بێ‌کردەوەیی کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی هۆکاری سەرنەکەوتنی شۆڕشی ژینا بوون

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا کۆماری ئیسلامیی ئێران چووە چلوشەشەمین ساڵت دەسەڵاتدارەتیی خۆیەوە، دەسەڵاتێک کە کۆمەڵگە و خەڵکی وڵاتی بەتەواوی تووشی بێ‌هیوایی و بێ‌ئەنوایی کردوە. ڕێژیمێکی دیکتاتۆر و سەرکوتگەر لە نێوخۆی وڵات و تێرۆریست و یاخی لە کۆمەڵگەی جیهانیدا کە هەموو خەونەکانی شۆڕشی ١٣٥٧ی مایەپووچ کردەوە و ئەمڕۆکە دەربازبوون و تێپەڕین لەم ڕێژیمە و بووەتە ئامانجی سەرەکیی خەڵکی ئێران. پرسیار ئەوەیە پێشمەرج و ڕێگای سەرەکیی دەربازبوون لە دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی چییە؟ بۆچی کۆمەڵگەی سیاسیی ئێران هەتا ئێستا نەیتوانیوە بە دروستکردنی جێگرەوی کۆماری ئیسلامی کۆتایی بە تەمەنی ئەم ڕێژیمە بێنێ؟ ئەم پرسیارانە و چەند باسێکی دی تەوەری وتووێژێکی "کوردستان" لەگەڵ کاک حەسەن شەرەفی، ئەندامی ناوەندیی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە:

کاک حەسەن با لەپێشدا بپرسم کە جیاوازی نێوان دەسەڵاتێکی سەرەڕۆ و دێمۆکراتیک لە چی دایە؟ خەڵک بۆ دەربازبوون لە دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی پێویستیی بە چ هەنگاوێکە؟

دەسەڵاتی سەرەڕۆ دەسەڵاتێکە بیر لە ئازادی، ماف، ژیان و سڵامەتی کۆمەڵگە ناکاتەوە و هیچ یەک لەوانە نەک بە ئەرکی خۆی نابینێ، بەڵکوو دژ بە مانەوە و درێژەی دەسەڵاتی خۆیی دەزانێ. ڕەوایی خۆیی لە ڕای خەڵک بەرانبەر بەخۆی نابینێ و بەپێچەوانەوە هەموو چین و توێژ و بەگشتی کۆمەڵگە وەک کەرەسەیەک لە خزمەت خۆیدا دەزانێ، خۆیشی لە ئاست هیچ لایەن و ناوەندێکدا بە بەرپرسیار و وەڵامدەر دانانێ. بەڵام دەسەڵاتێکی دێموکراتیک لە ناخی کۆمەڵگە هەڵقوڵاوە و خۆی بەرانبەر بە خەڵکی کۆمەڵگە بە بەرپرسیار و وەڵامدەر دەزانێ و پاراستنی ماف و ئازادییەکانی خەڵک و دابینکردنی ژیانێکی شایان و کۆمەڵگەیەکی سڵامەت بە ئەرکی خۆی دادەنێ و لەپێناویاندا تێ دەکۆشێ.

بەداخەوە لە ئێران دەسەڵاتێکی دیکتاتۆری بە ئیدئۆلۆژییەک ئەویش لە جۆری دواکەوتووانەی لەسەر کارە و نە ڕێز بۆ خاک و نە بۆ خەڵکی ئەو وڵاتە دانانێ و سەرچاوەی جیاوازیدانان و هەڵاواردن لەنێوان ژن و پیاو، پێڕەوانی ئایینەکان و ئایینزاکانە و مانەوەی خۆی لە سەرکوت و دەست بەدەم داگرتن و گرتن و ئەشکەنجە و ئێعدامی خەڵکدا دەبینێ و ماکەی کردەوەی تێرۆریستی و ڕەفتاری ناسەردەمیانەیە. کۆمەڵگەی ئێران لەدژی وەها ڕێژیمێکی هار و هەوسارپچڕاو و دژی‌گەلی لە خەبات و تێکۆشان‌دایە و زۆر جاریش بەشێوەیەکی بەرین و یەکگرتووانە لەپێناو نەمانی ئەو ڕێژیمەدا هەنگاوی ناوە کە نموونەی بەرچاوی شۆڕشی ژینا بوو کە لە کوردستان سەری هەڵدا و ئێرانی گرتەوە و دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" لە گەرووی کوردەوە هاوار کرا و، نەک ئێران، بگرە دەنگدانەوەکەی زۆربەی شوێنەکانی جیهانیشی گرتەوە.

بەڵام ئەوە کە بۆ نەیتوانیوە ڕێژیم بڕووخێنێ؟ ئەمە بۆ چەند هۆی بنەڕەتیی دەگەڕێتەوە کە بەکورتی ئاماژەیان پێ دەکەم. شۆڕشەکە سەرەتا هەمەگیر و یەکگرتووانە بوو، بەڵام سەرەڕای ئەو هەموو قوربانیدانە بەرە بەرە درز لە یەکگرتووییەکەی کەوت. هەر چەند شۆڕشەکە بە نیسبەت بزووتنەوکانی پێشووتر درێژماوەتر بوو، بەڵام ئەوەندە بەردەوام نەبوو کە بە ئاکام بگا کە ئەوەش هۆی تایبەتی خۆی هەبوو، و هاوڕانەبوونی هێزەکانی ئۆپۆزیسیونی ئێرانی و بێ‌کردەوەیی کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی بەشێوەیەکی شوێندانەر، بەشێک لەو هۆیانە بوون کە نەتوانرێ هەنگاوەکان بە ئاکام بگەن. دیارە سەرکوت و کوشتاری خەڵک و زەبروزەنگی ڕێژیمیش بەشێوەیەکی بەرین لەپەنا ئەمانەدا دەوری خۆی هەبوو.

لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا ڕەوتی پاشایەتیخوازەکان وەک لەمپەر و خنکێنەری شۆڕشەکە دەرکەوتن. کۆمەڵگەی سیاسیی ئێران چۆن دەتوانێ لەوان تێپەڕێ و وەک پێویستە پلان و بەرنامەی بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی هەبێت؟

لایەنگرانی پەهلەوی و بەگشتی سەڵتەنەتخوازەکان هەر چەند کەمیش بن بەڵام بەشێکن لە کۆمەڵگەی ئێران و لە چوارچێوەی دێموکراسیدا ئەو مافەیان هەیە داخوازیی خۆیان هەبێت. بەڵام ئەوەی بەکردەوە لەو ماوەیەدا لێیان دیترا ئەوە بوو کە لە بەراوردی دەسەڵاتی پەهلەوی لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا بە هەڵەچوون کە ڕێژیم لە ئەوان باشتر نەبووە و هەرگیز خۆیان لەگەڵ باشترەکانی جیهان بەراوەرد نەکرد، واتە چونکە خەڵک لە کۆماری ئیسلامی بێزارن کەوابوو حەق و ڕاستی هەر ئەوانن. بەڵێ ئەوان لە گەرمەی شۆڕشی ژینا و یەکگرتوویی خەڵک و کۆمەڵگەدا هەڵوێستی نەشیاو و کردەوەی نادروستی وایان لەخۆیان نیشان دا کە یەکگرتووییەکەیان لە بار برد و دوایە و ئێستاش بۆیان دەرکەوت کە ئەوەی خەونیان بۆ دەدیت وا دەرنەچوو. جیا لە کردەوە بە دروشمیش هێندی لایەن لە کۆمەڵگەی ئێران بەدژ دەزانن و پێ‌بەپێی دژایەتیی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی دژایەتیی ئەوانیش دەکەن وەک موجاهیدین، حیزب و ڕێکخراوە چەپەکان، نەتەوە زۆرلێکراو و ماف پێشێل‌کراوەکان. بۆیە بەو سیاسەتە نادروست و بەو کردەوە نەشیاوانە وێناچێ بزووتنەوەی گشتی دژبە کۆماری ئیسلامی ئێران نەتوانێ بەسەر ئەو گرفتەدا هەنگاو باوێ. نیوەڕۆکیشیان بە لەبەر چاوگرتنی ئەو ڕاستییە کە هیچ بەرنامەیەکی ئەورۆیی و پێشکەوتووانەیان بۆ داهاتووی ئێران نییە، و تەنیا قسە و ئیدیعایان ئەوەیە کە لە کۆماری ئیسلامی باشترن؟! بەڵام بۆ خەڵک ڕوون و ئاشکرایە بەو زمانە ناسپاسی و بێ حورمەتیانەش کە بە هێندێ لایەنی نزیک بە خۆیشیان دەیکەن نێوەڕۆکیان پتر دەرکەوتوە.

ڕۆژانە دەبیستین کە کۆماری ئیسلامی لە لێواری نەمان‌دایە، بەڵام دەشبینین کە ڕێژیم کۆماری ئیسلامی هەر لە سەر پێیە. ئەو خاڵە بەهێزانەی گەشبینمان دەکا بە ڕووخانی کۆماری ئیسلامی چین؟

وتەی میدیاکان کە باس لەوە دەکەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە لێواری نەمان‌دایە زیاتر دەربڕین و ئاماژە بە لاوازی و لەرزۆکبوونی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە لە بوارە جۆراوجۆرەکانی وەک ناتەبا لەگەڵ ڕۆحی سەردەم داڵدەدەری تێرۆریزم، خراپیی باری ژیانی خەڵک، فشار و ئەشکەنجە و ئێعدام بۆ هەر دەنگێکی ناڕازی و ڕەخنەگر و فەساد و دزی و درۆ و ناڕاستی و هەموو ئەوانە و زۆر بابەتگەلی دیکە ڕێگا بۆ دەربڕینی ئەو بۆچوونە دەدەن. بەو حاڵەش وەک ئاماژەت پێدا هەر ماوە و بۆ نەمانی ئەو ڕێژیمە یەکگرتوویەکی بەرینتر، بەردەوامتر و لێکنزیکبوونەوەی پتری بۆچوونەکان بەنیسبەت داهاتووی ئێران لەلایەن خەڵک و لایەنە سیاسییەکانەوە دەتوانن شوێندار و کاریگەربن. چونکە ئەگەر هەموو بۆ نەمانی ڕێژیم یەکدەنگ بن و مادام لەسەر داهاتووی ئێرانێکی دێموکراتیک بە مانای واقعی خۆی هاوڕا نەبن، دڕدونگی و نامتمانەیی و لە ئاکامدا نایەکگرتوویی ڕووی دزیوی خۆی نیشان دەدا و ئەوەش یەکێک لە هۆیەکانی مانەوەی ڕێژیم بە هەموو لاوازییەکانییەوەتی. بەم حاڵەش مادام کۆمەڵگە و نەتەوەکانی ئێران سوورن لەسەر نەمانی کۆماری ئیسلامی ئێران و وەک لەمپەرێک لەسەر ڕێگای گەیشتن بە ئازادی و ژیانێکی ئینسانی دەیبینن، گەشبینی هەر هەیە و هەر دەبێ هەش بێت؛ بەڵام درەنگ و زووەکەی بەستراوەتەوە بەو مەرجانەی ئاماژەمان پێدان.

ستراتیژیی "دامەزراندنی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵ" وێژمانی سەرەکیی بەشێکی زۆر لە لایەنە سیاسییەکانە، ئایا ئەم دروشم و وێژمانە لەگەڵ ویستی خەڵکی نێوخۆدا یەک دەگەڕێتەوە، زیاتر کوردستانم مەبەستە؟

لەپێشدا با ئەو ڕاستییە بخەمە ڕوو کە بەشی هەرە زۆری لایەنە سیاسییەکانی کوردستان بەشێکی جیانەکراوەن لە کۆمەڵگە و خەڵکی کوردستان و وێژمانیان جیاوازی لەگەڵ خەڵک نییە. دروشمی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵ دەستکردی لایەنێک یا چەند لایەنی سیاسی نییە، بەڵکوو لە خواستی خەڵکەوە سەرچاوەی گرتوە. لە شۆڕشی ژیناشدا چ ئەوەی پێوەندی بە ئێرانەوە هەبووە چ بە کوردستان نە دروشمێکی زۆر جیاواز لەوە نەبیستراوە، خۆ ئەگەر ڕۆژێک خەڵک بە هەڵسەنگاندنی قورسایی و دەرەتانی خۆی و پێکهاتنی هەلومەرجی دیکە هەوڵی گۆڕینی ئەو وێژمان و ستراتیژییە بدات، بەدڵنیاییەوە هێزە سیاسییەکانی لەم کاروانەش بەدوا ناکەون.

کۆماری ئیسلامی لەم قۆناغە هەستیارەدا بۆ هێشتنەوەی دەسەڵاتەکەی چ ستراتیژییەکی گرتووەتە بەر و ستراتیژیی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم چییە؟

کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ کات کڕین و مانەوەی زیاتر لە دەسەڵات پەنای بۆ زۆر پیلان بردوە. گرتن، کوشتن، بێدەنگ‌کردن، سزادانی چووکەترین دەنگی ڕەخنە، تەنانەت لە ئاستی ناوچەییشدا کڕینی پشتیوانی چەند وڵاتێک بە نرخی هەدەردانی خاک و ئاو و سەرمایەی ماددی و مەعنەویی وڵات، دروستکردنی تاقمە و دەستەی تێرۆریست و خراپکاری لە دەرەوەی سنوورەکان کە بە خراپ کەلکوەرگرتن لە هەستی ئایین‌زایی بەشێک لە خەڵک و تەرخانکردنی سامانی وڵات بۆ پڕچەککردن و خۆ تەیارکردن بۆ سەرکوت و... . بەڵام هەبوون ڕێژیم و دەسەڵاتی دیکەی لەو بابەتەش هەر بەو تایبەتمەندییە دڕندانەیەش، کەچی بە خەباتی خەڵکی وڵاتەکەیان بەسەریدا زاڵ بوون و سێبەری وەها ڕێژیمێکیان لەسەر خۆیان لابردوە. خەڵکی ئێران و تایبەتی کوردستانیش چی لەوان کەمتر نییە، بگرە لێبڕاوتر و چاو نەترس تریشن، ڕەنگە نەکرێ یەک یەک و بەجیا لەگەڵ هەر یەک لە پیلانەکانی ڕێژیم خەبات بکرێ بەڵام خەباتی جیددی، یەکگرتووانە لەپێناوی نەمانی ڕێژیم ئاکامەکەی نەمانی هەر پیلان و باسک و دەست و پێوەندییەکی ئەو ڕێژیمەیە.

ساڵانێکە خەڵک بە بایکۆتی هەڵبژاردنەکانی کۆماری ئیسلامی نای گەورە بە دەسەڵاتدارانی ڕێژیم دەڵێن. ئایا نەبوونی شەرعییەتی سیاسی ڕێژیم توانیوەتی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا وەک فاکتەرێک لەسەر هاوکێشەکان کاریگەریی هەبێت؟

بە شێوەیەکی گشتی ئەو شانۆیانەی بە ناوی هەڵبژاردن لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا بەڕێوە دەچن لە نێوەڕۆکی هەر هەڵبژاردنێکی دێموکراتیک بەتاڵە، بەتایبەت دووپات و چەند پات‌بوونەوەی ئەو شانۆیانە و تەئید و ڕەدکردنەوەی ئەو سەڵاحییەتانەی کە شورای نیگەبان دەیکا و بۆ ئەویش هیچ پێوانەیەک لەگۆڕێدا نییە، زۆربەی هەرە زۆری خەڵک تێگەیشتوون کە ڕێژیم ئامانجی لەو شانۆیانە تەنیا ڕەکێش‌کردنی خەڵک بۆ سەر سەندووقەکان و خۆڕانان بەوەیکە گویا بە جیددی دەگرن و لە سەر چارەنووس شوێندانەرن، بۆیە بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەو ڕواڵەتسازییەی ڕێژیم لەبەرچاو کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی، پێویستە ئەمجارە بەتایبەت دوای شۆڕشی ژینا "نا"یەکی توندتر، گەورەتر و بەرچاوتر بە ڕێژیم بگوترێ و دەرخەری ئەو ڕاستییە بێت کە ئەو ڕێژیمە لەلایەن خەڵکی ئێران و کوردستانەوە بێزراوە و بە تەواوەتی ڕەد کراوەتەوە. بەشداری نەکردن، خۆ کاندید نەکردن، نەک شێوەیەکی گرینگ لە خەبات بەڵکوو ئەرکێکی نیشتمانی و ئینسانییشە.

***

کۆماری ئیسلامی لە بەردەم سۆنامیی ڕق و بێزاریی خەڵکدا

برایم لاجانی

ئەمساڵ لە کاتێکدا کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران یادی ٤٥ ساڵەی دامەزرانی خۆی دەکاتەوە، لەگەڵ قەیرانێکی قووڵی هەموولایەنە بەرەوڕوویە. بەهۆی پەرەسەندنی نارەزایەتی و بێزاریی چین و توێژە زەحمەتکێشەکان لە سیاسەتە دژیگەلیەکانی ڕێژیم، دۆلێکی بەرین کەوتۆتە نێوان دەستەڵاتی فەرمانڕەواو و کۆمەڵانی هەراوی خەڵکی وڵاتەکەمان. وەزعێک هاتۆتەپێش کە خەڵک بەئاشکرا و بێپەردە داوای پێکهێنانی ئاڵوگۆڕی سیاسی و بنەڕەتی دەکەن.

هەموو ئەوانەی چاوەدێریی بارودۆخی سیاسیی ئێران دەکەن لەسەر ئەو بڕوایەن ئیدی ئێستا ڕێژیمی ئاخوندی لەگەڵ زۆربەی هەرەزۆری میللەت دەستەویەخەیە. خەڵک بەجۆرێک لەبەرانبەر ئیستبدادی ڕەشی مەزهەبیدا ڕاوەستاون کە پارسەنگی خەبات و بەربەرەکانی بە قازانجی بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی گەلانی ئێران گۆڕاوە. زۆربەی خەڵک هیچ بڕوا و متمانەیەکیان بە ڕێژیم و دارودەستە جۆراوجۆرەکانی نێو دەستەڵاتی ئاخوندی نەماوە. لەلایەک کەس بڕوا بە وادە و بەڵێنی کاربەدەستانی ڕێژیم و فرۆفیشاڵی دەزگا تەبلیغاتییەکانی کۆماری ئیسلامی ناکات، لەلایەکی دیکەشەوە ئەزموونی ئەو چەند ساڵەی دوایی نیشانی داوە سیاسەتی سەرکوت و زەبروزەنگ و گرتن و ڕاونان و ئێعدامیش، ئیدی کارایی خۆی لەدەست داوە. بەکورتی هەلومەرجێکی تازە هاتۆتەپێش کە ئیتر گەڕانەوەی بۆ نییە. ئێستا لاوان، ژنان، خوێندکاران، مامۆستایان، ڕێبەرانی ئایینی، ڕۆژنامەنووسان، بازاڕیان و هتد سەرتاسەری شەقام و شوێنەگشتی و تەنانەت زیندان و ئەشکەنجەگاکان و ناداگاکانی ڕێژیم و سەرداری سێدارەشیان کردۆتە مەیدانی خەبات و بەربەرەکانی و بەرزکردنەوەی ئاڵای خەبات و بەرخۆدان بەدژی ڕێژیم.

چین و توێژە زەحمەتکێشەکان کە زۆربەی هەرەزۆری حەشیمەتی وڵاتەکەمان پێکدێنن و لە هەلومەرجێکی سەخت و دژواری ئابووری و کۆمەڵایەتیدا دەژین، کۆماری ئیسلامی و سیاسەتەکانی ئەو ڕێژیمە بە هۆکاری بنەڕەتیی ئەو بارودۆخە نالەبارە دەزانن کە ئەوان و باقی خەڵکی ئێران دەگەڵی بەرەوڕوون. گەلانی ژێرستەمی وڵاتەکەمان کە لەژێر ستەم و چەوسانەوەی چەند قاتدا بەسەردەبەن، سیستەمی سیاسی و سەرەڕۆیانەی کۆماری ئیسلامی بە کۆسپی سەر ڕێگای گەیشتنی خۆیان بە ئازادی و مافە نەتەوایەتی و فەرهەنگییەکانی خۆیان دەزانن. لەوەش زیاتر هەم چین و توێژە زەحمەتکێشەکان، هەم گەلانی چەوساوەی ئێران و هەم ژنان و لاوان و هێزە پێشڕەوەکانی دیکەی کۆمەڵگەی ئێران، لەوە تێگەیون کە کۆماری ئیسلامی بەهۆی ماهییەتی کۆنەپەرستانە و دژی گەلیانەی خۆی، قەت ناتوانێ قازانج و بەرژەوەندییە نیشتیمانییەکان و ژیانێکی پڕ لە کەرامەت و خۆشبژیوی بۆ خەڵکی ئێران دابین و دەستەبەر بکات.

شۆڕش و ڕاپەڕینی ژینا کە پار لە کوردستانەوە دەستی پێکرد و لە ماوەیەکی زوودا سەرتاسەری وڵاتی گرتەوە، دەریخست کە خەڵک نەک هەر بەتەواوی پشتیان لە ڕێژیم کردوە، بەڵکوو هەرچەشنە ئومێدێکیان بە پێکهاتنی ئاڵوگۆڕ بە قازانجی ئازادی و خۆشبژیوی و خێروخۆشیی خۆیان لە سێبەری حکوومەتی ئاخوندیدا لەدەست داوە. ڕاپەڕین و خۆپیشاندانە جەماوەرییەکان لە زانکۆکاندا، لە مەیدانە گشتیەکاندا، لە قوتابخانەکاندا، لە مزگەوت و ناوەندە پیشەشازی و ئابووری و فەرهەنگیەکاندا و لە بازاڕەکاندا، لە بەردەرگای زیندانەکاندا، لەسەر گۆڕی شەهیدەکان و لە چلەی ماتەمینی ئەواندا، هەروەها ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵک لەگەڵ دامودەزگا سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم، نیشانی دا کە زۆربەی هەرەزۆری میللەت توانای ئەوەیان تێدایە بۆ ڕزگاری خۆیان و پێکهێنانی گۆڕانکاری سیاسی لە وڵاتەکەیاندا، بەرەنگاری کۆنەپەرستی ببنەوە.

ڕاستە حکوومەتی ئاخوندی بەدرێژایی تەمەنی خۆی بە دەیان دامودەزگای جۆراوجۆری سەرکوتی بۆ پاراستن و مانەوەی خۆی و بۆ خامۆشکردنی هەرچەشنە نارەزایەتییەک لەنێو خەڵکدا پێکهێناون. بەڵام ئێستا بۆ هەموو لایەک دەرکەوتوە کە ئەو هێزە سەرکوتکەرانە، سەرەڕای ئەوەی کە بوودجە و ئیمکاناتێکی زۆر و هەموو لایەنایان لە ئیختیاردایە و بۆ کوشتن و تۆقاندنی خەڵکیش بەتەواوی دەستیان ئاوالایە، کەچی لە مەیدانی کردەوەدا لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ جەماوەری تووڕە و نارازیدا، کارایی جارانیان نەماوە و ورەی خۆیان لەدەست داوە. ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە تەنانەت دارودەستە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمیش لەڕووی سیاسی و ئەخلاقیەوە هیچ ئیمان و بڕوایەکیان بەو سیستەمە سیاسییە دواکەوتووانەیە نەماوە کە ئەوە زیاتر لە چوار دەیەیە دەستەڵاتی ئێرانی بەدەستەوە گرتوە و وڵاتەکەمانی لەگەڵ ئەو چارەنووسە تاریکە بەرەوڕوو کردووە کە ئێستا بەدەستیەوە گیرۆدەیە.

هەتا دێ ڕێژیم بێزراوتر دەبێت، کار گەیشتۆتە جێگایەک کە تەنانەت ئەو پایەگا جەماوەریەشی لەدەست داوە کە ساڵانێک بە هەندێک هۆکاری مەزهەبی و جۆراوجۆری دیکە، وەک لایەنگری کۆماری ئیسلامی لەقەڵەم دەدرا. ئەوەش بەنۆرەی خۆی نیشانەی ئیفلاسی سیاسی و فەلسەفیی کۆماری ئیسلامی و سیاسەتەکانی ئەو ڕێژیمەیە لە هەموو بوارە جۆراوجۆرەکاندا.

ئێستا ئیدی خەڵک ڕووی ڕاستەقینەی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی و ماهییەتی دارودەستە جۆراوجۆرەکانی نێو دەستەڵاتی ئاخوندیان بۆ دەرکەوتوە. نە ئیدیعای ئیسلامپەنایی، نە فڕوفیشاڵی دژی ئیمپریالیستی، نە تەبلیغاتی لایەنگریی لە هەژاران و چین و توێژە مەینەتبەشەکان، نە وادە و بەڵێنی بۆ بەرزکردنەوەی مەعنەویاتی ئینسانی ئێرانی و نە دروشمە بریقەدارەکانی دیکەی دەزگا تەبلیغاتی و ئیدئۆلۆژییەکانی ڕێژیم، ناتوانن خەڵک بەگشتی و بەتایبەتی نەوەی تازەپێگەیشتوویی ئێران کە لە سێبەری حاکمییەتی کۆماری ئیسلامیدا گەورە بووە بەفریو بەرن. ئاخر جیا لە نەسلی سەردەمی ساڵی ١٩٧٩، دوو نەسلی دیکەش لە سێبەری ئەو ڕێژیمەدا پێگەیون کە بەئیسک و پێستەوە، نێوەرۆکی دواکەوتووانە و کۆنەپەرستانەی ئەو ڕێژیمەیان بەتەواوی ناسیوە. ڕادەی نارەزایەتی خەڵک لە دەستەڵاتی ئاخوندی گەیوەتە جێگایەک کە خەڵک لە هەموو ئەو نرخ و بایەخانە بێزارن کە بڵنگۆ تەبلیغاتی و دەزگاکانی سیاسەتگوزاری دیکەی ڕێژیم بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵک کاریان لەسەر دەکەن. لە نێو هەموو وڵاتانی ئیسلامیدا، ئەمڕۆ مزگەوتەکان لە وڵاتی ئێمەدا، بێ ڕەونەقترین شوێنی خواپەرستی و عیبادەتن. ئەوە مانای ئەوەیە خەڵکی ئێران لەوە تێگەیشتوون کە حکوومەتی ئاخوندی دین و مەزهەبی کردوون بە وەسیلەی بردنەپێشی سیاسەتە دژی گەلیەکانی خۆی و ئامرازێک بۆ پاراستنی دەستەڵات.

ڕێژیمی ئاخوندی لە ماوەی ٤٥ ساڵ دەستەڵاتداریەتی خۆیدا، بەو هەموو ئیمکاناتەوە کە وڵاتێکی وەک ئێران دەتوانێ لە ئیختیار هەر حکوومەتێکی بنێت، وڵاتەکەمانی لە باری ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی و فەرهەنگیەوە تووشی قەیرانێکی قووڵی هەمە لایەنە کردوە کە هەروا دێ و ئاسەوارەکانی پتر دەردەکەون. هەژاری و مەینەتبەشیەکی بەرین، بەرۆکی خەڵکی گرتوە، بێکارییەکی بەرین لە گۆڕێدایە، ڕۆژانە پۆل پۆل لاوان و خوێندکاران وڵات بەجێ دێڵن، ئیعتیاد وەک مۆتەکە بەرۆکی سەدان هەزار بنەماڵەی گرتوە، سیستەمی پەروەردە و فێرکردن خەریکە بەتەواوی بێنێوەرۆک دەبێت، شوێنەوارێک لە ئازادی بەیان و چاپەمەنی وەبەرچاو ناکەوێ، دەزگای قەزایی بەئاشکرا دەستوور لە دامودەزگا ئیتلاعاتی و سەرکوتکەرەکان وەردەگرێ، ماف و ئازادییەکانی مرۆڤ لە ئاستێکی بەریندا پێشێل دەکرێن، هیچ ڕۆژێک نییە ژمارەیەک ئازادیخواز لە دار نەدرێن، زیندانەکان پڕن لە خەڵکی نارازی، ژنان و کچان لە لە هەموو شوێنێک لە بەردەم هەڕەشە و تەحقیر و بێبەشی و هەڵاواردن دان، زانکۆکان بوونەتە پایەگای بەسیج و بنکەی جاسووسی، کەمایەتییە فەرهەنگی و مەزهەبییەکان لەژێر شاڵاوی سەرکوتدان، گەلانی ئازادیخوازی ئێران بەگشتی و بەتایبەتی خەڵکی کوردستان، بەلووچستان، خوزستان و تورکمەنسەحرا نەک هەر لە مافە نەتەوایەتییەکانی خۆیان بێبەشن، بەڵکوو لەژێر ستەم و سەرکوتێکی چەند بەرانبەردان. لە ئاستی ناوچەیی و نێونەتەوەیشدا، سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی بوونەتە هۆی ئەوەی ئێران دوورەپەرێز بکەوێتەوە و لە کردەوەدا بکەوێتە دەرەوەی سیستەمی سیاسی و ئابووری و بازرگانی دونیا و ناوچەکە. ئەمەش زیانێکی قەرەبوونەکراوەی بۆ ئێستا و داهاتووی وڵاتەکەمان بەدواوەیە.

ئەو وەزعە کۆماری ئیسلامیی لەگەڵ بێ دەرەتانییەکی تەواو بەرەوڕوو کردوە. ماهییەتی دواکەوتووانە و دژیگەلیانەی ڕێژیم بەجۆرێکە کە بە هیچ جۆر توانای چارەسەری ئەو گیروگرفتانەی نییە کە وڵاتەکەمان لە ئاکامی دەستەڵاتداریەتیی سەرەڕۆیانەی ئەو ڕێژیمەدا، لەگەڵیان دەستەویەخەیە.

ئێستا ئاستی وشیاری خەڵکی وڵاتەکەمان لە چاو ڕابردوو زۆر چۆتە سەر. نەوەیەکی تازە پێی ناوەتە مەیدانی ژیان و خەبات کە چاوکراوەیە و بە ژیانێکی کەمتر لەو ژیانە ڕازی نییە کە مرۆڤایەتی هاوچەرخ بۆ هەمووکەسی بەڕەسمی ناسیوە. یانی ژیان لە ئازادی و دێموکراسی و عیززەت و کەرامەت و شکۆی ئینسانیدا. ئەمەش لەگەڵ ئەو ڕێوشوێن و پرنسیپانە ناگونجێ کە کۆماری ئیسلامی بەدرێژایی دەستەڵاتی جەهەننەمیی خۆی تێکۆشاوە بەسەر خەڵکی ئێرانیاندا بسەپێنێ. خۆ لەخۆڕا نییە کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئاستەکاندا و لەلایەن هەموو چین و توێژە جۆراوجۆرەکانەوە، وەک ڕێژیمێکی کۆنەپەرست و دواکەوتوو لە قەڵەم دەدرێ کە پێویستە لەسەر دەستەڵات لاببرێ.

هەلومەرجێک هاتۆتەگۆڕێ کە ئیتر ڕێژیم ناتوانێ ویستی ئازادیخوازیی خەڵک بەگشتی و لاوان و ژنان و خوێندکاران و چین و توێژە زەحمەتکێشەکان و گەلانی چەوساوەی ئێران خەفە بکات. بۆیە چاوەدێرانی سیاسی لەسەر ئەو بڕوایەن کە لە هەڵبژاردنەکانی چەند هەفتەی داهاتوودا، سەرەڕای هەموو ئەو فشار و چاوەڕوانییەی کە ڕێژیم بۆ هاندانی خەڵک بۆ بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا وەڕێی خستووە، خەڵک سندوقەکانی دەنگدان بایکۆت دەکەن یا بەجۆرێک ئەو دەرفەتە بۆ نیشاندانی بێزاریی خۆیان لە ڕێژیم و سیاسەتەکانی دەقۆزنەوە.

ئەوەی ڕوون و ئاشکرایە ئەوەیە کۆماری ئیسلامی لە هەموو باریکەوە لەگەڵ بنبەستی سیاسی و ئیدئۆلۆژیکی خۆی بەرەوڕوویە. نە سەرکوتی زۆرتر، نە هەوڵدان بۆ خۆخڕکردنەوەی زیاتر، نە کەلکوەرگرتنی ناڕەوا لە دین و مەزهەب و نە پەلەقاژە بۆ ناردنە دەرەوەی قەیرانەکانی خۆی لە ڕێگای ئاژاوەنانەوە لە ناوچەکەدا، ناتوانن ئەو ڕێژیمە لەبەرانبەر ئەو مەترسییە حەتمییەدا بپارێزن کە لە پێشیدایە.

لەبەر ڕۆشنایی ئەو واقعیەتە سیاسییەدایە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە بەیاننامەی دواکۆبوونەوەی ناوەندی ڕێبەرایەتیی خۆیدا کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا پێکهات بۆ جارێکی دیکە یەکدەنگ و بە ئیرادەیەکی شۆڕشگێڕانەوە پێی لەسەر "بەرزنرخاندنی خەباتی مەدەنی و جەماوەری، یەکخستنی هێز و وزەی خەباتگێڕیی کورد لە ئێران و بەهێزبوونی ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی و زەروورەتی یەکگرتوویی و هاوکاریی بەکردەوەی ئۆپۆزیسیۆن بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی" داگرتەوە. حیزبی ئێمە لەوە دڵنیایە کە سەرەنجام زۆر ناکێشێ کۆماری ئیسلامی دەکەوێتە بەر سونامیی ڕق و بێزاریی خەڵکی ئێران و وەک هەموو ڕێژیمە دژیگەلی و سەرەڕۆکان دەچێتە نێو زبڵدانی مێژوو.

سیاسەتی دووڕوویی

مەنسوور مروەتی

لە پەراوێزەکانی ڕێوڕەسمی حکوومەتیی ئەمساڵی ٢٢ی ڕێبەندان، دەرکەوتنی چەند ژنێک بە بێحیجابی! بوو کە لە جێی خۆیدا جێگای هەڵوەستە لەسەرکردن و لە هەمان کاتدا دەرخەری سیاسەتی دووڕوویی ڕێژیم لە پێوەندی لەگەڵ بابەتی حیجابدایە. هەڵبەت دووڕوویی لە هەموو پرسە نێوخۆیی و نێودەوڵەتییەکاندا یەکێک لە تایبەتمەندییە دیارەکانی کۆی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە و تەنیا لە بابەتی حیجابدا نییە.

ئەزموونی ٤٥ ساڵ دەسەڵاتدارەتیی ڕێژیم پێمان دەڵێ بۆ ئەوان بە وتەی خۆیان گرینگ پاراستنی نیزامەکەیانە و ئیتر گرینگ نییە لە دەرەوەی ئەو بابەتە چ ڕوو دەدا و چ بەسەر ژیان و چارەنوسی خەڵکدا دێ. بەڵام ئەوەی کە بابەتی ئەم وتارەیە پرسی حیجاب لە ڕوانگەی کۆماری ئیسلامی و دووڕوویی ئەوان لە سەر پرسی حیجاب و بەتایبەت ڕووداوەکانی دوای شۆڕشی ژینایە کە لەبەر ڕووداوە تاڵ و کارەساتبارەکانی دنیا لێی ئاگادارە. کێ هەیە نەزانێ لە یەکساڵ و نیوی ڕابردوودا دەزگای سەرکوتی کۆماری ئیسلامی بە بیانووی بە وتەی خۆیان "بێحیجابی" چ جینایەتگەلێکیان لە ئێراندا کە نەخوڵقاند. لەم یەکساڵ و نیوەدا سەدان کیژ و کوڕی لاوی بێتاوانی ئەم وڵاتەیان لە زیندانەکان و لەسەر شەقامەکان خەڵتانی خوێن کرد و هەزاران کەسیان بریندار و کەمئەندام و ئاوارە کرد. هەموو ئەمانە لە پاش نارەزایەتییەکانی خەڵکی کوردستان و ئێران لە سەر کوشتنی بێبەزەییانەی ژینای جوانەمەرگ لە تاران هاتە ئاراوە کە لەبەر دیاربوونی چەند تاڵەقژێکی هێزە مرۆڤکوژەکانی کۆماری ئیسلامی کوشتیان. ئەی ئێستا چی ڕووی داوە کە هاتنی ژنان بەبێ حیجاب بۆ ڕێپێوانی ٢٢ی ڕێبەندان و بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان هیچ کێشەیەکی تێدا نییە و ئیسلامەکەی ئەوان ناخاتە مەترسییەوە. بە وتەی دایکی ژینای جوانەمەرگ، "ئەی ئەگەر وایە بۆ کچەکەی منتان کوشت". لەوە زیاتر دەبێ لەبەرپرسانی کۆماری ئیسلامی پرسیار بکرێ و بەو هیوایە بەم نزیکانەش موحاکمە بکرێن کە ئەگەر وایە بۆ ئەو هەزاران کچ و کوڕە لاوە بێتاوانەتان دایە بەر دەسڕێژی چەکەکانتان و خەڵتانی خوێنتان کردن؟

دیارە شێوە جلوبەرگ لەبەرکردن مافێکی سروشتی و سەرەتایی هەموو مرۆڤێکە و بەپێی جاڕنامەکانی مافی مرۆڤ هیچ کەس و دەسەڵاتێک مافی ئەوەی نییە لەو بارەوە ئەمر بەسەر خەڵکدا بکا. بەڵام ئەوەی لێرە بۆ خەڵک جێی پرسیارە و بە سەرسوڕمانەوە لێی دەڕوانن ئەوەیە کۆماری ئیسلامی بۆچی و بە چ حەقێک بەو بیانوویەوە هەزاران بنەماڵەی کوردستانی و ئێرانیی جەرگسووتاو کرد و ئێستا چی ڕووی داوە کە کچان و ژنانێک کە گومانی تێدا نییە هەر لە مۆرەکانی خۆیانن ئا بەو شێوە جلوبەرگەوە دەنێرنە سەر شەقامەکان و هەر لە ئێستاشەوە چاوەڕێیانن کە بچنە سەر سندووقەکانی هەڵبژاردن؟

سێ حەوتوو پێشتر یەکێک لە بەرپرسانی سازمانی تەبلیغاتی ئیسلامی ڕێژیم گوتبووی، لە ڕۆژی ٢٢ی ڕێبەنداندا چەند کچێک بە شێوە پۆشینی جلوبەرگی جیاوازەوە و بەبێ حیجاب لە ڕێوڕەسمەکاندا دەردەکەون، و وتەبێژی شوڕای نیگابانیش هەر ئەوکات گوتی یاسا مافی دەنگدان لە بێحیجابەکان وەرناگرێتەوە. ئەم قسانە لەڕاستیدا دیارە کە لە پێشدا پلانی بۆ داڕێژراوە و بۆ ڕاکێشانی خەڵک و بەتایبەتی ژنان بۆ ڕێوڕەسمەکانی بێڕەونەقی ٢٢ی ڕێبەندان و دواتر هێنانی ئەوان بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدانە کە وا پێشبینی دەکرێ خەڵک ئەمساڵ تێکڕا بایکۆتی بکەن.

وەک باس کرا ئەوەی بەلای دەسەڵاتبەدەستانی کۆماری ئیسلامییەوە گرینگە پاراستنی ڕێژیمەکەیانە و لەو پێناوەشدا بۆ خۆیان بەڕەوا دەزانن کە چییان پێ خۆشە و چییان پێ باشە بیکەن. ئەوان لە ئێستادا باش لەوە تێگەییشتوون کە خەڵک بە هەموو وجوودەوە لێیان بێزارن و نە بەشداریی ڕێوڕەسمە بێناوەرۆکەکانیان دەکەن و نە لە ئێستاشدا بەتایبەتی بەشداریی هەڵبژاردنەکانیان دەکەن، بۆیە هەموو هەوڵی خۆیان دەدەن و پەنا بۆ هەموو شێوازێک دەبەن کە خەڵک بهێننە سەر سندووقەکانی دەنگدان. دەنگدانێک کە تێدا تەنانەت کەسانی وەکوو سەرکۆماری پێشوو و سێ وەزیری ئیتلاعاتی پێشوویان ڕەدی سەلاحیەت کردوە. واتە ئەمە هەڵبژاردنێک نییە کە خەڵک بتوانێ تێدا بڕیار لەسەر چارەنووسی خۆی بدا و ئەو بابەتە هەرگیز بەلای ڕێژیمە نە مانای هەیە و نە گرینگیشە، بەڵکوو بۆ ڕێژیم گرینگ ئەوەیە خەڵک بکێشنە سەر سندووقەکان و ئەوە بکەنە بەڵگەیەک بۆ نیشاندان بە بیروڕای گشتی و تا لەو ڕێگایەوە بتوانن ئیدیعای هەبوونی مەشرووعیەتێک بکەن کە دەمێک ساڵە خەڵک لێی وەرگرتوونەتەوە.

بێگومان خەڵکی ئێران بەگشتی و ژنانی وشیار و خاوەن هەڵوێست بەتایبەتی ڕێگە نادەن کۆماری ئیسلامی ئەوان بکاتە ئامرازی سیاسەتە گڵاوەکانی خۆی، و ڕۆژێک بە بیانووی نادروستی حیجابەوە لەسەر شەقامەکان گولله بەنێوچاوانیانەوە بنێت و ڕۆژێکیش بە فرت و فێڵ ڕاکێشی سەر سندووقەکانیان بکا.لە ١١ ڕەشەمەی ئەمساڵدا خەڵک بە تەحریمی هەڵبژاردنە درۆیینەکانی کۆماری ئیسلامی جوابێکی توند بە سیاسەتی دووڕوویانەی کۆماری ئیسلامی دەدەنەوە.

قادر وریا:

ئەگەر زمانەکەمان لەدەست بدەین، لە کوردبوون دەشۆڕێینەوە و نامێنین

ئاماژە: زمان گرینگترین ناسنامەی هەر نەتەوەیەکە و بە شوناسی سەرەکیی ئەو نەتەوەیە دادەنرێ. زمانی کوردییش وەک گرنگترین شوناس بۆ پێناسەی کوردبوون هەمیشە لە لایەن داگیرکران و نەیارانی ئەو زمانەوە بەشێوازی جۆراوجۆر هێرشی کراوەتە سەر و مەترسیی لەنێوچوونی لەسەر بووە، بەڵام لە سایەی خەباتی پێشمەرگەکانی سەنگەری زمان و وشیاری نەتەوەیی توانیویەتی نەک بە زیندوویی بمێنێ، بەڵکوو لە ئاست زمانە گرنگ و دەوڵەمەکانی دنیاشدا خۆی ببینێتەوە.

"کوردستان" لە بەرەبەری ٢ڕەشەممە، ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک بە چەند پرسیار و وروژاندنی چەند باسی پێوەندیدار بە پرسی زمان دیمانەیەکی لەگەڵ کاک قادر وریا، مامۆستای زانکۆ و تێکۆشەری دێرینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی کردوە:

دیمانە: ئاڤان سنەیی

کورد نەتەوەیە و پێویستی بە نەتەوەسازی نییە، بەڵکوو پێویستی بە زۆرترین وشیاریی نەتەوەیی، زۆرترین وشیاریی زمانی، خۆ ئەرکدارکردن لە ئاست نەتەوە و نیشتمان، باشتر خۆڕێکخستن و خەباتی کاریگەرتر بۆ پاراستنی ناسنامە و بەدەستهێنانی مافە نەتەوەیی و زمانییەکان و هەروەها خەبات بۆ بەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس هەیە

کاک قادر سەرەتا هەروەک گوترا هەر وەک دەزانین گرینگترین فاکتەر بۆ پێناسەی هەر نەتەوەیەک زمانەکەیەتی، بۆچی زمان دەتوانێ ئەو پێناسەیەی هەبێت؟

زمان ئەگەر بۆ هەموو نەتەوەکانیش گرنگترین فاکتەری ناسنامە نەبێت، بۆ ئەو نەتەوانەی لە وڵاتی سەربەخۆ و دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیان بێبەشن و، مافە نەتەوەییەکانیان زەوت کراوە، ڕۆڵی گرنگترین فاکتەری ناسنامەی نەتەوەیی دەبینێت. چونکە بەهۆی زمانەوەیە دەتوانن جیاوازبوونی خۆیان لە نەتەوەکانی دەوروبەریان بسەلمێنن. دیارە فاکتەری نەتەوەیی دیکەش هەن، وەک: خاک، مێژوو، کولتوور و...هتد، بەڵام ئەم فاکتەرانە بە هۆکاری جۆراوجۆر لە ڕەوتی مێژوودا، لە زۆر ناوچە، ئەوەندە تێکتەنراو و شێوێنراون کە جاری وایە ئاسان نییە بە هۆی ئەوانەوە، نەتەوەکان جیاوازبوونی خۆیان لە یەکتر بسەلمێنن. بۆ نموونە کورد و چەند نەتەوەی دیکەی دەوروبەری، ئایینیان یەکە؛ لە ڕووی کولتوورییەوە شتی هاوبەش و لێک نزیکیان یەکجار زۆرە؛ ڕەنگی پێست و شێوە و ڕووخساریان لێک نزیکە؛ تەنانەت سەر زەوی و جۆغرافیای نیشتەجێبوونیان بەتوندی ئاوێتەی یەک بوون. لەم جۆرە حاڵەتانەدا زیاتر بە هۆی زمانەوە، هەست بە جیاوازبوون لە یەکتر دەکەین و ئەگەر زمانەکەمان لەدەست بدەین، بە جۆرێک کە زمانی نەتەوەیەکی دیکە وەربگرین و قسەی پێ بکەین و پشت لە زمانەکەی خۆمان بکەین، لە کوردبوون دەشۆڕێینەوە و کورد نامێنین. ئەگەر زمانمان لەدەست دا، ئەدەبیاتیش و هەروەها هونەرەکانیش بەو زمانە بەرهەم ناهێنین، جگە لەوەی شتێکی نوێ بەو زمانە ناخوڵقێنین، لەو سامانە زمانییەی لە ڕابردووشدا هەمانبووە دادەبڕێین، چونکە لێی تێناگەین و چێژی لێ وەرناگرین؛ بەم جۆرە ناسنامەی خۆمان لەدەست دەدەین. ئەگەر زمانمان لە دەست دا و ئەدەبیات و هونەرمان بەو زمانە بەرهەم نەهێنا و کەوتینە نامۆیی لە ناوی کوردی و پەندی کوردی و کەلەپووری کوردی، بە تایبەتی کە لەگەڵ دراوسێکانیشمان هاوئایینین و، بۆنە فەرهەنگییەکان و شێوەی ژیان و خواردن و جلوبەرگیشمان لە ژێر کاریگەریی بەجیهانی بووندا، ڕۆژ بە ڕۆژ لێک نزیکتر دەبێتەوە، بێ ئەوەی بە خۆمان بزانین دەبین بە کەسێکی دیکە، دەبین بە هەڵگری ناسنامەیەکی دیکە. بەم هۆیانەوەیە کە دەتوانین بڵێین فاکتەری زمان، لە ڕاستیدا دیارترین کۆڵەکەی ناسنامەی نەتەوەیی و هەر لەو کاتەدا گرنگترین دەستەبەری پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییە.

زمان چەندە کاریگەری لەسەر پرۆسەی نەتەوەسازی هەیە؟ ئایا بەتەنیا زمان وڵامدەرە لە پرۆسەی نەتەوەسازی دا؟

بە تێگەیشتنی من نەتەوەسازی، زیاتر کێشەی ئەو خەڵک یان خەڵکانەیە کە یەک نەتەوە نین و هەوڵ دەدرێت نەتەوەیەکیان لێ دروست بکرێت. بۆ نموونە خەڵکی ئێران کە لە نەتەوەی جۆراوجۆر پێکهاتوون، بەڵام دەوڵەت- نەتەوەکانی ئێران لە درێژایی سەد ساڵی ڕابردوودا، بەشێوەی جۆراوجۆر هەوڵیان داوە وەک یەک نەتەوە پێناسەیان بکەن و بە زۆر و زۆرداری بیانکەن بە یەک نەتەوە. ئەم جۆرە نەتەوەسازییە، پشتی بە سەپاندنی زمانێکی دیاریکراو و مێژوو و شوناسێکی ساختە و سەرکوت و سڕینەوەی زمان و شوناسە نەتەوەییەکانی دیکە بەستووە. من کۆمەڵناس نیم و لەوانەیە وەڵامی دروست بەم پرسیارە لای شارەزایانی بواری کۆمەڵناسی بێت. هەر بۆیە ئاساییە ئەگەر زۆر کەس لەگەڵ لێکدانەوە و بۆچوونەکەمدا نەبن. بە بڕوای من کورد نەتەوەیە و پێویستی بە نەتەوەسازی نییە، بەڵکوو پێویستی بە زۆرترین وشیاریی نەتەوەیی، زۆرترین وشیاریی زمانی، خۆ ئەرکدارکردن لە ئاست نەتەوە و نیشتمان، باشتر خۆڕێکخستن و خەباتی کاریگەرتر بۆ پاراستنی ناسنامە و بەدەستهێنانی مافە نەتەوەیی و زمانییەکان و هەروەها خەبات بۆ بەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس هەیە. لەم پێوەندییەشدا زمان ڕۆڵێکی گەورەی هەیە. بە خۆشییەوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەم وشیارییە نەتەوەییە لە هەڵکشان و پەرەئەستاندن دایە و خەڵکی ئێمە لە گرنگیی زمان وەک فاکتەرێکی سەرەکیی ناسنامەی نەتەوەیی ئاگادارە، هەر بۆیە لەو بزووتنەوە فەرهەنگی و ناسنامە پارێزییەدا کە ساڵانێکە بەرەوپێشی دەبەن، پاراستن و بەرگری لە زمانی کوردی و خەبات بۆ مافە زمانییەکان لە ڕیزی هەرە پێشەوەی داوا و داواکاری و بەرنامەکانیاندایە.

نێوماڵی کورد بەدرێژایی مێژوو و هەتا ئێستاشی لەگەڵ بێ پەرتەوازەیە. ئایا یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی ئەم پەرتەوازبوونە بۆ نەبوونی زمانێکی ستاندارد ناگەڕێتەوە؟

من شتەکە بەپێچەوانە دەبینم، بەو واتایە کە ئەوە دابەشکراویی کوردستان و بندەستیی نەتەوەی کورد و بێبەشیی ئەو نەتەوەیە لە وڵاتی یەکگرتوو و دەوڵەتی سەربەخۆیە کە وای کردوە نەتەوەی کورد لەجیاتی یەک ئەلفوویێ چەند ئەلفوویێ و لەجیاتی یەک زمانی ستاندارد، لانیکەم دوو زمانی ستانداردی هەبێت. خۆ ئەو دەوڵەتانە هێشتا لە زۆربەی پارچەکانی کوردستان زمانی کوردییان بەڕەسمی نەناسیوە، هێشتا ڕێگایان بە کورد نەداوە بە زمانی خۆی بخوێنێت و لە کاروباری پەروەردە و بەڕێوەبەری، یاسایی و ... هتددا بەکاری بێنێت. ڕێگایان نەداوە لەسەر ئاستی کوردستان و نەتەوەی کورد، فەرهەنگستانێک بۆ چارەسەری کێشەکانی ئەو زمانە و خزمەتکردن و پێشخستنی پێک بێت. خودی ئەم دابەشکراوییەی کوردستان و دروستبوونی هەلومەرجێک کە هەر پارچەیەک ناچار بووە بۆ خۆی زۆربەشی بە نارەسمی و تەنانەت لەژێر هەڕەشە و سەرکوتدا مشوور لە زمانەکەی بخوات و بڕیار لەسەر ئەلفوویێ و ڕێنووس و نووسین بە کوردی بدا، گەیشتن بە زمانێکی ستاندارد لە ئاستی هەموو کوردستان و نەتەوەی کورددا زۆر ئاڵۆز و تەنانەت نامومکین کردوە. مەبەستم ئەوەیە ئەگەر لەسەر زمانێکی ستانداردیش بۆ نموونە کوردیی نێوەڕاست یان کورمانجیی ژووروو ساغ بینەوە، ناتوانین بیکەینە زمانی ستاندارد لە هەموو بەشەکانی کوردستاندا، چونکە جگە لەوەی کوردستان یەکەیەکی یەکپارچە نییە، لە زۆربەی بەشەکانیش، دەسەڵاتی سیاسی و بەڕێوەبەری و سیستەمی پەروەردە لەدەست کورددا نییە. دیارە سەرەڕای ئەم چارەنووسە سیاسییە نەخوازراو و نالەبارەش، هەر دەبێت هەوڵی لێکنزیکبوونەوە و ڕێککەوتن لە سەر زمانی ستاندارد بدەین. دەبێ تێ بکۆشین زمانی کوردی خاڵی لێک کۆکردنەوە و یەکگرتنمان بێت، ئەمەش کاتێک دەکرێت کە بەسەر دەمارگرژیی ناوچەیی و زارچییەتیدا زاڵ بین و وێڕای چاولێکردنی هەموو زارەکان و شێوە زارەکان وەک سەرمایە و سەرچاوەی دەوڵەمەندیی زمانی کوردی و گرنگیدان بە پاراستنیان، هاوکار و پشتیوانی جێگیربوونی زمانی ستاندارد بین.

هەوڵەکان بۆ ڕێکخستن و سیاسەتی زمانی دەبێ چی و چۆن بێت کە ئاکامەکەی یەکگرتوویی و یەکڕیزی نێوماڵی کورد بێ؟

هەتا ئەوکاتەی کورد لە هەرکام لە بەشەکانی کوردستان، دەسەڵاتەکەی لەدەست خۆیدا نییە، ناشتوانێ زمانێکی ستاندارد بەتەواوی جێگیر بکا، بەڵام زمانزانان، ڕۆشنبیران، نووسەران، میدیاکاران، حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی هەر بەشێک، دەتوانن بە دیالۆگ و ڕاوێژی بەرپرسانە و دووربینانە لەگەڵ یەکتر، کۆمەڵێک ڕێوشوێن دیاری بکەن کە لە لایەکەوە هاندەر بێت بۆ ڕەچاو کردن و پابەندبوون بە زمانێکی ستاندارد، لەلایەکی دیکەوە، مشوورخواردن لە سەرجەم زارە کوردییەکان بەتایبەتی ئەو زارانەی تێدا بێت کە مەترسیی فەوتانیان لەسەرە. وریاکردنەوەی تاکەکان و بەرەوژوور بردنی وشیاریی زمانی و هەستکردن بە ئەرکی نەتەوەیی و پێکهێنانی قەناعەت لەم پێوەندییەدا دەتوانێ کارساز و کاریگەر بێت نەک سەپاندن. لە ڕۆژاوا بەو هۆیەوە کە زۆربەی هەرە زۆری کورد زمانان، بە یەک دیالێکت قسە دەکەن، پێم وایە کێشەی ململانێ و ناکۆکی لە سەر هەڵبژاردنی زارێکی دیاریکراویان وەک بنچینەی زمانی ستاندارد نییە. لە باشوور دوای تێپەڕینی زیاتر لە ٣٠ ساڵ لە هەبوونی دەسەڵاتی کوردی، هێشتا نەیانتوانیوە زمانێکی ستاندارد لە هەموو جوغرافیای ئەو بەشە بکەن بە سەرانسەری. ئەو بەرهەڵستبوونەوەی لەم پێوەندییەدا هەیە، مەبەستم پێداگریی بەشە کورمانجی ئاخێوەکەی باشووری کوردستان لەسەر دیالێکتەکەی خۆیانە، ناکرێت بە پشت گوێخستن و سەپاندن و سەرکوت، وەڵام بدرێتەوە. ڕێگەچارە هەر دیالۆگ و لێک تێ گەیشتنی زیاتر و گەیشتن بە ئەنجامێکی باشترە، ئەگەر ئەم ئەنجامە تەنانەت قبوولکردنی دوو ستانداردیش بێت. دوو ستانداردی لە ئاستی کوردستانی گەورەدا ڕاستییەکە و هەیە و ناتوانین حاشای لێ بکەین. گرنگ ئەوەیە بە بوونی دوو ستانداردیشەوە، بیر لە زۆر کردنی پردی پێوەندیی نێوان ئەم دوو ستانداردە و زارەکانی دیکە بکەینەوە، نەک لێک دوورکەوتنەوەی زیاتر.

خوێندن لە خوێندنگەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە زمانی کوردی قەدەغەیە، ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ئەسلی ١٥ی یاسای بنەڕەتیی ئەم وڵاتەدا هاتووە کە هەموو نەتەوەیەک مافی ئەوەی هەیە لە تەنیشت زمانی فەرمیی وڵات بە زمانی خۆی بخوێنێ، ئەمە پاڕادۆکسە یان یاسایەک بە جێبەجێنەکردن؟

ئەسلی ١٥ی یاسای بنەڕەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەڵێت "زمان و خەتی ڕەسمیی ئێران فارسییە". ئەمە بۆ خۆی بەم مانایەیە کە زمانەکانی دیکە ڕەسمی نین و تەنیا زمانی فارسی، زمانێکی ڕەسمییە. ئەم ئەسلە زمانەکانی دیکە بە "زمانە خۆجێیی و قەومییەکان" ناو دەبات، ئاخێوەرانیشیان نەک بە نەتەوە، بەڵکوو بە قەوم دەناسێت؛ وێڕای ئەمەش دەڵێت: خوێندنی ئەدەبیاتی ئەو زمانانە لە تەنیشت زمانی فارسی ئازادە. خوێندنی ئەدەبیاتی ئەوان زۆر جیاوازە لەگەڵ خوێندن بەو زمانانە، چونکە خوێندنی ئەدەبیات دەکرێت باسکردن لە شاعیرێک یان دەقێکی داستانی یان فۆلکلۆریی ئەو "قەومانە"(وەک لە یاسای بنەڕەتیدا هاتووە) هەر بە زمانی فارسی بێت و بڕایەوە، یان تەرخانکردنی وانەیەک بۆ باس لە زمان و ئەدەبیاتی ئەوان بێت. ئەمە نابێتە بەڕەسمیناسینی مافی خوێندن بەو زمانانە و ئەرکدارکردنی دەوڵەت بۆ دابینکردنی ئەو مافە و جێبەجێ کردنی. ئەگەر باش لەو ئەسلە ورد بینەوە، نەیگوتووە دەوڵەت لەسەریەتی خوێندن بەو زمانانە دابین بکات، بەڵکوو دەڵێ خوێندنی ئەدەبیاتیان لە تەنیشت زمانی فارسی ئازادە! ئەگەر دەوڵەت کات و کتێب و مامۆستا و پێویستییەکانی دیکە بۆ جێبەجێ بوونی ئەم برە مافە دابین نەکات، سوودی ئەم ئاوڕدانەوەی یاسای بنەڕەتی لەم زمانانە چییە؟ ڕاستییەکەی ئەوەیە ئایدۆلۆژیا و سیاسەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران، وەک ڕێژیمی شایەتی، دان بە فرەنەتەوەبوونی ئێران دانانێت، باوەڕی بە سەردەستبوونی یەک نەتەوە و یەک زمان لە ئێران هەیە، نەتەوەکە ناوی "ملت ایران" و زمانەکەشی، زمانی فارسییە. لەپێناوی جێکەوتنی ئەم پێناسەیەدا، بۆ سەد ساڵ دەچێت نەتەوەکانی ئێران لە سەرەتایی ترین ماف کە پەروەردە بە زمانی دایکە، بێبەش کراون و بەهۆی سیستەمی پەروەردە هەوڵ دەدرێت سەرجەم دانیشتووانی ئێران بکرێن بە فارس زمان. دیارە ئەمە سیاسەتێکی دژەمرۆیی، ڕەگەزپەرستانە، شۆڤێنیانە و مەحکوومە. نەتەوەی کورد لە ئێران هەر لەسەردەمی کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان هەتا ئێستا دژی ئەم سیاسەتە بووە، بە خۆشییەوە ئێستا داوای گۆڕینی ئەم سیاسەتە لەنێو نەتەوەکانی تورک، بەلووچ، عەڕەب و ... هتدیش لەزیاد بوون‌دایە کە جێگای دڵخۆشی و هیواداریە.

ناودێرکردنی ٢ی ڕەشەممە وەکوو ڕۆژی جیهانیی زمانی دایکی هەوڵێک بوو بۆ ڕێزگرتن لە زمان و فەرهەنگە جۆراوجۆرەکان لەئاستی دنیادا، بە بڕوای بەڕێزتان ئەم هەنگاوە چەندە توانیویەتی داکۆکی لەسەر مافی خوێندن بە زمانی زگماکی لە نەتەوە بندەستەکاندا بکات؟

ناودێرکردنی ٢١ی فێبریوەری کە مەرج نییە هەموو ساڵێکیش ببێتە ٢ی ڕەشەممە (جاری وایە دەکەوێتە ٣ی ڕەشەممە)، لە چەند بارەوە گرنگە. یەکەم، لەو ڕوانگەیەوە کە بیرخەرەوەی ڕووداوی گیانبەختکردنی کۆمەڵێک خوێندکاری بەنگلادیشیی زانکۆی داکا لە بەرگری لەزمانەکەیان‌دایە(ساڵی ١٩٥٢)، هەر بەم بۆنەیەشەوە لە ٢٥ساڵ لەمەوبەرەوە یونسکۆ ئەم ڕۆژەی بە ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک ناودێر کردوە. دووهەم، ناودێرکردنی ڕۆژێک بەم ناوە و ڕێزلێگرتن و پێشوازی لێکردنی لە ئاستی جیهاندا، نیشانەی بایەخدانی کۆمەڵی نێودەوڵەتی بە زمانەکان بەتایبەتی ئەو زمانانەیە کە هی نەتەوە بندەستەکان و کەمایەتییە زمانییەکانن و هەڕەشەیان لەسەرە. سێهەم، گرنگیی ئەم ڕۆژە لەوەدایە کە بووە بە بۆنە و دەرفەتێک بۆ ئەوەی نەتەوە بندەستەکان و ئاخێوەرانی زمانە پەراوێزخراوەکان، بایەخ بە گرنگیی زمانەکەیان بدەن، دەنگی خۆیان دژی سەرکوتی زمانەکەیان و پێشێلکردنی مافە زمانییەکانیان بەرز بکەنەوە وهەستیاری و وشیاری لە ئاست زمانەکەیان لەنێو هاو زمانانیاندا پێک بێنن. بوونی ئەم ڕۆژە وای کردوە داواکارانی بەڕەسمی ناسینی فرە زمانی و پەروەردە بە زمانی دایک، زیاتر هەست بە ڕەوایی داخوازەکانیان و پشتگیریی جیهانی لە پلۆرالیزمی زمانی و کولتووری بکەن.

لاوانی کوردستان بۆ بەرپەرچدانەوەی سیاسەتە دژ گەلییەکانی ڕێژیم هەتا ئێستا هەوڵی دامەزراندنی چەندین ڕێکخراوی مەدەنی وەکوو "نۆژین" و "بەیان" و ... داوە کە بەشێکی زۆر لە بەڕێوەبەرانی ئەم ڕێکخراوە مەدەنییانە بە توندترین شێوە سزا دراون نموونەکەشیان زارا محەممەدی، سەیوان ئیبراهیمی، ئیدریس مێنبەری و ....هتد. بە بڕوای بەڕێزتان جگە لەم ڕێکارگەلە بە چ شێوازێکی دیکە دەتوانین بەرپەرچی سیاسەتەکانی ڕێژیم بدەینەوە کە تێچووی بۆ لاوەکانمان کەمتر بێت و ئامانجەکەش مسۆگەر بێت؟

ئەوە کە لاوانی کوردستان بەو پەڕی بێ ئیمکاناتی و لەژێر هەڕەشە و گوشاری دامودەزگا سەرکوتکەرەکاندا، بۆ فێرکردن و خزمەتکردن و پاراستنی زمانەکەیان هاتوونە مەیدان و ئامادەن لەم سۆنگەیەدا بچنە زیندان و ڕووبەڕووی زۆر کێشە و گرفتی دیکە ببنەوە، جێگەی شانازییە و دەیسەلمێنێت کە وشیاریی نەتەوەیی و زمانی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە خۆشییەوە ئاستێکی بەرزی هەیە، دەیسەلمێنێت کە ئایدۆلۆژیای دەوڵەت- نەتەوەکانی ئێران و سیاسەتی تاک زمانیی ئەوان، نەیتوانیوە لاوانی کوردستان لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆیان داببڕێت. جێگای خۆشحاڵییە کە بزووتنەوەی ناسنامە پارێزی لاوانی کوردستان، ساڵ بە ساڵ زیاتر پەرە دەستێنێت، نەک هەر پارێزگەکانی ڕۆژهەڵات، تەنانەت بۆ نێو کوردەکانی خۆراسان، کەلاردەشت و...هتد پەلی هاویشتووە. ئەم شێوە خەباتە، هەم مەدەنی و ئاشتیخوازانەیە، هەم ڕەوا و پیرۆزە، چونکە بەرگری لە زمان و ناسنامە و پاراستنیان، دژایەتی لەگەڵ زمان و ناسنامە و مافی هیچ کەس و کۆمەڵە خەڵکێکی دیکە نییە و مافێکی دانپێدانراو لە ئاستی جیهان‌دایە. من سەری ڕێز دادەنوێنم بۆ پێشەنگان و بەشدارانی ئەم بزووتنەوەیە و هەوڵە پیرۆزەکانیان، داواشم ئەوەیە خەڵکەکەمان بە هەموو شێوەیەک پشتیوانییان لێ بکەن، بەتایبەتی ئەو کاتانەی دەکەونە ژێر هەڕەشەی دەزگا سەرکوتکەرەکان، یان دەکەونە زیندان. سەرکەوتنی ئەو خەباتە کولتوورییە لە گرەوی بەردەوامی و هەرچی زیاتر بەرینتربوونەوە و قووڵتربوونەوەی دایە. ئەم خەباتە کە دڵنیام هەروا و تەنانەت بەهێزتر درێژەی دەبێت، جگە لە زیندوو ڕاگرتنی ڕۆحی بەرگری و مافخوازی و شانازیکردن بە نەتەوەی کورد و نیشتمانی کوردستان لەنێو خەڵکەکەمان، سەرئەنجام دەسەڵاتیش ناچار بە پاشەکشە دەکات.

کاک قادر زۆر سپاس بۆ بەشداریتان لەم دیمانەیەدا.

سپاس ئێوەش ماندوو نەبن.

> **ئەگەرچی چارەنووسی هەموو دیکتاتۆرییەکان هەر ڕووخان و دارمانە، بەڵام هەر ئەزموونەش دەری‌خستوە ئەو دیکتاتۆرانەی ڕێگە بە گەمەکانی هەڵبژاردن دەدەن پتر لە پێڕەکانی خۆیان کە ڕێگە بە هەڵبژاردن نادەن تەمەنی دەسەڵاتەکەیان درێژترە. هەڵبژاردن بۆ دیکتاتۆرەکان هەم دەرەتانی مانۆڕی پتر لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکانیان دەداتێ و هەم لە نێوخۆ دەستیان بۆ پاوانکردنی هەموو جومگەکانی دەسەڵات و بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ ناڕەزایەتییەکان و سەرکوتی دژبەرانیان ئاوەڵاتر دەکات**

سووکایەتی بە دێموکراسی

عەلی بداغی

کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ٤٥ ساڵ دەسەڵاتدارەتیی خۆیدا نیزیک بە ٤٠ جار سندووقەکانی دەنگدانی لە بەردەم خەڵک بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆک‌کۆماری، مەجلسی خیبرەگانی ڕێبەری، مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و شوڕای ئیسلامیی شاروودێ داناوە، بەوەش ئیزن بە خۆی دەدا ئیدیعای خاوەندارەتی لە دێموکراسی و بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنی بەردەوام وەک ڕوح و گیانی دێموکراسی بکات. بەڵام کۆماری ئیسلامیی ئێران یەکەم دیکتاتۆری و نیزامی سیاسیی ئیستبدادی نییە کە بە هەڵبژاردن بیەوێ سووروسپیاوی حوکمڕانییەکەی بکات. هەمووان چیرۆکی کەسانی وەک مەعمەر قەزافی، محەممەدڕەزا پەهلەوی، سەدام حوسێن، چائوشسکۆ و حوسنی موبارەک کە هەمیشە لە هەڵبژاردنەکاندا زیاتر لە سەتا ٩٠ی دەنگەکانیان هەبوو، و دواجار بە ڕاپەڕینی هەر ئەو سەتا ٩٠ی خەڵکە دەسەڵاتەکەیان سەرەونخوون کرا بیستوومانن. وەک چۆن لە ئێستاشدا کەسگەلی وەک بەشار ئەسەد، کیم جونگ ئون، پوتین و خامنەیی هەن کە بۆ ڕەواییدانی بەدرۆ بە دەسەڵاتەکەیان پێویستییان بە شانۆگەریی هەڵبژاردن هەیە.

پرسیار ئەوەیە کۆماری ئیسلامیی ئێران کە شەرعییەتەکەی بەپێی یاسای بنەڕەتیی ئەو سیستمە نەک لە خەڵک بەڵکوو لە ئاسمانەوە وەردەگرێ و بناغەکەی نەک لەسەر ویست و ئیرادەی خەڵک، بەڵکوو لەسەر کۆڵەکەی دین و یۆتۆپیای ئیدئۆلۆژیک و ویلایەتی موتڵەقەی فەقیهـ چی کراوە، چ حەوجێیەکی بە هەڵبژاردنە؟ ڕوون و ئاشکرایە کە دیکتاتۆڕەکان مەبەستیان لە هەڵبژاردن نەک گۆڕانکاری و ڕێگەدان بە نەواندن و دەرکەوتنی ئیرادەی گشتیی کۆمەڵگە، بەڵکوو هێشتنەوەی خۆیان لەسەر تەختی دەسەڵات و خونکارییە. خامنەیی هەڵبژاردنەکانی بۆ ئەوە نییە دەسەڵاتەکەی لەگەڵ کەس بەش بکا، یان ڕێگە بە گۆڕانی دۆخی سیاسی وڵات بەپێی هەلومەرج و ویست و بەرژەوەندیی خەڵک بدات، بەڵکوو دەیەوێ تێلبەندەکانی دەوری دەسەڵاتەکەی خۆی قایمتر بکات. نیزارەتی ئیستسوابی، شوڕای نیگابان و کەلکوەرگرتن لە هەموو دەزگاکانی سەرکوتی وەک وەزارەتی ئیتلاعات و ناوەندە ئەمنیەتی و هەواڵگرییەکانی دیکەی دەسەڵات و هەروەها دەزگای بەناو دادیشی بۆ ئەوە دەوێ هەوساری ئەو شانۆگەرییەش هەر لە دەستی خۆیدا بێت. ڕیسکی هەڵبژاردنەکان لە ساڵی ١٣٨٨ کە ڕێژیم ناچار بوو بە ساختە و دزێتی ئاکامی هەڵبژاردنەکان لە بەرژەوەندیی ناوکی دەسەڵات بەراوەژوو کاتەوە وای کردوە ڕێژیم لە هەڵبژاردنەکانی دواتردا بۆ ڕێگەگرتن لە هەرچەشە ناڕەزایەتییەکی دیکەی خەڵک و ناسەقامگیریی کەشی هەڵبژاردنەکان مۆرەکانی شانۆگەرییەکەی وەها بچنێت و ئەندازیارییەکە بە جۆرێک بێت هیچ چەشنە لەرینەوەیەکی دی لە هەیکەلی گشتیی سیستمەکەشدا ڕوو نەدات.

جیا لە بەهێزکردنی ناوکی دەسەڵات بەو "خالس‌سازی"یەی ڕێژیم گرتوویەتە بەر، هۆکارێکی دیکەی پێویستیی هەڵبژاردنەکان بۆ دیکتاتۆڕێکی وەک خامنەیی دەستەبەری مەشرووعییەتە. ئەگەرچی چارەنووسی هەموو دیکتاتۆرییەکان هەر ڕووخان و دارمانە، بەڵام هەر ئەزموونەش دەری‌خستوە ئەو دیکتاتۆرانەی ڕێگە بە گەمەکانی هەڵبژاردن دەدەن پتر لە پێڕەکانی خۆیان کە ڕێگە بە هەڵبژاردن نادەن تەمەنی دەسەڵاتەکەیان درێژترە. هەڵبژاردن بۆ دیکتاتۆرەکان هەم دەرەتانی مانۆڕی پتر لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکانیان دەداتێ و هەم لە نێوخۆ دەستیان بۆ پاوانکردنی هەموو جومگەکانی دەسەڵات و بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ ناڕەزایەتییەکان و سەرکوتی دژبەرانیان ئاوەڵاتر دەکات.

لە سیستمێکی دێموکراتیکدا هەڵبژاردن بە مانای دەستەبەربوونی ماف و دەرەتان و هەلومەرجی هاوبەشی، خۆپاڵاوتن و دەنگدان بۆ هەموو هاووڵاتییەکە، چونکی تاکەڕێگای بەشداری لە چارەنووسی سیاسیی خۆی و وڵاتەکەی و نواندنی ئیرادەی گشتی بۆ هەر گۆڕانکارییەک بە قازانجی کۆمەڵگە و وڵاتە. لە سیستمێکی دێموکرات و کراوەی سیاسیدا مافی هەڵبژێران و هەڵبژاردن لە هیچ هاووڵاتییەک زەوت ناکرێ و جۆری ڕەگەز، نەتەوە، ئایین و بیرکردنەوە هۆکاری ئەستاندنەوەی ئەو ماف و هاوبەشییە لە کەس نین. بەڵام لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا هەموو هەڵبژاردنێک ڕێک بەهۆی ئەستاندنەوەی ئەو مافە لە زۆرینەی ڕەهای کۆمەڵگە و ڕاست بەو هۆکارانەی باس کران بەتەواوی نادێموکراتیکە.

خۆ ئەگەر لە چەند هەڵبژاردنێکیشدا زۆرایەتیی خەڵک ملیان بۆ ئەو شانۆگەرییە ڕاکێشابێت، ئەوا بە ژیری و پێگەیشتوویی و ڕەفتار و بڕیاری سیاسیی خۆیان هەڵبژاردنەکانیان کردووەتە گۆڕەپانی بردنەژێرپرسیاری ویست و ئیرادەی ڕێژیم و بەرزکردنەوەی داخوازەکانی خۆیان. ئەم ڕەفتاری سیاسی و پێگەیشتووییە لە کوردستان بەتایبەت لە سێ دەیەی ڕابردوودا لە ئاکامی پرۆژەکانی هەڵبژاردندا بەباشی ڕەنگیان داوەتەوە. وەک چۆن ئەو کاتانەش کە زۆرینەیەک لە دەنگدەران لە چەند هەڵبژاردنێکدا بە هەر هۆیەک بە دەنگدان بەشداری هەڵبژاردنەکان بوون، دەنگەکانیان هەڵگری مانای سیاسی و نێوەرۆکی خەباتگێڕانە لەدژی ڕێژیم بووە.

پرسیارێکی دیکەش ئەوەیە پێچەوانەی هەموو هەڵبژاردنەکانی ڕابردوو کە ڕێژیم بە فرت‌وفێڵی جۆراوجۆر و، هەڵخڕاندنی هەستی ئایینی و بەرجەستەکردنەوەی پێکدژییەکان لەلایەک و لەلایەکی دیکە بە سیاسەتی هاندان و کەمکردنەوە لە گوشار و سنووربەندییە کۆمەڵایەتییەکان و تەنانەت بانگهێشت لە هێزە سیاسییە دژەشۆڕشەکانیش هەوڵی ڕاکێشانی پتری خەڵکی بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان دەدا، بۆچی ئێستا بۆ هەڵبژاردنەکانی ڕەشەممەی ئەمساڵ کار گەیوەتە ئەو جێیەی هەڕەشە لە خەڵک بکات و بڵێت ئەوەی بەشداری دەنگدان نەبێت دژی حاکمییەتی کۆماری ئیسلامییە و لێپرسینەوەی لێ دەکرێت؟ بێگومان ئەوە پێوەندیی بە دۆخی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیی خەڵکەوە هەیە.

هەڵبژاردنەکانی ١١ی ڕەشەممە لەکاتێکدا دەکرێن کە بارودۆخی ئابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئێران لە خراپترین ئاستی خۆی‌دایە. لە ئاستی دەرەکیدا سیاسەتی قەیرانخوڵقێنیی ڕێژیم لە ناوچە و جیهان کەمترین شەرعییەتی بۆ ڕێژیم لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا نەهێشتۆتەوە و، لە ئاستی نێوخۆییشدا مودیرییەتی ناکارامە و نابەرپرسانەی ئابووریی وڵات، گەندەڵی لەڕادەبەدەری بەرپرسانی ڕێژیم و ئابڵۆقە ئابوورییەکان ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیی لە لێواری هەڵدێران نیزیک کردووەتەوە. بێ‌هیوایی خەڵک لە هێزە سیاسییەکانی نێو حاکمییەت، تێپەڕین نەک هەر لە ئیسلاحات بەڵکوو لە تەواوەتیی کۆماری ئیسلامی کۆمەڵگەی لە دۆخێکدا ڕاگرتوە کە دەزانن ئەوەی چارەنووسیان دەگۆڕێ نەک سندووقەکانی دەنگدان، بەڵکوو سەرشەقام نێڵدانی کورەی خەبات و بەرەنگاربوونەوەی دژی ڕێژیمە. ڕێژیمیش بە هەستکردن بەو مەترسییە و بەپێی ئەزموونێک کە لە هەڵبژاردنەکانی پێشوو وەری گرتوە و کاتێک دەزانێت هەتا خەڵک ڕوو لە سندووقەکانی دەنگدان وەرگێڕن شوێنی دیکە بۆ گەیاندنی دەنگ و ئیرادەی خۆیان هەڵدەبژێرن؛ هەموو زەرفییەت و توانای نەرم‌ئامێری و ڕەق‌ئامێریی خۆی لەسەر یەک داناوە –بە مەبەستی چەندلایەنە کە باس کرا– هەتا خەڵک بێنێتەوە سەر سندووقەکانی دەنگدان؛ تەنانەت ئەگەر بە هەڕەشە و چاوترسێن‌کردنیش بێت.

ئێستا کە لە بەرەی دەسەڵاتدا هەموو تواناکان لە خزمەتی ڕاکێشانی خەڵک بۆ بەشداری لە هەڵبژاردنەکانە، لە بەرەی خەڵکدا چ باسە؟ ڕەفتاری خەڵک دەرکەوتەیەکی دی لە وشیاری و پێگەیشتوویی سیاسییانە. ئەوان دەزانن کە شانۆی هەڵبژاردنەکان یەک ڕۆژە و هەتا خولێکی تر دەرگای لەسەر دادەخرێت. ئەوان دەزانن کە ئەو هەڵبژاردنانە لە بنەڕەتدا هیچ پێوەندییەکانی بە ئیرادە و ویست و داخوازەکانی ئەوانەوە نییە. ئەوان دەزانن کە هەڵبژاردنەکان نەیانتوانیوە و ناشتوانن سەرچاوەی هیچ گۆڕانکارییەک لە دۆخی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیی خەڵک و وڵات بێت. ئەوان دەزانن کە هەندێ کرانەوەی کاتی لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی لەگەڵ کچان و ژنان و باس و ڕەخنە لە دۆخی وڵات کایە بە شعوور و کەرامەتیانە و پێی توورەن. ئەوان دەزانن کە لە نەبوونی حیزبی سیاسیی بەرپرسیاردا کاندیداکان بەرنامە و پرۆژەیان نییە و وادە و بەڵێنیش تووڕێک ناهێنێ، هەروەها نە ئەو نوێنەرانە خاوەنی ئیرادە و گۆڕانکاری لە بەرژەوەندیی خەڵکدان و نە خەڵکیش میکانیزمێکی بۆ بەدواداچوونی مافەکانی هەیە و ئەوە دەمێنێتەوە ناڕەزایەتی و خۆپێشاندانە کە وەڵامی ئەوەش گرتن و کوشتن و ئاگر و ئاسنە.

لە ململانێی ڕۆژی ١١ی ڕەشەممەدا سەفبەندییەکە تەواو دیارە. کۆماری ئیسلامیی ئێران سەرەڕای هەموو پرۆژەکانی خۆی گوتەنی "خالس‌سازی" بەڵام هاوبەشیی خەڵک و بەشداریی ئەوانیشی بۆ پلانەکانی بە هەموو نرخێک پێویستن. حاکمییەتی سیاسی دەزانێت وەرسووڕانی خەڵک لە هەڵبژاردن ڕووتێکردنە لە ناڕەزایەتی و سەرهەڵدان و خۆپێشاندانەکانی سەرشەقام. دەزانێت چەندی بەشداریی خەڵک کەم بێت پتر دەبێتە هۆی تینگرتنی خەبات و ملبادانی مەدەنی. دڵنیایە و ئەزموونی کردوە کە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان کەلێن و مەودای نێوان حاکمییەت و خەڵک هێندەی‌تر هەراوتر و شەرعییەتی سیاسیی ڕێژیم لە هاوکێشەی دیپلۆماتیکی نێودەوڵەتی و تەنانەت "مەیدان"یش ئەوەندەی‌تر دادەبەزێنێت. لە بەرەی خەڵکیشدا ڕوونە کە نایانهەوێ دەسەڵات بەکاریان بێنێت و گاڵتە بە فام و شعووریان بکرێت. ئەوان نایانهەوێ بە بەشداریی خۆیان لەو شۆیەدا شەرعییەت بە دەسەڵاتی نەک ناکارامە و گەندەڵ، بەڵکوو دژبە هەموو ماف و بایەخە خەباتگێڕییەکانیان بدەن.

خەڵکی ئێران بەو ئاستە لە پێگەیشتوویی گەیون ئیزن بە ئاسایی‌سازییەکانی ڕێژیم نەدەن و دەیسەلمێننەوە کە دۆخی وڵات بۆ ڕووداوەکانی پێش بەفرانباری ٩٦، خەزەڵوەری ٩٨ و شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی ناگەڕێتەوە. گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان بە ئاقارێکدا ڕێیان بڕیوە کە نە هاندان و ڕێخۆشکەری و نە هەڕەشە و تۆقاندنەکان کاریگەرییان لەسەر خەڵکی هەیە و نە هەندێ وردەبابەتی ناوچەیی و تایفی و دەتوانن هیوابەخشی ڕێژیم بۆ گەرمکردنی بازاڕی هەڵبژاردن بن.

خەڵکی ئێران بە هەموو جۆراوجۆرییەکانیانەوە ڕۆژی ١١ی ڕەشەممە دەیسەلمێننەوە ڕێگە نادەن دەسەڵاتی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی سووکایەتی بە دێموکراسی و شعوور و کەرامەتی گەلانی ئێران بکات.

"نرخی ئازادی"

حەسەن واژی

"گەلێک ئازادی بوێ دەبێ نرخی ئەو ئازادیە بدا"
(شەهید د. قاسملوو)

سەرەکیترین و گرینگترین هۆکاری بەردەوامبوونی دەسەڵاتی ڕەشی کۆلۆنیالیستی نەپچڕانی زنجیری کۆیلەتی لەبیر و هزری گەلانی ژێرچەپۆکدایە.

مرۆڤی ژێری پرۆژەمیحوەر نەک ئاکام‌باوەڕ بە دیتن و ڕەچاوکردنی دووره دیمەن و داڕشتنی پلانی تۆکمەی زانستی فرەڕەهەندی کەم تێچووی پڕدەسکەوت بەردەوام دەبێ لە خەبات دژی داگیرکاریی مێشک و وڵات. ئەو باش دەزانێ بەردەوامبوون، سەرەکیترین هۆکاری سەرکەوتنە و بەردەوامی لە خەبات گرێدراوی فۆرمە خۆماڵییەکانی گونجاو لەگەڵ هەر قۆناخێکە نەوەک بە گوریسی ڕزیوی دوژمن چوونە نێوچاڵ.

با کورتەیەک لەسەر ئۆردوگای هەنووکەیی دوژمنی داگیرکەری کوردستانی ڕۆژهەڵات بدوێین:

ئەگەرچی وێژمانێکی هاوبەش (یەک وڵات ، یەک ئاڵا، یەک زمان و یەک کولتوور) بە عەقڵییەتی پواو و هەڵوەریوی ناوەندگەرایی بەبێ ڕەچاوکردنی گەلانیتر هەموو داگیرکەرانی لە چەند سەدە لەمەوبەر تا ئێستا لێک گرێ داوە و بەردەوام درێژەدەری هەمان تێگەیشتن بوون بە هەر مارک و مۆرکێک، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناسینی دوژمنی هەنووکەیی (واتە کۆماری ئیسلامی) پێویستە، دەسەڵاتی زاڵ دەسەڵاتێکی تەواو ئیدئۆلۆژیکی ئایینی پێش مۆدێڕنە و هەر پێهاتەیەکی نەتەوەیی یا خود ئایینیتر بە ئەویتری خۆی و بە هەڕەشە بۆ سەر مان و مەوجوودییەتی خۆی دەزانێ. کۆماری ئیسلامی بە گومانی هەبوونی ئاوەز "عقلانیت" لایان وایە دەسەڵاتێکی ئاوەزمەندانەیان [عقلایی] دامەزراندوە کە گەلان تێیدا بەختەوەر دەبن کەچی ڕێک پێچەوانە کۆمەڵێک چوارچێوەی داخراو و نەگۆڕیان داڕشتوون کە پشت دەبەستن بە حەق لەبەرانبەر ناحەق و ڕاست لە بەرامبەر درۆدا کە یا سیفر یا سەد و یا ڕەش یا سپین و وڵاتیان لێوڕێژ لە هێڵی سوور کردوە کە بەزاندیان بقەیە و بە دوژمنایەتی و شەڕ لەگەڵ خوا ناوزەد دەکرێ و سزای لەسێدارەدانە .کۆماری ئیسلامی زۆر شارەزایانە ناشارەزا و پێچەوانەی هێما مرۆییەکان دەڕوا و هەڕەشەیە لەسەر مرۆڤایەتی.

لە پەراوێزی شۆڕشی ژینادا

ئەگەرچی پێناسەکە لەجێی خۆی نەبوو و هەڵگرتنی ناوی شۆڕش ئەرک و چاوەڕوانی لەسەر شانی گەل و ئۆپۆزیسیۆن زۆر قورس کرد و وەدی‌نەهاتنیان کەم‌هیوایی و بێ‌متمانەیی خوڵقاند بەڵام نکووڵی لێ ناکرێ ئەو هاتنە سەر شەقامە و بوونی بە بزووتنەوەیەکی سەرانسەری ئاکامی خەباتی دەیان ساڵەی گەلی کورد بوو. ئەم بزووتنەوەیە یەک شەوە لەدایک نەبوو و تا ئێستاش بە هەر بەهانەیەک بڵێسە دەدا و هیوا دەبەخشێ. ئەم بزووتنەوە و خرۆشانی شەقام بەشێک لە ئامانجەکانی خۆی پێکا کە بریتین لە :

– دروستبوون و نۆژەنبوونەوەی پردی پێوەندییەکانی گەلانی ئێران
– شوناسخوازی نەتەوەیی
– ڕەوایی شۆڕش
– بێ‌هیوایی لە ڕیفۆرم لە سیستەمی دەسەڵاتدارەتیی ئێراندا

لە بەرانبەریشدا کۆماری ئیسلامی بۆ نەزۆک کردنی نێوەرۆکی بزووتنەوەکە و ستاندنەوەی ڕۆڵی پێشەنگی گەلانی ئێرانی لە گەلی کورد بێکار نەوەستاوە و هەموو چەشنە کوشتوبڕ و پلانێکی تاقی کردۆتەوە و دەیکا کە پێویستە گەل بۆ نەزۆککردنی هەوڵەکانی دوژمن بە هەست بە بەرپرسیاریەتییەکی مێژوویی نەتەوەیی و نیشتیمانی چاوکراوەتر لە پێشوو و بەخوێندنەوەیەکی چڕ هاو پێ لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆن هەنگاوی بەهێزتر باوێ و وەک هێزێکی سەراسەری دەرکەوێ.

بۆ وەدیهاتنی ئەو مەبەستە پێویستە زۆر ڕەوان بە کەلکوەرگرتن لە هەموو ڕەهەندەکان بە فۆرمی گونجاو لەگەڵ دۆخەکە بەردەوام بن لە خەباتێکی چڕ و گشتگیر و لەلایەکیتر پشتی بنەماڵەی شەهیدان و زیندانیانی سیاسی و بریندارانی بزووتنەوە چۆڵ نەکەن و لە بایکۆت، مانگرتن، سەرپێچی لە بڕیارەکانی دەسەڵات و لە ڕەفتارە بەرووالەت چووکەکان، کە کەم‌تێچوون، بەڵام ئاماژەی بەردەوامبوونن و دوژمنان وەزاڵە دێنن سڵ نەکەن.

هەڵبژاردنەکانی ئێران؛

لە سڕینەوەی بیری جیاواز هەتا تیروپشکی نێوان مۆرەکانی ڕێژیم

پێشەوا عەلیپوور

هەڵبژاردنی ئازاد و دێموکراتیک، میکانیزمێکی بەشداریی خەڵکە لە ئیدارەی وڵات و پرۆسەیەکە کە تێیدا خەڵک ئازادانە و بە شێوەی نهێنی بڕیار لەسەر چارەنووسی خۆیان دەدەن و نوێنەرانی خۆیان بۆ ئەرکی جۆراوجۆر هەڵدەبژێرن تا لە ئیدارەی وڵاتدا نوێنەرایەتییان بکەن. بەڵام لە کۆماری ئیسلامیدا ئەم چەمکە و سەرجەم چەمکە گرێدراوەکان بە دێموکراسی لە واتای ڕاستەقینەیان بەتاڵ کراون.

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە زستانی ساڵی ١٣٥٧، تاقمێکی ئاخندراو بە بیری ئیسلامیی شیعە و بە ڕێبەرایەتیی خومەینی لەژێر ناوی دروستکردنی حکومەتی خوا و ئیسلام، کەڵکاژۆیان لە زێهنییەتی ئایینیی خەڵک وەرگرت و سواری شەپۆلەکانی شۆڕش بوون و دەستیان بەسەر هەموو جومگەکانی حکومڕانیدا گرت. دامەزراندنی حوکمڕانیی ویلایەتی فەقیهـ لە ئێران کە مەبەست لێی نوێنەرایەتیی حوکمی خوا لەسەر زەوی بوو و یاساکانی شەرعی جێبەجێ دەکرد، نەک هەر حوکمڕانی بوو بەسەر کۆمەڵگەی ئێراندا، بەڵکوو گشتاندنی ئەو شۆڕش و حوکمڕانییە بۆ وڵاتانی دەوروبەر (صدور انقلاب) لە بەرنامە سەرەکییەکانی بوو و هەر کەسیش لەگەڵ ئەم سیستمە بەربەرەکانی بکردبایە و بیکات، واتا دژایەتیی خوای کردوە و بە "مفسد فی الارض" دەناسرێت و سزای مەرگی هەیە.

لە تەنیشت ئەم سیستمە ئیسلامییەدا کە دەسەڵاتێکی ڕەهای بۆ بەڕێوەبەرەکانی داتاشیبوو، سیستمێکی لە نێوەرۆکدا بێدەسەڵات و ڕواڵەتیش دامەزرا کە تێیدا هاوتەریب لەگەڵ وڵاتە پێشکەوتووەکان کابینەی حکومەت و پارلەمان بۆ خاڵینەبوونی عەریزە هەبێ، کە هەنگاو بە هەنگاو ئەو ئۆرگانانەش پاکسازی و خۆیان گوتەنی "خالس‌سازی" کران و بوونە مەیدانی تەڕاتێنی مۆرەکانی ویلایەتی فەقیهـ و واتایان بۆ هەڵبژاردن و دێموکراسی نەهێشت.

پاش شۆڕشی گەلانی ئێران سەرجەم بڕیارەکانی تایبەت بە ئیدارەی وڵات دەبوا بچنەوە لای خومەینی و شوڕای ئینقلاب، چارەنووسی نەتەوەکانی ئێران و داهاتووی حوکمڕانیی ئێران بە کەسێک و شوڕایەک ئەسپێردران کە لەگەڵ مافی ئینسان و مافی نەتەوەکان و مافی ژنان و ئایین و ئایینزاکان نامۆ بوون! هەموو ئامانجیان ئەوە بوو کە بە زووترین کات کۆڵەکەکانی حوکمڕانی ویلایەتی فەقیهـ سەقامگیر بکەن و هەنگاو بە هەنگاو جیابیران و هێزە پێشکەوتوو و دێموکراتەکان لە مەیدانی سیاسی دەرباوێن.

مێهدی بازەرگان دەستنیشانکراوی خومەینی و سەرۆکوەزیری دەوڵەتی کاتی، لە یەکەمین قوربانییەکانی حوکمڕانیی ئیسلامی بوو لە ئاستی باڵادا. بازەرگان کە کەسێکی خوێندەوار و تەکنۆکڕات بوو و دنیای پێشکەوتووی دیبوو، نەیتوانی لەکاتی ڕێفراندۆم بۆ دیاریکردنی جۆری ڕێژیم لەبەرابەر خومەینیدا، تەنانەت پێشگری دێموکراتیک بە ئیسلامییەکەی زیاد بکات و سیستمی کۆماری دێموکراتیکی ئیسلامی بخاتە دەنگدانەوە و، بەتوندی لەلایەن خومەینی بەرپەرچ درایەوە و پێی گوترا کە "کۆماری ئیسلامی" نە یەک وشە زیاد نە یەک وشە کەم! پاسدار موحسێن ڕەزایی لە وتووێژێکی خۆیدا لەگەڵ میدیای سپای پاسدارانیدا دەڵێ: "ئەگەر خومەینی مێهدی بازەرگانی لە دەسەڵات دانەنابا ئەوە شۆڕش بە ئاکام نەدەگەیشت. مێهدی بازەرگان گەورەترین کڵاو بوو کە خومەینی لەسەر ئامریکای نا، خومەینی ستافێکی لە ئیدارەی حکوومەت بەکارهێنا کە ئامریکا هەست بە نیگەرانی نەکات"!

دیارە نەتەوەی کورد بە پێشەنگایەتیی حیزبی دێموکرات کە ماهییەتی نادێموکراتیک و دژەئینسانی ڕێژیمی نوێی ناسیبوو، بەتەواوی لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە ئەم ڕێفراندۆمە مەجالی هەڵبژاردنی جۆری حوکمڕانی لە خەڵک ستاندۆتەوە، هەر بۆیە ڕێفراندۆمەکەی بایکۆت کرد.

پاش ئەم ڕێفراندۆمە نادێموکراتیکە، هەڵبژاردنی مەجلیسی خیبرەگان لە هاوینی ١٣٥٨ بوو بە مەیدانێک کە تێیدا خەڵک بتوانێ نوێنەرانی ڕاستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن. دیارە مۆرەکانی ڕێژیم هەموو هەوڵی خۆیان دا کە نوێنەرانی کورد بە تایبەت دوکتور قاسملوو لەم هەڵبژاردنەدا دەنگ نەهێننەوە. بەڵام ئاکامی دەنگدان بوو بەوەی دوکتور قاسملوو بە ١١٣،٧٧٣ دەنگ، بە نوێنەری پارێزگای ورمێ بۆ مەجلیسی خیبرەگان هەڵبژێردرا. بە ناسینێک کە دەسەڵاتدارانی تاران لە دوکتور قاسملوو هەیانبوو، دیار بوو تەحەمولی کەسایەتیی سێکولار و دێموکراتی دوکتور قاسملوو ناکەن چونکە لەگەڵ سیستمە ئیسلامییەکەیان ناتەبا بوو، هەربۆیە ویستیان بە پیلانێک پەلکێشی تارانی بکەن و لەبەینی ببەن، بەڵام دوکتور قاسملو نەچوو.

پاش بەڕێوەچوونی یەکەم کۆبوونەوەی مەجلیسی خیبرەگان بەبێ بەشداری دوکتور قاسملوو، خومەینی فتوای جیهادی لە دژی کورد دا و شەڕی بەسەر کوردستاندا سەپاند! ئەگەرچی ئاکامی ئەو شەڕە شکستی کۆماری ئیسلامی و کۆنترۆڵی سەرجەم شار و ناوچەکانی کوردستان بوو لەلایەن هێزی پێشمەرگە و ڕێژیم پاشەکشەی کرد، بەڵام ئەوە هیچی لە ماهییەتی ڕێژیم نەگۆڕی و ڕێژیم خەریکی کات کڕین بوو بۆ ڕێکخستنەوەی هێز.

هەر لەو سەروبەندەدا لە تاران لە ڕەوتی ئامادەکاری بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریدا کە قەرار بوو ٥ی ڕێبەندان بەڕێوە بچێ، ڕێگە لە کاندیداتۆریی کوردەکان گیرا و تەنانەت مەسعوودی ڕەجەوییش کە قەناعەتی بە مافی کورد هەبوو کەوتە بەر تیغی حوکمی خومەینی و لە چوونە نێو کێبەرکێی سەرکۆماری دوور خرایەوە، هەربۆیە حیزبی دێموکرات بەشداریکردن لەم دەنگدانەشی بایکۆت کرد و پاشان ئەبولحەسەنی بەنی سەدر بە سەرۆککۆمار هەڵبژێردرا. چارەنووسی بەنی سەدریش وەک هەموو جیابیران و ناخودییەکان، بە دەرهاویشتن لە بازنەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی کۆتایی هات و نەک هەر لە سەرۆک کۆماری دەرکرا، بەڵکوو پەڕیوەی دەرەوەی ئێران بوو.

ئەو سەردەم دوایین دەرفەت بۆ بەشداریی سیاسی لە ئیدارەی وڵات هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی میللی بوون. ٢٤ی ڕەشەمەی ١٣٥٨ خەڵکی ئێران و گەلی کورد لە زۆربەی شار و ناوچەکان خۆیان بۆ ئەوە ئامادە دەکرد کە نوێنەرانی ڕاستەقینەیان بۆ مەجلیس بنێرن، بەڵام تێکۆشانی حیزبەکانیان واتا حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە یاساغ کرابوو. هەر بۆیە هەرکام لەو حیزبانە کە نوێنەرەکانیان بەڕووی خەڵکەوە ڕوون بوون، لەژێر ناوی کاندیدی سەربەخۆ نوێنەرانی خۆیان بەربژێر کرد.

ئاکامی ئەو هەڵبژاردنە پێگەی حیزبی دێموکراتی بە دۆست و دوژمن نیشان دا و دەریخست کە لە شارە کوردییەکان و ئەو شوێنانەی کە هەڵبژاردن تێیدا بەڕێوە چووبوو، نوێنەرانی حیزبی دێموکرات ڕێژەی لە سەدا ٥٧ تا ٩٧ی دەنگەکانیان مسۆگەر کردوە. هەربۆیەش کۆماری ئیسلامی کە دڵنیابوو لە ڕێگای هەڵبژاردنەکانەوە ناتوانێ دەسەڵاتی کوردستان بەدەستەوە بگرێت، ئاکامی هەڵبژاردنەکانی لە کوردستان هەڵوەشاندەوە و دەستی بە شەڕەنگێزی کرد. ئەمە سەرەتای حوکمڕانی ویلایەتی فەقیهـ بوو کە دواتر لە ساڵی ١٣٦٨ ئەویش کرا بە ویلایەتی موتڵەقەی فەقیهـ! شەڕەنگێزیی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ نەتەوەی کورد و نوێنەرانی سیاسی ئەم نەتەوەیە و نەتەوەکانی دیکەش هەر بە شەڕ و کوشتاری خەڵک و وێرانکردنی شار و گوندەکان کۆتایی نەهات، تێرۆری ڕێبەرانی سیاسیی کورد و ڕێبەرانی نەتەوەکانی دیکەی ئێران لە دەرەوەی وڵات، نموونەی دیاری ڕێژیمێکی جینایەتکار و خۆسەپێنە، کە لە دەرەوەی سنوورەکانیش تەحەمولی بیری جیاواز و مافخوازانە ناکات.

بە درێژایی مێژووی کۆماری ئیسلامی هەڵبژاردنەکان نەک هەر مەیدانێک نەبوون بۆ هەڵبژاردنی نوێنەرانی ڕاستەقینەی خەڵک، بەڵکوو مەیدانێک بوون بۆ کێبەرکێی مۆرە نزیکەکانی دەسەڵات، تا زیاتر سەرلەپێناویی خۆیان نیشان بدەن. هەستیاری ڕێژیم لە دانانی پۆستە سیاسیی و ئیدارییەکان ئەوەندە ورد بۆتەوە کە شیاوییەتی بەربژێرەکانی سەرۆکایەتیی کۆمار و مەجلیسی خیبرەگان و مەجلیسی شوڕای ئیسلامی هەتا ئەو ئاستەیە کە سەرۆککۆمارەکانی پێشوو ڕەد دەکرێتەوە و، بەربەرەکانیی نێوان باڵەکانی دەسەڵات گەیشتۆتە شوێنێک ئەوانەش کە لە سەرەتاوە پشتیوانی ویلایەت بوون، ئەمڕۆژانە بە جۆرەها شێواز حەزف کراون.

دەسەڵاتی ویلایەتی موتڵەقەی فەقیهـ، پشتئەستوور بە فەرماندەکانی سپای پاسداران هەنووکە بازنەیەک لە دەسەڵاتیان دروست کردووە کە هەرچەشنە نارەزایەتییەک بە ئاگر و گوللە وەڵام دەدەنەوە؛ نموونەکەشی ڕاپەڕینەکانی ئەمجارەی خەڵکی ئێران و کوردستان بوو کە خەڵکی ئازادیخوازی ئێران و کوردستان دوابەدوای شەهیدکرانی ژینا ئەمینی بە درووشمی ژن ژیان ئازادی هاتنە سەر شەقام، بەڵام وەڵامی ڕێژیم بۆ داخوازی و مافە ڕەواکانی خەڵک بە تایبەتی لە کوردستان ئاگر و باڕووت بوو. بینیمان کە بەسەدان کەس لە پیاوان و ژنان و لاوان شەهید کران و بە هەزارانیش بریندار و دەسبەسەر و ئەشکەنجە کران و هەروەها بنکەی سەرەکی هێزە کوردییەکان بە تایبەت ناوەندی سەرکردایەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چەندین جار لەلایەن سپای پاسدارانەوە مووشەک باران کرا.

هەڵبژاردنەکانی ئەمجارەی مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی و مەجلیسی خێبرەگان

ئەزموونی حوکمڕانیی خۆسەپێن و ملهووڕانە و شانۆگەریی هەڵبژاردنەکان لە ئێران پێمان دەڵێ خەڵکی سەرجەم ناوچەکانی ئێران و کوردستان تا ئەو ئاستە لەم ڕێژیمە بێزار بوون کە هیچ هیوایەکیان بە چاکسازی نییە و دڵنیان کە دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی لە ئێران تازە باش نابێت و بگرە خراپتر دەبێت. خەڵک تێگەیشتوە کە هەڵبژاردن شانۆگەرییەکی ئەوەندە لەوس و سواوە لە ڕێژیمدا کە ئیتر خەڵک بیر لە بەشداریکردن ناکەنەوە و بۆیان گرینگ نییە ئاخۆ کێ بەربژێرە و کێ ناوی لە سندوەقەکانی دەنگدان دێننە دەرێ. پاشخانی نوێنەرانی پێشووی مەجلیس ئەوەندە پیسە کە لە ڕوانگەی خەڵکەوە مەجلیس نەک هەر نوێنەرایەتی ئەوانی نەکردوە، بەڵکوو ئامرازی سەرکوت و تاڵان بووە.

ئەوی ئێستا بۆ خەڵک گرینگە ئەوەیە کە ١١ی ڕەشەمە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان و نەچوونە دەرەوە لە ماڵەکانیان بکەنە ڕێفراندۆمێکی دیکەی نا بۆ کۆماری ئیسلامی و، پێویستە کە خەڵک هێزی جەماوەر بە دەسەڵات نیشان بدەن و لە یەکگری و یەکخستنی وزەی شۆڕشگێرانەیاندا چارەنووسی خۆیان و ئەو ڕێژیمە یەکلا بکەنەوە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

مەزنتر لە دەسەڵاتی ئینسان و هێزی سروشت

شەهید محەممەد کوردنژاد

برایم چووکەڵی

کاتێک ئیمانی پتەو و ورەی بەرزی پێشمەرگە و فەرماندەری شەهید دەخەمەوە بەر زەین و بیری لێ دەکەمەوە، بەلای من و خەڵکەوە ئەوانە لە خۆری جیهان ڕووناکتر و بەتینترن، لە زەریای بێکۆتایی کاتی تۆفان بەسامتر و لە شەوەزەنگی دارستان بە هەیبەتترن. چونکی دەیاندی هێزی زۆر و پوشتەوپەرداخی دوژمن بە سەدان کەسەوە کە بە مۆدێرنترین چەکی دەستی و توپ و خۆمپارە و کاتیوشا و بە دڕندانەترین شێوە هێرشیان بۆ دەکردی، بەڵام تۆی قارەمان و گلێنەی چاوی کورد و کوردستان قامک لەسەر پەلاپیتکەی تفەنگ وگیان‌لەسەردەست، بەگژ داگیرکەراندا دەچوویەوە و هێرشت دەکرد و بەرهەڵستیان دەبوویەوە. "هەگبەی شاخ و شۆڕش"ی ئەمجارە بەسەرهاتی بوێری و گیانفیدایی تۆیە کە وەک چیرۆکێک لە نەبەردی بۆ نەوەی نوێی نیشتمانەکەت دەنووسرێتەوە.

ساڵی ١٣٢٠ ئەوکاتەی ڕەزاشای ئێران بارگەوبنەی پێچایەوە و لە دەسەڵات دوور خرایەوە، محەممەد کوردنژاد لە بنەماڵەیەکی مام ناوەندی گوندی "زمێ" سەر بە شارستانی شنۆ چاوە گەشەکانی بە دنیای پڕ لە ناعەدالەتی هەڵێنا. بە لەدایکبوونی بزەی خستە سەر لێوی بنەماڵەکەی و هەڵدانی منداڵیی لەگەڵ سەروەرییەکانی کۆمار بوو. مخابن هەلومەرجی ژیان ڕێگای نەدا محەممەدی تەمەن ٦ ساڵ کە تازە پێشەوای کورد لەدار درابوو ڕوو بکاتە قوتابخانە و لە نێعمەتی خوێندن بەهرەمەند بێ. بۆیە ئەو ژیانە کە دەبێ لە منداڵییەوە ڕوو لە کار و کوێرەوەری بکا دەستی پێ کرد.

شەهید محەممەد لە کۆتاییەکان ساڵەکانی دەیەی ١٣٣٠ و کاتێک پۆلیسی شا پەلاماری ئەندامانی حیزبی دێموکراتی دا، ڕووی لە کوردستانی باشوور کرد. لە تەمەنی ٢٠ ساڵیدا (١٣٤٠) پێوەندی کرد بە پارتی دێموکراتی کوردستانەوە و لە ڕیزی ئەو حیزبەدا تێکۆشانی سیاسی خۆی دەست پێ کرد و ماوەی ١٤ ساڵ لە ڕیزی ئەم حیزبەدا خەباتی بێوچانی کرد. دواجار لەگەڵ نسکۆی شۆڕشی بارزانی لە ساڵی ١٣٥٤ ئەویش گەڕایەوە لای بنەماڵەکەی و لە "زمێ" جێگیر بوون.

شەهید محەممەد لە ساڵەکانی منداڵییەوە وەک زۆربەی منداڵانی ئەو قۆناغە لەگەڵ یادی پێشەوا قازی و کۆماری کوردستان ئاشنا بوو. کاتێک ئاخوندەکان دەستیان بەسەر چارەنووسی گەلانی ئێران داگرت و وەیشوومەیان خستە وڵات و بە تایبەتی یەکەم تیری نەگبەتیی خۆیان و ڕێژیمەکەیان هاویشتە کوردستان، ئۆقرەی نەگرت، لە دوژمن هەستاوە و هات بوو بە پێشمەرگە حیزبی دێموکراتی کوردستان و وەک زۆربەی قارەمانەکانی کوردستان بەرەنگاری پەلاماری دڕندانەی هێزە بەکرێگیراوەکانی ڕێژیم بۆوە.

شەهید محەممەد بەرگی پیرۆزی پێشمەرگایەتی لەبەر کرد و بەڵێنی فیداکاریی و خزمەت بە حیزب و نەتەوەکەی دا. ئەو شێلگیر و وەفادار بە ڕێگای پیرۆزی خۆی هەنگاوی نا و تەنانەت تاوێکیش لە خەبات و تێکۆشان نەوەستا. محەممەد لە ڕیزی شۆڕشدا زوو گوڵی کرد. بە ئازایەتیی و زیرەکی خۆی لە شەڕەکاندا ناوبانگی دەرکرد. ماندوویی نەدەناسی و هەرچی هەیبوو، هەر وەفا و ئەوینی نەتەوە بەشخوراوەکەی بوو. شەهید محەممەد لە ماوەی ١٦ ساڵ پێشمەرگایەتیی لە کوردستانی عێراق و ئێران لە دەیان عەمەلیاتی قارەمانانهدا بەشداریی کرد کە بەشێکیان بریتی بوون لە شەڕە بەناوبانگەکانی ناوچەی شنۆ، وەک: شەڕی سێ مانگە، شەڕی نێوشاری نەغەدە، سەر ڕێگای نەغەدە-پیرانشار، گرتنی پاسگای کانی‌سپی، تێکشکاندنی ستوونی ڕێگای شنۆ- نەغەدە، گرتنی گوردانی سنجی، شەڕی بەناوبانگی ورمێ و سەرئەنجام شەڕی نێوان حەڵبێ و کوێکان کە دوایین فیداکاریی ناوبراو بوو.

شەهید محەممەد لە ماوەیەکی کورتدا نیشانی دا کە ڕۆڵەی ئازا و بەجەرگی نەتەوەکەیەتی. ئامادەی هەر چەشنە فیداکاری و گیانبازییەک بوو، و لە گەرمەی شەڕی سێ مانگەدا ئەرکی زۆر قورسی کەوتە سەر شان و لە هەموو ئەرک و مەئمورییەتەکاندا ڕوسوور و سەربەرز هاتە دەر.

ڕۆژی ١٣٥٩\١١\٢١ دوژمن بە هێزیکی زۆرەوە پەلاماری بردە سەر گوندەکانی "حەڵبێ و کوێکان" لە ناوچەی سندووسی نەغەدە. کاتیک شەهید محەممەد ئاگاداری ئەو هێرشە بوو بڕیاری دا زەبرێکی گاریگەر لە دوژمن بدەن. بۆیە لەگەڵ دەستەی پێشمەرگەکان زۆر ئازایانە پێشی بە هێرشبەران گرت و ١٤ سەعات خۆڕاگری بە فەرماندەیی محەممەدی عەلی پێرێژنە دوایین داستانی لەبیرنەکراوی بۆ نەتەوەکەی بوو. بەداخەوە لە دوایین کاتەکانی شەڕ کەوتە بەر گوڵلەی شەوپەرستان و گیانی لەپێناوی ئامانجەکانی نەتەوەکەی بەخشی و سەری کردە پردەبازی سەرکەوتن بۆ نەتەوەکەی.

بەرزە مەڵبەندی شنۆی ڕازاوە
جێگەی فەخرە بۆ کوڕی ئازاوە

جێگەی سەیرانە دڵە ڕندۆڵە
بەرز و ڕووسوورە تروپکی تۆڵە

کێلەشین سوورە دڵی سەر شینم
ڕادەری ژان وکوڵ و هەر شینم

دەردەخەن ژانی ژیان نامێنێ
ناو و ئاوازە سنوور نامێنێ

پێش قەتاری لەبەر ئاڵی ماڵی
باسکی زەبری لەنەیار هەڵماڵی

نووسی مێژوو کە عەلیپیرێژن
قارەمانێکی کە حەمەی پێ ئێژن

کوردنەژادانە مەکۆی شانازی
کوردنژادی بەورەی گیانبازی

یارانی کۆماری ئیسلامی
لە شارڕلاتانەوە هەتا "پەرەستوو" و پۆرنستارەکان

ڕەزا دانشجوو

کۆماری ئیسلامی کە بە بەڵێنی بووژاندنەوەی ژیانی ئەم دنیا و گەیاندنی خەڵکی ئێران بە پلەی بەرزی ئینسانی و دەستەبەری ئەو دنیای دیکەشیان هاتە سەر کار، زۆر زوو نیشانی دا نە لە سیاسەت هیچ دەزانێت نە لە دینداری. خومەینی و ڕێژیمەکەی لەسەر بنەمای تیۆریی "اقتصاد مال خر است" نەک هەر ئێران بەڵکوو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشی خستە دونیایەکی ڕەش و تاریک.

کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە نیشانی دا هیچ تێگەیشتنێکی لە جیهانی نوێ و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان نییە. بارودۆخی ئابووریی خەڵک ڕۆژ لە دوای ڕۆژ خراپتر بوو تا گەیشتە ئەم ئاستە کە بەشێک لەو خەڵکە بۆ دەربازبوون لەم دۆخە تەنانەت ئینتیمایان بۆ ڕێژیمی پێشوو بێت کە لە ناکارامەیی و جینایەتدا کۆماری ئیسلامی ڕووی ئەوانی سپی کردوە. کۆماری ئیسلامی بەردەوام بە شوێن بیانویەک بۆ شاردنەوەی کەموکوڕییەکان هەمیشە باس لە هۆکاری دەرەکی دەکات. زەمانێک شەڕ و زەمانێک گەمارۆ و ئابڵوقەی ئابووری.

شەڕی نێوان ئێران و عێراق دەرفەتێک بوو بۆ ڕێژیم تا بۆ ماوەیەک بە ناوی بەرگری لە خاکی ئێران ئابووریی لاواز و گەندەڵی و ناکارامەییەکانی بشارێتەوە و بە ناو بەربەرەکانی لەگەڵ سەدام خۆپارێزیی ئابووری و سیستەمی کۆپینی بەسەر خەڵکی ئێراندا بسەپێنێت. لەگەڵ کۆتایی هاتنی شەڕ، خەڵک چاوەڕێی باشتربوونی دۆخی ئابووری بوون، بەڵام دەستێوەردانی سپا و کارتێلەکانی هیچ کات دەرفەتیان نەدا تا ئابووری ولات گەشە بکات. ئاشکرابوونی هەوڵە نهێنییەکانی ڕێژیم بۆ بەدەستهێنانی بۆمبی ناوەکی کە بوو بە هۆکاری گەمارۆ نێودەوڵەتییەکان، ژیان و گوزەرانی خەڵکیان زۆر خراپتر کرد و دۆخی ناسەقامگیری ئابووریی کۆماری ئیسلامی بەرەو هەڵدێر برد. ئێستا و لە ٤٥مین ساڵوەگەڕی هاتنەسەرکاری ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهـ بو هەموو خەڵکی ئێران ئاشکرا بووە کە بەڵێنییەکانی خومەینیی دەجال جگە لە تاقمێک درۆ و قسەی بێبنەما هیچی تر نەبووە. بەڵام بەداخەوە ئەمە تەواوی ئەم چیرۆکە تاڵ و ڕەشە نەبوو، کۆماری ئیسلامی تەنیا دونیا و ئابووریی خەڵکی ئێرانی وێران نەکرد، بەڵکوو باوەڕ و ئیمانی خەڵکیشی تێدا برد.

کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە بە یاسای ساختە و دەستکردی حیجابی زۆرەملێ و قەدەغەکردنی بەشێکی زۆر لە ئازادییەکانی گشتی دەستی کرد بە هێرشکردن بۆ سەر ژیانی ئاسایی خەڵک. کەشوهەوای تاریک و ڕەش و ململانێی کۆمەڵایەتی لە دەیەی شەستی هەتاوی لە ئێراندا ناتوانرێت بەراورد بە هیچ وڵاتێکی دیکە بکرێت. بەکرێگیراوانی ڕێژیم لە چوارچێوەی ڕێکخراوەکانی "ثارالله" و "خواهران زینب" کە لەلای وان هەر شتێک لە مەشروب تا کایەی وەرەق دژایەتیکردنی حکوومەتی ئیسلامییە و زیندان و قامچیلێدان ئاکامەکەیەتی، تەنیا کەسانی نێو شەقامە سارد و تاریکەکانی ئەو کاتی ئێران بوون. لە یادی زۆرێک لە منداڵانی ئەو سەردەمەدا قامچیلێدان و لە سێدارەدان لە شەقامەکانی شار تاکە یادەوەرین. مرۆڤ لە چاوی کۆماری ئیسلامیدا بوونەوەرێکی بێئیرادە و بێمافی نارەزایەتی دەربڕین بەرانبەر بە حکوومەتە. شیعەی دەستووری ئاخوندی تەنیا ئەو گێڕانەوەیەیان قبووڵ بوو کە خۆیان پێناسەی کردبوو. نەک هەر کەسانی بێباوەڕ بە دین ، بەڵکوو زۆرێک لە باوەڕدارانی ئایینەکانی تر یان تەنانەت موسڵمانانی سوننە و ئەو شیعەیانەی کە باوەڕیان بە دەسەڵاتی وەلایەتی فەقی نەبوو، خرانە ژێر فشار، زیندانیکردن و لەسێدارەدان.

سەرەتای حەفتاکانی هەتاوی خاڵی وەرچەرخانێک بوو لە کۆمەڵگەی ئێراندا، لە سایەی هەندێک بزووتنەوەی نارەزایەتی لە زانکۆکان، خەڵکی ئێران توانیان کەسایەتیی ئینسانیی خۆیان پێناسە بکەنەوە و بەرەنگاری نۆرمە ساختەکانی کۆماری ئیسلامی ببنەوە.

ویتنی ڕایت، پۆرنستاری ئەمریکی لە تاران

بەرە بەرە کۆماری ئیسلامی ئاگاداری ئەم واقیعە بوو کە ناتوانێت چی تر کۆمەڵگە بە تاقمێک یاسا و نۆرمی ساختەی داسەپاو ئیدارە بکات. هەڵبەت ئەمە بە مانای پاشگەز بوونەوەی ڕێژیم لە سیاسەتەکانی ڕابردوو نەبوو، بەڵکوو کۆماری ئیسلامی توانایی بەربەرەکانی زیاتری خەڵکی نەمابوو. ئێستا کۆماری ئیسلامی زۆر زیاتر لە جاران خۆی بە تەنیا دەدیت. کۆماری ئیسلامی ئەم جار بێهیوا لە خەڵک دەستی ڕەفاقەتی بۆ لات و چەقۆکێشەکان درێژکرد. بەکرێگیراوانێک کە جگە لە پارە هیچ شتێکی تر لەلایان گرینگ نەبوو، و دیارە هیچ مەترسییەکیشان بۆ ڕێژیم نەبوو. سەرکوتکردنی نارەزایەتییەکانی ساڵی ٨٨ سەرەتای هاوکاریی ڕێژیم لەگەڵ ئەم بەکرێگیراوانە بوو. ئەگەرچی ئەو دۆستە نوێیانە باوەڕیان بە ئامانجەکانی کۆماری ئیسلامی نەبوو، بەڵام لە کاتی تەنگانەدا دەتوانن یارمەتی کۆماری ئیسلامی بدەن هەڵبەت بۆ سەرکوتکردن و کوشتنی خەڵکی بێتاوان.

چ لە کاتی نارەزایەتییەکانی بەفرانباری ساڵی ١٣٩٦ و خەزەڵوەری ساڵی ١٣٩٨ و چ کاتی خۆپێشاندانەکانی شۆڕشی ژینا، بەکرێگیراوە لات و چەقۆکێشان ڕۆڵێکی زۆر گرینگیان لە سەرکوتکردنی و کوشتنی خەڵکی نارازیی سەر شەقامەکان هەبوو.

ئەو وێنانەی کە دواتر بڵاو کراونەوە و ڕوونکردنەوەکانی تاقمێک کەسی نزیک لە دەسەڵات دەریانخست کە دۆستایەتیی جەماعەتی شارڕلاتان و کۆماری ئیسلامی نە تەنیا کاتی نییە بەڵکوو لەسەر بنەمای پلانێکی درێژخایەن و پێشوەختە دامەزراوە. بەشێکی تری ئەم هاوکارییە لە کاتی شەڕی نێوخۆ لە سوریە ئاشکرا بوو. کاتێک کۆماری ئیسلامی تاقمێک ئەفغانیی نێو زیندانەکانی ناوخۆی ئێرانی لە لیوایەکی تایبەت لەژێر ناوی لەشکری" فاطمیون" بۆ شەڕ و وەک بەکرێگیراوانی بەوەکالەت بە بەڵێنی ئازادکردن و پێدانی ڕەگەزنامەی ئێرانی ڕەوانەی سووریە کرد.

هاوکارییەکی دیکەی جەماعەتی شارڕلاتان (اراذل و اوباش) لە کاتی یارییەکانی تۆپی پێدا لە ڕۆڵی لیدێری لە یاریگاکاندا دەبینرێت. بارودۆخی ساڵانی ڕابردوو لە زۆرێک لە یاریگاکانی تۆپی پێ، زەنگی ئاگادارکردنەوە بوو بۆ کۆماری ئیسلامی، کە ئەو یاریگایانە بوونەتە شوێنێک بۆ دەربڕینی نارەزایەتی بەرانبەر بە ڕێژیم و گوتنی ئەم دروشمانەی کۆماری ئیسلامی ساڵانێکە وەک هێڵی سووری دیاری کردوون. ئەم پرسە زیاتر لە یارییە نێودەوڵەتییەکان و بەتایبەت لە دەرەوەی ئێراندا دەرکەوت، کاتێک کە کۆماری ئیسلامی لە ترسی گرتنی کەشوهەوای یاریگاکان لەلایەن ئۆپۆزسیۆنەوە، هەوڵی دا بە ڕێکخستنی هاندەرانی حکوومەتی و هاوکاری ئەم لات و بەرەڵڵایانە وەک لیدەر وێنەیەکی ساختە لە نێوخۆی ئێران پێشانی جیهان بدات.

دەیەی نەوەدی هەتاوی سەرەتایی هەوڵێکی دیکەی کۆماری ئیسلامی بوو بۆ نیشاندانی وێنەیەکی بەڕواڵەت دیموکراتیکانە و شانۆیەکی تازە لە ئازادی خەیاڵی لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی ئاخوندی. ئەم جار ڕێژیم پەردەی لەسەر "پەرەستوو"ەکانی حکوومەتی لادا. کچانێک بە ڕوخسارێکی جیاواز، بە ماکیاژێکی زۆر و بە حیجابێکی ناڕاست و هەندێک جار بێحیجاب، کە لە زۆربەی بۆنە حکوومییەکان لەبەردەم کامێرای کاناڵە جیاوازەکاندا دەردەکەوتن تا نیشان بدەن کە لە ئێران ئازادی پۆشین و هەڵبژاردن هەیە و ئەوان نیشانەی ئەم ئازادییەن! بەشداری لە ڕێپێوانی حکوومییەکان چالاکیی سەرەکی ئەم بەکرێگیراوانەیە. ئەم کەسانەی کە زۆربەیان زیندانیی تاوانبار بوون و بە بەڵێنی هاوکاری لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئازاد کراون. بەشداریکردن لە ڕۆژانی هەڵبژاردن بۆ وروژاندن و ڕاکێشانی گەنجان لە ڕێگەی هاندانی سێکسییەوە بەشێکی دیکەی چالاکیی ئەم "پەرەستوو"یانەیە. بەڵام ئەمە تەواوی ئەرکی ئەم جەماعەتە بەکرێگیراوە نەبووە و نییە. گرینگترین ئەرکی پەرەستووکانی حکوومەتی تەڵە دانانەوە بۆ نەیارانی کۆماری ئیسلامییە کە دوو دەستەی تەواو جیاواز لەخۆدەگرێت. دەستەی یەکەم نەیارانی و کەسانی ئۆپۆزسیۆنی کۆماری ئیسلامین کە زۆربەیان لە دەرەوەی ئێران بوون و کۆماری ئیسلامی هەوڵ دەدا لە ڕێگەی ئەم پەرستووانەوە بیانخەنە نێو تەڵەوە. ڕەنگە بتوانین ڕوحوڵڵا زەم، سەرنووسەری پێشووی کەناڵی تلێگرامی "آمدنیوز" وەک گەورەترین قوربانیی ئەم پیلانە چەپەڵە دابنێین. عەلی جەوانمەردیی ڕۆژنامەنووس یەکێکی تر لەو کەسانە بوو کە ڕێژیم لە ڕێگەی ئەو بەکرێگیراوانە هەوڵی دا لە داوی بخات، بەڵام هەوڵەکەی شکستی هێنا. دەستەی دووهەمیش کەسانێکن کە بەشێک بوون لە جەستەی نیزامی کۆماری ئیسلامی بەڵام ئێستا نیزام هەوڵی نەهێشتنیان دەدات یان لانیکەم دەیهەوێت بە هەر هۆکارێک لە سیاسەت دووریان بخاتەوە و خانەنشینیان بکات. محەممەد عەلی نەجەفی سیاسەتمەداری پێشووی ڕێژیم لەو کەسانە بوو کە بەپێی پلانێکی لەپێشدارێژراو کەوتە داوی پەرەستووی حکوومەتی و بە ناچار خۆی خانەنشین کرد.

پەرەستووکان دوایینترین هاوڕێی کۆماری ئیسلامی نین. نوێترین هاوڕێی کۆماری ئیسلامی پۆرنستارەکانن! ڕێژیم بەردەوام لە دۆزینەوەی هەڤاڵانی نوێ و دوای لات و چەقۆکێش و پەرەستوو، گەیشتە دونیای پۆرنوگرافی و پۆرنستارەکان! پاڵپشتی پۆرنستاری بە ناوبانگی ئەمریکایی عەرەب "میا خەلیفە" بۆ فەلەستین و ڕەنگدانەوەی سەیر و سەمەرەی پاڵپشتییەکەی لە میدیاکانی سەر بە گرووپی تیرۆریستی سپای پاسداران دەریخست کە پشتیوانی لە ڕێژیمی ئاخوندی تاکە مەرجی پێویستە بۆ دۆستایەتی ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهـ و ئایدۆلۆژیای ئایینی تەنیا ئامرازێک بۆ پروپاگەندە لەلای خەڵک. لە تازەترین ئاڵقەی ئەم شانۆ لە گاڵتەجاڕییەدا، "ویتنی ڕایت"، ئەستێرەیەکی دیکەی پۆرنۆی ئەمریکی، لە ساڵیادی دەستبەسەرداگرتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لەلایەن ڕژێمەوە بانگهێشتی تاران کرا و بە حیجابێکی ئیسلامییەوە سەردانی شوێنە مێژووییەکانی کرد و دواجار باسی لە ئازادی لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی کرد.

بەڵێ! ئەمە تەواوی حەقیقەتی کۆماری ئیسلامییە. ئەو ڕێژیمەی کە بڕیار بوو دونیا و قیامەتی خەڵکی ئێران ئاوەدان بکات، لە سایەی ساڵانێک حوکمڕانیی خۆسەپێنانە و گەندەڵیی سیستماتیکدا، دونیای خاپوور کرد و ئایینی ناشت! ئێستا و لە ٤٥ مین ساڵوەگەڕی هاتنەسەرکاری، کۆماری ئیسلامی لە گۆمێکی وەها قووڵدا نوقم بووە کە. هاتنەدەر و دەربازبوون لێی مەحاڵە. دەسەڵاتێک کە کۆمەڵانی خەڵک بە دوژمن دەزانێت و گرینگترین هاوڕێکانی تاقمێک شارڕلاتان، چەقۆکێش، پەرەستوو و پۆرنستارن، بەدڵنیاییەوە مەحکووم بە لەنێوچوون و ڕووخانە.

***

وێستگە

قازانجی خۆی تێدایە!

ئاسۆ مینبەری

پرسی هەڵبژاردن یەکێک لەو پرسە سەرەکییانەیە هەمیشە لە کۆمەڵگەی ئێراندا جێگای مشتومڕ بووە. لەوەتەی ڕێژیمی ئێران هاتووەتە سەر کار و دەسەڵاتی ئیسلامیی شیعەی دوازدە ئیمامیی بەسەر کۆمەڵگەدا زاڵ کردوە، هیچ هەڵبژاردنێک لەم چوارچێوەیەدا ئازاد نەبووە و ئازادانە بەڕێوە نەچووە.

لە هەر کۆمەڵگەیەکدا مافی دەنگدان بۆ تاکەکان یەکێک لە گرینگترین مافە سیاسییەکانە، چونکە وا دەکات ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ لە داهاتووی وڵات و ژیانی خۆیاندا بەشدار بن و هەست بە گرینگیی ڕۆڵی خۆیان لەو کۆمەڵگەیەدا بکەن، هەر بۆیە گەیشتن بە تەمەنی دەنگدان ڕەنگە بە یەکێک لە گرینگترین ڕووداوەکانی ژیانی هەر تاکێک دابندرێت، بەڵام ئەمە لە وڵاتی بەڵالێدراوی ئێراندا زۆر جیاوازە، زۆرن ئەو لاوانەی کاتی گەیشتن بەم تەمەنە بەپێچەوانەی لاوانی وڵاتانی دیکە، ژێردەستەبوونیان زیاتر لە پێشوو هەست پێ کردوە و بڕیاریشیان داوە لە یەکەمین دەرفەتی ژیان و تەمەنیان بۆ دەنگدان کەڵک وەرنەگرن، چون لە هەر حاڵەتدا تێگەیشتوون کە دەنگی ئەوان هیچ لە پرسەکانیان ناگۆڕێ و زۆرجار خودی بەشداریکردنەکە بەبێ لەبەرچاوگرتنی بژاردەکانی نێو پەڕەی دەنگدانەکە، بەڵگەی ڕەواییدان بە دەسەڵاتێکی خوێنمژ و مۆری هاوڕابوون بۆ بەردەوامیی ستەم و سەرکوتە!

وەک هەموو ڕووداو و پرسەکانی دیکە، دیسانەوە پرسی هەڵبژاردن بۆ ژنانیش لە کۆمەڵگەی ئێراندا زۆر جیاوازە! لە ڕۆژانی داهاتوودا بڕیارە شانۆی هەڵبژاردنەکانی ڕێژیم بۆ مەجلیسی خێبرگان و مەجلیسی شوڕای ئیسلامی بەڕێوە بچێ، هەرچەند کە بەپێی پێشبینییەکان بەشداریی خەڵک لەم شانۆیەدا دەتوانێ ڕێکۆردی بەشداری‌نەکردنی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی ڕێژیمدا بشکێنێ بەڵام هەوڵەکانی ڕێژیم بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان، بەردەوامە.

لە ڕۆژانی ڕابردوودا، فەرمانداری شیراز سەبارەت بە هەڵبژاردنەکانی ئەمساڵ، گوتی هیچ ڕێگرییەک بۆ بەشداریی هاووڵاتییان بە هەر چەشنە پۆشش و حیجابێکەوە نییە و باسی لەوە کردوە کە هێزەکانی ڕێژیم تەنیا دەتوانن بەشێوەی زارەکی هۆشداری بەو کەسانە بدەن کە حیجابی ئیسلامییان ڕەچاو نەکردوە، بەڵام ناتوانن پێش بە دەنگدانیان بگرن!

سەرنجدانێکی زۆر سادەی ئەم قسانە دەری دەخات کە ڕێژیم وەک ڕابردوو و بە مەبەستی قەرەباڵغ نیشاندانی بنکەکانی دەنگدان، دیسان سیاسەتی نەرمی‌نواندنی گرتووەتە بەر، هەروا کە لە ڕێپێوانی ٢٢ی ڕێبەندانی ئەمساڵیشدا کردی! لە کاتی هەڵبژاردنەکان و ڕێوڕەسمەکانی ڕێژیمدا، پرسی حیجاب ئیتر گرینگ نییە و دەسەڵاتەکەیان ناخاتە لەرزەوە، چونکە جیا لەوەی بە بردنی مۆرەکانی خۆیان بەو جۆرە حیجابەوە بازاڕگەرمی بۆ کارەکەی خۆیان دەکەن و کەسانی کاڵفامیش بەم نمایشە گاڵتەئامێزە ڕاکێشی ڕێوڕەسم و بۆنەکانیان دەکەن، لەلایەکی تریشەوە بە جیهانی دەرەوەی ڕادەگەیەنن کە چەندە دەسەڵاتێکی کراوەیان هەیە، وەک بڵێی ژینا ئەمینی نە لەسەر تاڵە قژێک و نە لەسەر حیجابی دڵخوازی ئەوان کوژراوە! لە ڕاستیدا ئەمجارە بێحیجابییە کە قازانجی ئەوانی تێدایە!

هەرچەند ئەم ڕەفتارە لە ڕێژیمی ئێراندا شتێکی تازە نییە و لە ساڵانی ڕابردووشدا و لە کاتی باقی هەڵبژاردنەکاندا کراوە بەڵام ئەوەی ئەمساڵ بڕێک جیاوازترە! ڕێژیم لە ئێستادا لەگەڵ ساڵانی ڕابردوو جیاوازیی هەیە، لەلایەکەوە ئاستی دڕندەییەکەی بەرانبەر بە خەڵک و بەتایبەت جیابیران زۆرتر بووەتەوە، لەلایەکی تریشەوە باوەڕی خۆی بە نەمان و ڕووخانی!

ئەوەی کە لە بەرەبەری هەڵبژارنەکانی ئەمساڵدا لە تەلەویزیۆنی فەرمیی کۆماری ئیسلامیدا لە ژنان دەبینرێ و ئەوەی کە لە ٢٢ی ڕێبەندانی ئەمساڵ و لە ساڵوەگەڕی سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و بەتاڵانبردنی دەسکەوتەکانی لەلایەن ڕێژیمەوە لەلایەن ژنانەوە نمایش کرا، هەمووی دوایین پەلەقاژەکانی ئەم ڕێژیمە بۆ درێژکردنەوەی لانیکەم یەک ڕۆژی تر لە دەسەڵاتەکەیە.

لەرزۆکبوونی دەسەڵاتی ئاخوندی وای کردوە کە بەرپرسەکانی ناچارن لە ڕێوڕەسمەکانیاندا گرینگی بە چوارچێوە و باوەڕە ئیدئۆلۆژیکەکانی خۆیان نەدەن تاکوو بە هەر نرخێک بووە، هەوڵی ڕاکێشانی کەسانی کاڵفام بۆ لای خۆیان بدەن.

هەڵبژاردنی ئەمساڵ، یەکەم هەڵبژاردنی پاش شۆڕشی ژینایە، شۆڕشێک کە خاڵی بەرەوڕووبوونەوەی خەڵک، بەتایبەت ژنان و دەسەڵات بوو، خاڵێکی وەرچەرخان کە ڕووی ڕاستەقینەی دەسەڵاتی دەرخست و نیشانی دا کە بۆ ڕێژیم مانەوە بە هەر نرخێک گرینگە. هەر ۆیە ڕێژیم هەوڵ دەدات شانۆی ئەمساڵی بە هەر شێوازێک کە بووە بەڕێوە ببات و لەم پێناوەشدا هەوڵ دەدات بە پێدانی ئیمتیاز و هەڕەشە و گوڕەشە، خەڵک ڕاکێشی سەر سندووقەکانی دەنگدان بکات و ڕەوایی لەدەستچووی خۆی بگەڕێنێتەوە، بێئاگا لەوەی کە مێژووی ٤٥ ساڵەی و ڕووداوەکانی ئەم ساڵانە و کوشتوبڕ و بێڕەحمییەکەی بەرانبەر بە خەڵک، وای کردوە کە خەڵک فریوی هیچ هەوڵێکی نەخۆن و بێگومان ناچنە بەرەی دوژمنانی گەلەوە.

ژنان لە یەک ساڵی ڕابردوودا تێگەیشتن کە دژایەتی لەگەڵ حیجابی زۆرەملێ لە گرینگترین هۆکارەکانی وەلەرزەخستنی دەسەڵات و لە بەرانبەریشدا دڕندەبوونی ڕێژیم بەرانبەر بە خەڵک بووە، بۆیە بە بەشداری‌نەکردن لە شانۆی هەڵبژاردنەکان، پێداگری لەسەر داوا ڕەواکانی خۆیان و دەسکەوتەکانی شۆڕشی ژینا دەکەن.

کوردستان
ژمارە ٨٦٥
٣٠ی ڕێبەندانی ١٤٠٢ _ ١٩ فێبریوەی ٢٠٢٤

ئایا ئێران خوازیاری شەڕێکە لە ناوچە؟

سالم الكتبی و لە ئینگلیزییەوە: ئاسۆ ساڵح

ئەوەی لە ماوەی چەند حەوتووی ڕابردوودا بەدواداچوونی بۆ ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کردبێت، ئەو تێڕوانینە لای دروست بووە کە ئێران بەشێوەیەکی خۆکوژئاسا، هەوڵی هەڵگیرسانی شەڕێکی بەرفراوانی لە ناوچە داوە. بەڵگە بۆ ئەم بۆچوونەش هەڵسوکەوتی بێبەزەییانەی پرۆکسیەکانی ئێران لە ناوچەیە، لە کەرتی غەززە تا باشووری لوبنان، خاکی عێراق تا دەگاتە دەریای سوور و باب ئەلمەندێب کە خەریکن شەڕ و ئاژاوە دروست دەکەن.

سەرەڕای ئەوەش، تاران، خۆی، هێرشی مووشەکی ڕاستەوخۆی بۆ سەر بنکەیەکی گوماناوی هەواڵگری لە هەولێر ئەنجامداوە و هەروەها دامەزراوەکانی جەیشئەلعەدلی لە خاکی پاکستاندا کردووەتە ئامانج.

بەکورتی، ئێران بە شێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ دەستێکی لە هەموو ناوچە قەیراناوییەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست هەیە. پەرەسەندنی قەیرانەکان و بەرزبوونەوەیان بە هەڵکەوت نییە، ئەمەش هەندێ پرسیار سەبارەت بە هەڵوێست و ئامانجی کۆماری ئیسلامی دەخولقێنێ. ئایا ئێران بەڕاستی بەتەمایە تا ئاگرێکی بەربڵاوی ناوچەیی بۆ سەلماندنی کاریگەری و توانایی خۆیی بەرپا بکات؟ هەندێ قسەوباس سەبارەت بە خواستی جیدی ئیسرائیل و ڕۆژئاوا بۆ هەڵوێستی توند بەرانبەر ئێران و پرۆکسیەکانی (لە ناوچە) پاش شەڕی غەززە، لە ئارادایە.

ئایا کاتی لێپرسینەوە لە ئێران بۆ ئەو ئاژاوەگێڕییانە سازی کردوون، هاتووە؟

(ئێران) یان پاداشتی بەرهەمهێنانی دەیان ساڵەی خۆی لە پێکهێنان، دابینکردنی ئابووری، ڕاهێنان و پڕچەککردنی میلیشیا وەفادارەکانی وەردەگرێت، یان مەترسیی لەدەستدانی بەشێک یان هەموو ئەم میلیشیایانە لە یەک کاتدا هەیە.

بەم پێیە، هەڵکێشانی ئاژاوەکان هەنگاوێکی ستراتێژیکی ڕێژیمی ئێرانە بۆ نیشاندانی ئەوە کە توانای دروستکردنی گرژی و بڵاوکردنەوەی ئاژاوەی لە دەوروبەری ئیسرائیل، واتە گرینگترین هاوپەیمانی ڕۆژئاوا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، هەیە.

پەیامەکە ئەمەیە: ئەم هەڕەشانە بە ڕێککەوتنی ئاشتی لەگەڵ دراوسێ عەرەبەکان ڕاناگیردرێن، بەڵکو تەنیا لە ڕێگەی دانوستان لەگەڵ ئێران، بۆ هاوبەشکردنی "بەرژەوەندییەکان" و "کاریگەرییە ناوچەییەکان"، ئیمکانی هەیە. ئێران لەوە تێگەیشتوە کە قۆناغی داهاتوو پێویستی بە چارەسەری گشتگیرە، نەک سازشی ناتەواو و کاتی.

هەموو لایەنەکان لەوە تێگەیشتوون کە کاتی هێورکردنەوەی قەیرانەکان کۆتایی هاتوە و دەبێت چارەسەری ڕیشەیی بۆ کێشەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بدۆزرێتەوە، بەتایبەتی بۆ پرسی فەلەستین و تا ڕادەیەکی کەمتر بۆ پرۆکسیە تیرۆریستەکانی ئێران وەک حیزبوڵڵا. حیزبوڵڵا بووەتە کێشەیەکی گەورەی ستراتێژیک بۆ ئاسایشی ئیسرائیل. لەم چوارچێوەیەدا، دەستێوەردانی زۆری ئێران لە کاروباری ناوچە وەکوو کردەوەیەکی ستراتێژیک و بەڕواڵەت بۆ بەرگری خەڵکی فەلەستین سەیر دەکرێت. لەگەڵ ئەمەش، ئێران بە وردی حەسابی بۆ ڕۆڵی خۆی لەم کۆنتێکستە کردوە. تاران نایهەوێ ڕاستەوخۆ لە شەڕ چ دژی ئیسرائیل و چ دژی ئامریکا بەشدار بێت.

بۆیە چاوەڕوان دەکرێ پابەند بێ بەوەی کە پێی دەگوترێ "سەبری ستراتێژیک". باسی شەڕ نییە، بەڵکوو دابەشکردنی بەرژەوەندییەکان و کاریگەرییەکانە. هەر بۆیە هەر کارێک ئێران دەیکات، دەسپێک و کۆتاییەکەی بە بەهێزبوونی پێگەی و هەڵوێستی لە دانووستانەکان دەبێت. لە هەمان کاتدا هەوڵ دەدات لە وروژاندن و دنەدانی لایەنەکان تا ئاستی شەڕی سەرتاسەری و هەمەلایەنە، خۆی دوور بگرێ.

ئێران ئاگادارە کە دوژمنە ستراتێژیکەکانی، بە تایبەت ئیسرائیل و ئامریکا، بە لەبەرچاوگرتنی کاتی نالەبار بۆ هەر دوولا (ئیسرائیل لە بواری سیاسی و نیزامی سەرقاڵی شەڕی غەززەیە، و ئامریکاش خوازیاری شەڕێکی نیزامی گەورە لە ساڵی هەڵبژاردن نییە)، لە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ، خۆیان دەپارێزن.

لەم ڕۆوە تاران بە پارێزنەکردن (واتە دروستکردنی گرژیی زۆرتر) ڕیسکێکی زۆر گەورە دەکات. لەگەڵ ئەوەش، ئێران دەزانێ کە دەتوانێ جڵەوی دژکردەوەی میلیشیاکان لە بەرانبەر هێرشەکانی ئیسرائیل و ئامریکای لەدەستدا بێت، هەرچەندیش گەورە و بەربڵاو بن. ئەمە لە هەوڵەکانی ئیسرائیل بۆ کوشتنی چەندکەس لە فەرماندەکانی سپای پاسداران بەڕوونی دیار بوو. ئەوکات ئێران بە دەربڕینی "تووڕەیی" و گوتنی "تۆڵە لە کاتی خۆی" قەناعەتی هێنا و بڕایەوە.

هەڵوێستی ئێران لەم بابەتە لە پلەی یەکەم دەگەڕێتەوە بەو شەڕە ناڕاستەوخۆوە کە خەریکیەتی. تاران باوەڕی وایە دەتوانێ سەرکەوتنی ستراتژیک لە بەرانبەر ئامریکا و ئیسرائیل بە دەست بێنێ، بەبێ ئەوەی لە شەڕێکی ڕاستەوخۆ لەگەڵیان بەشدار بێت. بە لەربەرچاو گرتنی ئەوەی ڕژیم لە نێوخۆ تووشی نارەزایەتیی خەڵک و قەیرانی ڕەوایی بووە، ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ مەترسی لەنێوچوونی بەتەواوەتی (ڕێژیمی) بەدواوەیە. لەگەڵ ئەوەش، جیددیترین سێناریۆ بۆ بڕیاردەرانی ئێران، جێبەجێکردنی ڕێگەچارەیەکی سیاسیی نێونەتەوەییە کە ئەنجامەکەی دەبێتە ئەوە حەماس لە کەرتی غەززە پەراوێز بخرێت. لە حاڵێکدا ئەم سێناریۆیە پێوەندی بە ئەنجامی شەڕی ئێستا لە ناوچە هەیە، بەڵام تاران باش دەزانێ کە لە لێواری وەدیهاتندایە. ئەمە بە واتای ئەوە دێت کە ئیسرائیل و ڕۆژئاوا پێویستە سرنجی خۆیان بخەنە سەر بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ میلیشیاکانی ناوچە، بە تایبەت حیزبۆڵلای لۆبنان، حوسییەکانی یەمەن و کوتلە شیعەکان لە عێراق. ئەمەش واتە ئەگەری پێکهێنانی ئێتیلافێک لە بەرانبەر ئێران تا ئەگەر تێکەڵی شەڕیش نەبێت، بەڵام لانیکەم لە ناوچە پەراوێز بخرێت و لە کۆتاییدا وردە وردە پاشگەز بێتەوە.

لە سەر ئەم ئەساسە، ئێران هەوڵ دەدات تا ئەو جێگایەی دەکرێ شەڕ و ئاژاوە ساز بکات و ئەو باوەڕە بەهێز بکات کە خۆی هەم "کێشە"یە و هەمیش "چارەسەری"، و وتوویژ لەگەڵ تاران تەنیا ڕێگەی گەیشتن بە سەقامگیری و ئەمنیەت (ئاسایش) لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە. لە بەر ئەم هۆکارانە، ئێران ڕیسکی شەڕی ڕاستەوخۆ لەگەڵ هیچ لایەنێک ناکات. تاران دەزانێ کە قۆناغی ئێستا پێویستی بە سەبرێکی ستراتێژیک و سنووردارکردنی هەرجۆرە ڕیسکێکە، بۆ گەیشتن بەو ئامانجانەیە کە ساڵەهایە بەدوایاندا بووە.

پەیامی شۆڕشی ژینا لە ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەدا

ناسر ساڵحیئەسڵ

ڕۆژی ١١ی ڕەشەمە هەڵبژاردنەکانی خولی نوێی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و مەجلیسی خوبرەگانی ڕێبەری بەڕێوە دەچێت.

لە وڵاتانی ئازاد و دێموکڕاتیکدا بەشداریکردن لە هەڵبژاردن، بە مانای هاوبەشی لە پروسەی سیاسی و بەڕێوەبردنی وڵاتە. هەر بۆیە لەو وڵاتانەی بنەماکانی دێموکراسی تێدا پراکتیزە کراوە و خاوەن یاسای بنچینەیی دێموکراتیک و وڵامدەر بە خەڵکن و دەزگاکانی یاسادانان، بەڕێوەبەری و دادوەری لێکجیا و سەربەخۆن، نوێنەرانی دەزگای یاسادانان لە دۆخێکی ئازاد و دێموکراتیک و بەشداریی حیزب و ڕێکخراوەی جۆراوجۆردا، بە دەنگی ئازاد و نهێنی و ڕاستەوخۆی خەڵک هەڵدەبژێردرێن. لەو وڵاتانەدا چونکە "خەڵک" ڕەوایی بە دەسەڵات دەدەن و ڕۆڵ و نەخشیان لە حیزب و ڕێکخراوەدا هەیە، هەم ئەو کەسانەی مافی دەنگدانیان هەیە و هەم ئەو کەسانی مافی خۆ بەربژێرکردنیان هەیە، لە کەشوهەوایەکی دێموکراتیکدا دەوری خۆیان دەبینن. بەڵام لە سیستەمی داخراو و ئیدئۆلوژیکی کۆماری ئیسلامیدا ئەو نیزامە لەلایەک ڕەوایی خۆی لە ئاسمانەوە دەزانی و "خەڵک" لە ڕەواییدان بەم سیستەمە هیچ ڕۆڵ و نەخشیکیان نییە، و لەلایەکی دیکەوە بەشداریی لە هەڵبژاردن تەنیا بە ئەرکی شەرعی، پەیمان نۆیکردنەوە و ڕەواییدان بە دەسەڵاتی وەلی فەقیهـ بۆ خەڵک دەزانێت!

سیستەمی کۆماری ئیسلامی بەهۆی ئەوەی دەسەڵاتدارەتیی ڕێژیم هیچ سنووریکی یاسایی بۆ حکوومەتکردن نییە و فراوانبوونی بەستێنی داموودەزگای ناوەندگەرا و سەروەریی ملهوڕانەیە، بۆیە ڕێژیم لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیی خۆیدا، بۆ ڕەواییدان بە دەسەڵاتی نادێموکراتیک و دژەگەلیی خۆی، هەمێشە لە "هەڵبژاردن" کەڵکاژۆی ئەبزاری وەردەگرێت. شیکارییەکی پێویست:

یەکەم، پێکهاتەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، پێکهاتەیەکی ئیدئۆلوژیکی دۆگم و ئەمنییەتی-نیزامییە. لەو سیستەمە ئیدئولوژیکەدا، کەسێک بە ناوی وەلیی فەقیهـ لە سەرەوەی یاسایە و خۆی بە نوێنەری خودا لەسەر زەوی دەزانێ و هیچ دەزگایەکی یاسایی مافی لێپرسینەوەی لەو کەسە نییە. هەروەها بەپێی بنەما فکرییەکانی ویلایەتی موتڵەقەی فەقیهـ ئەو سیستەمە باوەڕی بە پڕەنسیپەکانی هەڵبژاردن نییە. چونکە لەو نیزامە فکرییەدا دانانی ئیمام "ڕێبەر" کە کەسی یەکەم و بڕیاربەدەستی سەرەکییە لە دەستی خەڵکدا نییە. هەروەها لەو سیستەمەدا دەزگا ئەمنییەتی و نیزامییەکان لەلایەک دەسەڵاتێکی بەرفراوانی ئابووری، فەرهەنگی، کۆمەڵایەتی و سیاسییان هەیە و لەلایەکی دیکەوە بە کەلکوەرگرتن لەو ئامراز و دەسەڵاتە ڕۆڵ و نەخشیان لە توقاندن و ترساندن و ڕەشەکوژیی گەلانی ئێراندا هەیە.

هەروەها چونکە لە کۆماری ئیسلامیدا یاسای بنەڕەتیی مودێرن و ناوەندە دێموکراتیکەکان و چوارچیوەیەکی سیاسی- یاسایی بۆ بە دواداچوون بۆ ویست و داخوازییە نەتەوەیی و مەدەنییەکان نییە، لە چوارچێوەی ئەو سیستەمەدا مافە نەتەوایەتی-سیاسییەکانی گەلانی ئێران، مافە مەدەنییەکانی شارۆمەندان، مافی تاک و کۆمەڵی گەلانی ئێران سیستماتیک پێشێل کراوە. هەربۆیە هەرکات نەتەوەیەک، یان ئێتنیک و ئایینزایەک لە ئێران داوای مافە سیاسی، مەدەنی و ئایینییە پێشێلکراوەکانیان کردوە، بە توندترین شێوە سەرکوت کراون. ڕێژیم هەروەها هەر لە ساڵەکانی سەرەتای دامەزرانیدا هەموو حیزب و ڕێکخراوەکانی ئۆپوزیسیونی بە هەڵوەشاوە و قەدەغە ڕاگەیاند و ئەندامانی ئەو حیزب و ڕێکخراوانەیان سەرکوت کرد و لە درێژەی تەمەنیدا خۆیدا تەنانەت کەسانی جیابیری نێو بازنەی دەسەڵاتدارەتیی خۆشیان پەراوێز خست.

دووهەم، لە چوارچێوەی ئەم سیستەمەدا هەڵاواردنی ئیدئولوژیک-یاسایی-گەندەڵی ڕمێنی هەیە. لەو سیستەمەدا گەلانی ئێران چ لە ئاستی گەشەی ئاسۆیی و چ لە ئاستی گەشەی ئەستوونیدا پەراوێز خراون و لە مافی بەشداریی لە دەسەڵات و وەرگرتنی بەرپرسایەتیی بەرز بێبەش کراون. واتە لە بازنەی داخراوی کۆماری ئیسلامیدا گەلانی ئێران بە "خودی" و "ناخودی" دابەش کراون و خودییەکان لە گەندەڵی ڕێگەپێدراودا دەستیان بە سەر سەروەت و سامانی نەتەوەیی داگرتوە و لەو سۆنگەیەوە گەلانی ئیران چ لە ئاستی پەرەپێدانی ئابووری، فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیدا و چ لە ئاستی بەشداری لە پروسەی سیاسی لە دەسەڵاتدا بێبەش کراون.

سێهەم، لە سیستەمی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامیدا سێ دەسەڵاتە سەرەکییەکە دەستنێژن. لە پێکهاتەی کۆماری ئیسلامیدا هەم سەرکۆمار و هەم سەرۆکی دەزگای دادوەری، لەلایەک دەستنێژی ڕێبەرین و لەلایەکی دیکەوە بەپێی یاسا کەسانی غەیرەشیعی، ژنان و پێڕەوانی ئایینزاکان لە خۆ بەربژێرکردن بۆ سەرکۆماری و بەربژێربوون بۆ سەرۆکی دەزگای دادوەری بێبەشن. هەروەها ئەگەرچی دەزگای یاسادانان لەو سیستەمەدا بەڕواڵەت سەربەخۆیە، بەڵام لە ڕاستیدا سەرۆکەکەی لەلایەن ڕێبەریی ڕێژیمەوە دادەنرێت. هەروەها هەموو بەربژێرەکان سەرەڕای ئیستعلام لە دەزگا ئەمنییەتییەکان دەبێ لە دوو پاڵوێنەی هەیئەتەکانی چاودێری لە دەزگای بەڕێوەبەری لە وەزارەتی نێوخۆ و هەیئەتەکانی چاودێریی شوڕای نیگابان تێپەر بن. لەلایەکی دیکەوە بەپێی بەندەکانی ٩٣، ٩٤ و ٩٦ی یاسای بنەڕەتی پەسەندکراوەکانی مەجلیس بۆ بوون بە یاسا دەبی هەم لە بواری ئایینییەوە و هەم لە بواری یاساییەوە بە پەسەندی ئەندامانی شوڕای نیگابان کە دیاریکراوی ڕێبەری ڕێژیمن بگات! تەنانەت ڕێبەری دەتوانی بە ناوی حوکمی حکوومەتی پەسەندکراوەکانی مەجلیس هەڵوەشێنێتەوە! کەوابوو هەڵبژاردن لە وەها سیستمێکدا جگە لە ڕەواییدان بە دەسەڵاتی سەرەڕۆی وەلیی فەقیهـ هیچ مانایە دیکەی نییە. ئەوە جیا لەوەی بەشێکی هەرەزۆری ئەوانەی لە فیلتیرەکانی ڕێژیم بۆ بەربژێربوون دەرەچن، "خودی" و کەسانی دەستنێژ و تاقیکراوە بۆ خزمەت و سەرلەپێناویی ڕێژیمن.

هەر بەپێی ئەو تایبەتمەندییانەی باس کران، بەشداریی لە هەڵبژاردنەکان و دەنگدان لە سیستەمی داخراو و مافیایی کۆماری ئیسلامیدا قازانجەکەی هەمووی دەچێتە گیرفانی دەسەڵات و ناتوانێ سەرچاوەی هیچ گۆڕانکارییەک لە بەرژەوەندیی خەڵکدا بێت، چوبکی ئەم ڕێژیمە هیچ باوەڕێکی بە ئازادی، دێموکراسی، دەستاودەستکردنی دەسەڵات، ئازادیی حیزب و ڕێکخراو و بە تایبەت بە هەڵبژاردنی شەفاف نییە. لەگەڵ ئەوەشدا کە زور جار خەڵک بە "نا" گوتن بە لایەن یان باڵێک لە بەربژێرەکانی جێی باوەڕی ڕێبەری و دەنگدان بە باڵێکی دیکەی ڕێژیم، بە تایبەت لە خولی شەشەمی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی (١٣٧٨) نارەزایەتییان لە شێوەی هەڵبژاردن نادێموکراتیک لەو سیستەمە پێشان داوە، بەڵام چونکە کۆماری ئیسلامی، سیستەمێکی داخراو، مافیایی و نادێموکراتیکە و هەڵگری چاکسازیی نییە، ئەو هەوڵدانەی خەڵکی ئێران بێئاکام مایەوە و تەنیا بووە هۆی بەفیڕۆدانی هێز و وزەی ئێعترازیی کۆمەڵگە.

ئێستا پاش شۆڕشی ژینا کە ڕێژیم بە قوناغیکی هەستیاردا تێدەپەڕێ و لەگەڵ زۆر قەیرانی سیاسیی نێوخۆیی و نێودەوڵەتی بەرەووڕوو بۆتەوە؛ کەلێنی سیاسی-کۆمەڵایەتیی نێوان کۆماری ئیسلامی و گەلانی ئیران بەرینتر لە هەموو کاتێکە. هەروەها فاکتەرەکانی دیکەی وەک: دۆخی نالەباری ئابووری، بەردەوامیی گەندەڵی، ململانەی جیددی نیوان باڵەکانی ڕێژیم لەپێناو "خالسسازی"، لێکەوتەکانی شەڕی نیابەتیی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیل دۆخی ڕێژیمی لە هەموو کاتێک هەستیارتر کردوە. لەو قۆناغەدا بۆ ڕێژیم گرینگە خەڵک لە شانۆی هەڵبژاردنەکانیدا بەشدار بن، بۆ ئەوەی ئاهێکی بێتەوە بەر. لێرەدایە کە خەڵک بە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان ئەو سیاسەتەی ڕێژیم مایەپووچ دەکەنەوە و قەیرانەکانی لەسەر زیاتر دەکەن.

شۆڕشی ژینا خاڵوەرچەخانی مێژووی سیاسی و نارەزایەتییەکانی ئێرانە. پاڕادایم، ئامانج و هێڵەکانی شۆڕشی ژینا وەک دێموکراسی، مافی نەتەوایەتی، ئازادیی تاک و کۆمەڵ، ئازادیی بڕوای ئایینی و ڕێزگرتن لە ئایینزاکان و ئازادی بیر و باوەڕ دەخوازێ خەڵک بە بایکۆتکردنی هەڵبژاردنەکان ئەوندەی دیکە لە ئامانجەکانی شۆڕشی ژینا نزیکتر ببنەوە.

پوختەی مەبەست:

پەیامی شۆڕشی ژینا "ژن، ژیان ئازادی"، هەڵگری وانە و ئامانجەکانی کۆماری کوردستانە. چونکە لەلایەک ڕۆژهەڵاتی کوردستان خاوەن پاشخانی گوتاری خودئاگایی نەتەوەیی و ڕووناکبیری و کوردایەتییە و لەلایەکی دیکەوە خاوەن حیزب و ڕیکخراوە و کۆمەڵگەی مەدەنیی بەهێز بە خۆیەتی. هەروەها حیزب و ڕێکخراو و کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، هەم چالاک و پێشەنگی بزووتنەوەی دێموکراسیخوازیی و بزوتنەوەی نەتەوایەتییە و هەم ئەزموونی پەیدا کردوە و پشتیوانیەکی گشتگیری جەماوەریشی لەگەڵە کە لە شۆڕشی ژینادا توانیی بە شێوەیەکی باش فەزای کوردستان و تەنانەت ئێرانیش بخاتە ژێر کاریگەری خۆیەوە. بەمجۆرە هەم هەستی نەتەوایەتی کورد زیندوو ڕابگرێ و هەم بزوتنەوەیی دێموکراسیخوازیی و خەباتی جەماوەری-نەتەوەیی گەلانی ئێران پێکەوە گرێ بدات. کەوابوو ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەو ناوەندە بەهێزانەی هەیەتی و توانیی شکڵ و قەوارە بە ڕاپەرینی شۆڕشی ژینا بدا و ببێتە چاو و چرای گەلانی ئێران، دیسان دەتوانی، هەڵبژاردنی ڕواڵەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بکا بە بڵقی سەر ئاو و ببی بە ڕێنوینی گەلانی ئێران کە فریوی فێڵ و تەڵەکەی بانگەوازی درۆینەی هەڵبژاردنی کۆماری ئیسلامی نەخۆن و ئەو هەڵبژاردنانە بکەن بە ڕێفراندۆمێک لەدژی کۆماری ئیسلامی. خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەو تایبەتمەندی و پێشەنگایەتیەیی کە لە خەباتی شار" ژن_ژیان_ئازادی"دا هەیەتی، دەبێ بە "نا" گوتن و بە بەشداریینەکردن لە هەڵبژاردنی ١١ی ڕەشەممەی ئەمساڵدا بە یەکگرتوویی، بە وشیاری، بە دەرووەست بوون بە ئامانجەکانی شۆڕشی ژینا و بە شێوەیەکی لێبڕاو، پێشەنگایەتی بایکۆتی هەڵبژاردنی چالاک لە کوردستان و ئێراندا بکا و بیسەلمێنێ و دووپاتی کاتەوە کە هەڵبژاردن لە چوارچێوەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا نەک هەر مانا و مەفهومی نییە، بەڵکوو دژی ئامانجە ڕەواکانی بزووتنەوەی سیاسیی کورد و نیزیک بە سەدەیەک خەبات و قوربانیدانی گەلە. هەروەها هیچ لە قازانج و بەرژەوەندیی مافە نەتەوایەتییەکان و ئازادی و دێموکراسی گەلانی ئێرانیشدا نییە.

ئایا ئەمریکا دەبێ هێرش بکاتە سەر ئێران؟

ئانهرد – ڕوئەل مارک گەرەشت

و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

حاشای لێ ناکرێ هێزە بەکرێگیراوەکانی ئێران بایەخێکی زۆریان لەچاو تێچووەکانیان هەیە. بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییە کە زۆربەیان سەرچاوەی داهاتی خۆیان هەیە، پشتگیریی دارایی ڕێژیم لە میلیشیا هاوپەیمانەکانی، لە نێویاندا حیزبوڵڵای لوبنان، حەماس و حوسییەکان، ڕەنگبێ لە چەند میلیارد دۆلار لەساڵدا تێنەپەڕێ، ڕەنگبێ لەوەش کەمتر بێت. بۆ وێنە حیزبوڵڵا، گەلێک ماددەی سڕکەر دەگوێزێتەوە، کۆنترۆڵی بەسەر هاوردەدا هەیە، بەشێک لە داهاتی بازرگانەکانی لوبنان دەستێنێ و، سیستەمی مافیایی یەک لە دەی بە سەر کۆمەڵگە شیعەکانی وڵاتانی گەشەسەندوودا سەپاندوە.

ئەو بەکرێگیراوانە گەلێک لە هێزی ئاسایی سەربازیی ئێران هەرزانترن و لە کێشە زۆرەکانی ناوچەدا گەلێک بەکەڵکترن. ئەوان هەروەها لە ڕوانگەی سیاسییەوە کەمتر پەرتەوازەن. شەڕە دەرەکییەکانی ئێران لەنێو لاوەکانیدا، کە هەر ئێستا حکوومەتی ئاینییان بە نارەزایەتی بەربەرین هەژاندوە، لایەنگری نییە و ئەوە شتێکی دژوارە چونکە ئێران بۆ پڕ کردنەوەی لانی کەم نیوەی هێزی سەربازیی خۆی پشت بە لاوانی سەرباز لە ڕیزەکانی سوپای پاسداران دەبەستێ. ناردنی درێژ مەودای سەربازانی ناڕازی بۆ دەرەوەی وڵات، ستراتێژییەکی ڕیسکدارە. بەڵام شەڕی بەوەکالەت تەنیا هەر سیاسەتی باش نییە، بەڵکوو سیستەمی تیۆکراسیی ئێرانیش لەسەر پێ ڕادەگرێ. چونکە ڕەوایی سیاسی و ئاینییان لەنێوخۆی وڵات تێکڕماوە، ئێلیتی دەسەڵاتدار چاوی بڕیوەتە دەرەوەی وڵات. مەلاکانی ئێران گەلێک کەیفخۆش بوون کاتێک میلیشیا هاوپەیمانەکانیان لە عێراق شکستیان بە جیهادییە سوننییەکانی عەرەب و وڵاتە یەکگرتووەکان هێنا و سوکناییان بە دڵدا هات کاتێک حکوومەتی سەرەڕۆی سوورییەیان لە ٢٠١٢ لە ڕووخان ڕزگار کرد. ئەگەر دەسەڵاتی بنەماڵەی ئەسەد لە سووریە تێکشکابا، ستراتێژیی تاران بۆ دژایەتیی ئەمریکا، ئیسرائیل و لاوازکردنی سوننییەکان کە لە سەرەتای شۆڕشی ئیسلامیی ١٩٧٩ بەولاوە برەوی پێداوە، هەرەسی دەهێنا.

لەو دواییانەدا، ٧ی ئۆکتۆبر و شەڕی غەززە بوونە هۆی شاگەشگە بوونی ئێلیتی سیاسیی ئێران و، بانگی فریودەرانەی لایەنەکانی دیکە لە ناوچەکەدا، کە پێیان وابوو ناتوانن خوێنی جوولەکە بڕێژن. شەڕەکە، بە ڕێژەی پەرەئەستێنی قوربانییەکانی لەنێو خەڵکی مەدەنیدا و وێرانییە بەربڵاوەکەی لە کەرتی غەززە، ڕەنگبێ ئامرازێک بێ بۆ ڕێژیمی مەلاکان لە ئێران و بەکرێگیراوەکانی لە نێو "بەرەی مقاومەت"دا کە زۆرینەیان شیعەن، تا پێگەی خۆیان لە بڕوادار و سێکولارە سوننییەکاندا وەدەست بێننەوە. لە دوای شەڕی نێوخۆیی سووریە، کاتێک ئێران یارمەتیدەری کوشتاری دەیان هەزار عەرەبی سوننی بوو، ئەو پەیوەندییە گرژیی تێکەوتبوو.

بێتوو ئیسرائیل لە تێکشکاندنی حەماس ناسەرکەوتوو بێ، بێتوو ئەو داوەڵە وەکوو قەقنووس لە وێرانەکانی غەززە، دوای پاشەکشەی ئیسرائیل، سەر هەڵێنێتەوە، ئەوسا ئێران شانازیی بەرگریی سەرکەوتووانە دژی زایۆنیست و ئەمریکاییەکان بۆ خۆی دەگێڕێتەوە. بەرگرییەکی درێژخایەنی حەماس، کە بێگومان لە ئەگەری داگیرکرانەوەی غەززە لە لایەن ئیسرائیلەوە گەلێک زۆرە، دەبێتە هۆی ئەوە کە تاران سەرچاوەیەکی ئیلهامدەری شانۆی ئۆپەراسیۆنانی بۆ دەستەبەر بێ. کێشەی کەرتی غەززە وا دەکات تاران بەکرێگیراوانی هان بدا زەرەری زۆرتر لە ئیسرائیل و ئەمریکا بدەن. کوژرانی سێ سەربازی ئەمریکایی لە ئۆردۆن بەهۆی هێرشی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان لە حەوتووی ڕابردوودا، ڕەنگبێ دەستپێکی ئەو ڕەوتە بێ.

لەگەڵ ئەوەشدا وێناچێ ئەمریکا خوازیاری تۆڵەئەستاندنەوە بێ. دنەدانەکانی مەلایان تا ئێستا لە ورووژاندنی ئیسرائیل و ئەریکا بۆ هێرشی تۆڵەئەستێنانە دژی ئەو بێئاکام بووە؛ ئەوپەڕەکەی، ئەوە بۆتە هۆی هێرش بۆ سەر هاوبەشە عەرەبەکانی ئێران. هۆیەکەی ئەوەیە واشینگتۆن و ئۆرشەلیم لە قووڵکردنەوەی گرژییەکان دەترسن، ئەوەی لەپێشدا بۆ ترسی "جەنگێکی بێکۆتایی" دیکە لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست دەگەڕێتەوە و، ئەوەی دواتر، چونکە لە توانایی هێزی ئاسمانی و پاراستنی هێرشی هاژەکی بۆ پاراستنی تەل ئاڤیڤ لە حیزبوڵڵا و ئێران دڵنیا نین. بەڕاستی دابین کردنی هاژەک لە لایەن ئێرانەوە بۆ دۆستەکەی لە لوبنان، ڕەنگبێ ئیسرائیلی لە دەستپێکی هێرشێکی داگیرکاریی زەمینی دیکە لە سنووری باکووری وڵات چاوترسێن کردبێ و لاوازیی بەرپەرچدانەوەی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل ڕەنگبێ بووبێتە هاندەری خولیا ناوکییەکانی ئێران. ڕێبەری گەوری ئێران، عەلی خامنەیی، دەزانێ کە ئێستا ئەو خاوەن‌دەسەڵاتە.

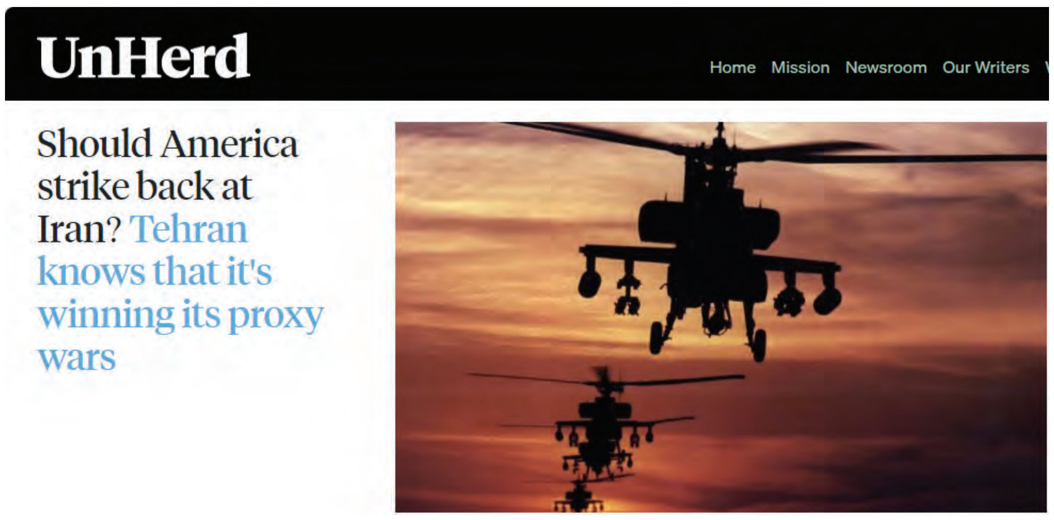

ئەمڕۆ، بەکرێگیراوانی ئێران لێک جیاوازن: سوننی و شیعەی توندئاژۆ ماکەی سەرەکی "تەوەری مقاومەت" پێک دێنن. ڕێژیمی مەلایان بیرۆکەیەکی بەهێزی پان-ئیسلامیی گەشە پێداوە کە بەڵێنی وەدەرنانی وڵاتە یەکگرتووەکان لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست، لەنێوبردنی ئیسرائیل، بەچۆکداهێنانی ئیماراتە دەوڵەمەندە عەرەبەکانی کەنداو کە ڕۆژاوا پشتیوانیانە و، دروستکردنی کولتوورێکی دیکەی ئیسلامی دەدا کە دەتوانێ لە بەرانبەر بە ڕۆژاوایی بوون خۆڕاگر بێ. ئەوە خوازیارێکی باشی لەنێو ڕێژەیەکی زۆر لە عەرەبان و هەروەها شیعەکانی ئەفغانستان و پاکستاندا هەیە. ئەمجۆرە پەیامە دژە ئەمریکایی، دژە زایۆنیستی و دژە جوولەکەیە، برەوێکی زۆری لەنێو لاوانی نێرینەی موسڵماندا هەیە.

بەڵام ئێران تەنیا پشت بە ئایدیۆلۆژی نابەستێ. بیرۆکەی "ئەستاندنەوەی" ملکی دزراو هەمیشە سەرنجڕاکێش بووە: تەنیا سەیری یەکەم داگیرکارییە ئیسلامییەکان بکەن کە بەڵێنی غەنیمەت و هەروەها بەهەشت دەدرا، یان خاچپەرەستەکان. وەسفی مارکسیستی فەڕانسەیی لە ئیسرائیل وەک "دەوڵەتێکی کۆلۆنیال-نیشتەجێ" بەتەواوی لە وشەنامەی ئیسلامیدا جێگیر کراوە. ئێران هیوادارە زایۆنیزم لە خەباتێکی درێژخایەنی خوێناویدا لە لایەن ئیماندرانەوە، یارمەتیدەری بەهێزتر بوونی متمانە بە کۆماری ئیسلامی لە ناوچە بێ.

حوسییەکان، ئەو شیعانەی کە لە ڕوانگەی بڕواوە لە سوننییەکان نزیکن و سەردەمێک مەلاکانی ئێران نەفرەتیان لێیان هەبوو، واژۆی بەشداری لەو شەڕەیاندا کردوە و، هەنووکە کێشە بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان، ئیسرائیل و هاوپەیمانە ئوروپاییەکان لە دەریای سوور دروست دەکەن. تەنانەت ئەگەرچی ڕەنگبێ ئێران لە قووڵترکردنەوەی گرژییەکان لە هەموو کەس زۆرتر بترسێ، نە واشینگتۆن و نە ئۆرشەلیم کەڵکیان لەو ترسە وەرنەگرتوە و ڕاستەوخۆ هێرشیان نەکردۆتە سەر ئێران. کوشتنی جاروبارەی زانا ناوکییەکان و ئەفسەرە پلەبەرزەکانی سوپای پاسداران، لە ناویاندا فەرماندەی تاریکی، قاسم سولەیمانی، بەڕاستی نایەنە ئەژمار. واشینگتۆنیش هیچ حەزێکی بۆ لێدان لە کۆماری ئیسلامی لە شوێنێک کە بەڕاستی لاوازە، واتە سووریە، نیشان نەداوە. ژەنراڵی سوپای پاسداران، حوسێن هەمەدانی، کە لە شەڕی حەڵەب لە ٢٠١٥ کوژرا، زیدەڕۆیی نەکرد کاتێک گوتی لە عێراق و سووریە "بۆ پارێزگاریی لە دەستکەوتەکانی شۆڕشی ئیسلامی، ئێمە ناچار بووین دەستێوەردان بکەین."

لەگەڵ ئەوەشدا، نە ئەمریکا و نە ئیسرائیل، ئامادە نین سوننییەکانی سووریە چەکدار بکەنەوە. هەڵایسانەوەی شەڕی نێوخۆ لە سووریە لەوە بێزراوترە کە بیری لێ بکرێتەوە: قەیرانی پەنابەران بووە هۆی ورووژان و بەهێزتربوونی حیزبە پۆپولیستەکان لە سەرانسەری ئوروپا و دەستمایەیەکی بەهێزی دا بە سەرۆک‌کۆماری ئیسلامیستی تورکیە، ڕەجەب تەیب ئەردۆغان لەنێو یەکیەتی ئوروپادا. چەکداربوونی سوننییەکانی سووریە کە بەرهەمی خۆ لێ لانەدەرانەی سەرهەڵدانی عەرەبە سوننییەکان بوو، هەروەها بووە هۆی بەهێزتر کردنی جیهادیستە سوننییەکان.

بەڵام تێکڕمانی وردە وردەی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست تەنانەت دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی پێشووتر، بۆ ئاسەوارەکانی دوای جەنگی جیهانیی دووهەم. لەو کاتییەوە، دیکتاتۆرییە سەربازییەکان توخمە سەرکییەکانی کۆمەڵگەیەکی دروستیان لەنێو برد، واتە ڕێزداریی بنەڕەتی وئابوورییەکی کاریگەر. پاشان سەرهەڵدانە بەربەرینە عەرەبییەکە ناوچەکەی هێندەی دیکەش هەژاند. ئەوە بووە هۆی سەرهەڵدانی تاقمی میلیشیا کە بەکردەوە لە شکان‌نەهاتوون، چونکە ئێستا زلهێزە ڕۆژاواییەکان ئالێرژی هێرشی سەربازیی خاکییان گرتوە و ناتوانن بە کەڵکوەرگرتن لە هێزی ئاسمانی بە شێوەی کاریگەر ڕیشەکێشیان بکەن.

بەڵام، هێشتا لەنێوبردنی بەکرێگیراوانی ئێران کارێکی مومکینە، بەڵام پێویست بە پابەندبوونی سەربازیی بەرچاو دەکات. بیرکردنەوە لە سیناریۆیەک، کە لەویدا ڕێژیمی مەلایان نەمێنێ و بوەستێندری دژوارە، بێجگە لە هێرشی ڕاستەوخۆ بۆ سەر ئێران و، هەر هێرشێک دەبێ گەلێک وێرانکەر بێ، چونکە هێرشێکی ڕۆژاوا کە ببێتە هۆی زەرەر پێنەگەیشتن بە بەرنامەی چەکی ناوکی ئێران، کارێکی ئاقڵانە نابێ.

ئۆرشەلیم وێدەچێ ئامادە بێ لە غەززە تێچوویەکی مەزن بدا. بەڵام بە لەبەرچاو گرتنی ئەو ڕاستییە کە ئۆپەراسیۆنی غەززە بۆتە هۆی لەنێوچوونی تاهەتایی ناوبانگی ئیسرائیل لە لای سیاسەتوانە چەپەکانی ڕۆژاوا، ڕەنگبێ ئۆرشەلیم نەخوازێ ئەرکێکی قورستری خەساندنی حیزبوڵڵای لوبنان بگرێتە ئەستۆ. جبەخانەی زەبەلاحی هاژەکی ئەو گرووپە کە ئێران بۆی دابین کردوە، دەتوانێ تەل ئاڤیڤ بهەنگێوێ، جا جیاوازی نییە هێزی ئاسمانیی ئیسرائیل و سیستەمی دژە هاژەکییەکەی چەندە خێرا بن. حیزبوڵڵا تەنیا هێزی بەکرێگیراوی ئێرانە کە لەنێوبردنی دەتوانێ برینێکی کاریگەر و ڕەنگبێ ئیفلیجکەر بۆ خولیاکانی ئێران لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست بێ.

سەرەڕای ورووژاندنە کوشندەکەی ئەو دواییانە لە ئۆردۆن، وێناچێ ئەمریکا لەوبارەوە یارمەتیدەر بێ. وەڵامی بەڕاستی گێژانەی ئەمریکا بەو ڕووداوە، بێگومان ڕەنگدانەوەی سەرلێشێواویی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن لەمەڕ ئێران، دوای وەڵامی نەرێنی خامنەیی بە بووژاندنەوەی ڕێککەوتنە ناوکییەکە لە هاوینی ڕابردوویە. وتەبێژی ئاسایشی نەتەوەیی وڵاتە یەکگرتووەکان، جان کربی، ڕۆژی دووشەممە گوتی، "ئێمە خوازیاری جەنگ لەگەڵ ئێران نین. ئێمە درێژە بە گەڕان بەدوای بژارەکان دەدەین ... ئێمە دەمانهەوێ ئەو هێرشانە کۆتاییان بێ." بەڵام ئەو هێرشانە کۆتاییان نایە. ئەوان زۆر خۆشن و، لە ڕوانگەی ستراتێژیکییەوە کاریگەرن: کۆماری ئیسلامی بۆتە هێزی دەسەڵاتدار لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست، خامنەیی بە تاقمە کارتێکی لاواز، کایەیەکی ژیرانەی کردوە. تەنانەت بە پشتگیریی ڕووسیە و چینەوە، کۆماری ئیسلامی ناتوانێ خاوەنی هێزی بەرچاوی مەیدانی لە بەرانبەر ئەمریکا و ئیسرائیل بێ. بەڵام تەنانەت مەزنترین پاشای سەفەوی، عەبباسی یەکەم، کە عوسمانییەکانی لە دووئاوان تێکشکاند، نفوزی ئێستای خامنەیی لەنێو ئاپۆڕای جۆراجۆری لاوانی کەمخوێندەواری عەرەب، کە ڕەنگبێ قەت نەچووبنە ئێران و تەنانەت فارسێکیان نەدیتبێ، نەبوو.

بێگومان تاران درێژە بە زەخت هێنانەکانی تا ئەوکاتەی وڵاتە یەکگرتووەکان یان ئیسرائیل بەهێزتر وەڵام نەداتەوە، دەدات. ڕێژیمی مەلایان ڕەنگبێ پشوویەک بە ئۆپەراسیۆنەکانی بدا یان ئیدیعا بکات کۆنترۆڵی تەواوی بەسەر بەکرێگیراوەکانییەوە نییە، بەڵام سەرکەوتنی دەبێتە هۆی شەڕانشۆیی. ئەوە تێگەیشتنی ئێران لە خۆی، وەکوو پاڵەوانێکی ئیسلامی کە لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکایی و زایۆنی دەجەنگێش دەگرێتەوە. با گوتەیەکی حوسێن سەلامی، فەرماندەی سوپای پاسداران دووپات بکەمەوە، ڕێژیمی مەلایان "بەدوای شەڕێکەوە نییە" کە دەزانێ دەیدۆڕێنێ.

لە ئاکامدا، بێتوو پەرچەکرداری واشینگتۆن بە هێرشی ئۆردۆن تەنیا هێرشێکی دیکە دژی بەکرێگیراوەکانی ئێران، یان تەنانەت هێزەکانی ئێران لە سووریە بێ، وێناچێ ئەوە لێکدانەوەکانی خامنەیی بگۆڕێ. تەنیا شتێکی بەتەواوی پەشۆکێنەر، وەکوو هێرشی وڵاتە یەکگرتووەکان بۆ سەر ئامانجەکانی سوپای پاسداران لە نێوخۆی ئێران و، ب ئاشکرا دەربڕینی هەڕەشەی کەڵک وەرگرتن لە هێزی نەبەزی ئەمریکا، شانسی ئەوەی هەیە مەلاکان دڵنیا بکات کە لۆلۆی ئەوجار لەگەڵ هی پێشوو جیاوازە.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

بڕوانامەی ددانپزیشکیی خۆمانە

ئەگەر بتوانی بۆ ماوەی پەنجا ڕۆژ ددان بە جەرگت دابگری و یەک ملیارد و دوسەد هەزار تمەنت هەبێت و بۆ وەرگرتنی بەڵگەنامەی دوکتورای ددان بیدەی، دەبی بە دوکتۆری ددان. پەنجا ڕۆژەکەش ناچیە زانکۆی پزشکی و هەر لە ماڵی خۆت چاوەڕوان دەمێنیەوە هەتا بەڵگەنامەکەت بۆ ئامادە دەکرێت. ئەوانەی ئەو بەڵگەنامەیەت بۆ ئامادە دەکەن، پەنجا ڕۆژ کاتیان بۆ ئەوەیە ئەم بڕە پارەیەی لێت وەردەگرن، بە شێوەیەکی شیاو لەنێوان کاربەدەستاندا دابەشی بکەن و هەموویان بەپێی ئەو کارەی دەیکەن، بەشەپارەی خۆیان پێ بگات.

ئەرکی ئەو نێوەندەی لە پڕێکدا دەتکات بە پزیشکی ددان:

ئەمە قسەی ڕۆژنامەی ئێعتمادی چاپی تارانە. ئێعتماد لە ژمارەی ڕۆژی چوارشەممە ٢٥ ڕێبەندانی ئەمساڵدا بەدوای سەرچاوەی ئەم هەواڵەدا چووە و پشتڕاستی کردووەتەوە، لە ماوەی ئەم پەنجا ڕۆژەدا و لەبەرانبەر ئەم یەک میلیارد و دووسەد میلیۆن تمەنەی لێت وەردەگیرێت، بەڵگەنامەیەکی دوکتورای پزیشکیی ددانت بۆ دروست دەکەن هەموو فایل و دۆسیەی پێویستی لە زانکۆ و وەزارەتی خوێندنی باڵای کۆماری ئیسلامیدا بەردەست دەبێت و پێش بەو بوختانەش دەگیرێت بڵێن بەڵگەنامەکەت دەستکردە و بە ماندووبوونی خۆت پێی نەگەیشتووی.

ئەرکی ئەو پزیشکەی دەبێتە خاوەنی بڕوانامە:

ئەمەی سەرەوە ئەرکی لایەنی سەر بە کۆماری ئیسلامی بوو بۆ ئەوەی بەڵگەنامەکەت بۆ دروست بکەن، بەڵام ئەرکی خۆت وەک دوکتۆری ددان لێرەوە دەست پێ دەکات. بەشێک لە ئەرکەکەت ئەمەیە هەتا ئەوکاتەی دەتخەنە نێو گۆڕیچەی قەبر و بەردانت بە سەردا ڕەیاڵ دەکەن و پاشان دوکتۆرێکی گەورە و گران بە فۆتنی گەوە بە بۆڵدکراوی لە پێش ناوت لەسەر ڕاگەیەندراوی مردن و سەنگی مەزارت دنووسن، مافی ئەوەت نابێت باس لە چۆنیەتیی وەرگرتنی ئەم بەڵگەنامەیە بکەی.

لەماوەی پەنجا ڕۆژی دیاریکراویشدا نابێت لە ماڵەوە دانیشی و چاوەڕوانی ئامادە کردن و هاتنەوەی دوکتۆراکەت بی. بەڵکوو پێویستە لە ماوەی ئەم پەنجا ڕۆژەدا خەریکی خۆئامادەکردن بی و هەندێک ئەرک هەن پێویستە پێش ئەوەی نۆڕینگە (مطب)بکەیەوە، ڕایانپەڕێنی:

١- ئەگەر لە شارێکی بچووک دەژی، پێویستە لە شارەکەوە بۆ شارێکی دی لە پارێزگایەکی دیکە بار بکەی و ئەوکاتەی دەگەیە شوێنی نوێ پێویستە ناوی دوکتۆر بخەیە پێش ناوی پێشووتەوە. بەڵام ئەگەر لە شاری گەورەی وەک تاران، شیراز، ئیسفەهان، تاران و مەشهد دەژی، چەند کارێکی وەک بارکردن بۆ گەڕەکێکی دوور لە گەڕەکی خۆت و هێندێک نەشتەرگەریی جوانکاری لە سەر دەموچاوت کارت ئاسانتر دەکات.

٢- پێویستە لە ماوەی ئەم پەنجا ڕۆژەدا خۆت فێری ناوی هەموو ئەو ئامێرانە بکەی لەمەودوا وەک پزیشکی ددان پێویستت پێیان دەبێت. "سکیلێر" بە هەموو جۆرەکانیەوە، "دریل" بە هەموو ئانگڵەکانیەوە، هەمو جۆرەکانی "پەنس" و "مەقاش" و "ساکشن" و "سەرشاکشن"ی جۆراوجۆر و زۆر کەرەستەی دیکەی کاروباری ژووری نۆڕینگەی پزیشکیی ددان پێویستیان بە فێربوون و لەبەرکردن و تەنانەت لێک جیاکردنەوەش هەیە.

سوودی وەرگرتنی ئەم جۆرە بڕوانامەیە:

١- پێویست ناکات بە مەبەستی زانینی ناوی دوازدە ئیمامان و بێبەریبوون لە خزمایەتی دەگەڵ کەسانی دژ بە دەستەڵات لەلایەن دەستەی چاودێریکردن لە زانکۆ تاقی بکرییەوە.

٢- پێویست ناکات بۆ ماوەی چوارپێنج ساڵان هاتوچۆی زانکۆ بکەی و بەهۆی پشتیوانیکردنی هاوپۆلانت لە پێناو لادانی لەچکە تەسکە کەسەکەیان سزا بدرێی. خۆشت شەڕی قژی ڕووت و کراسی قۆڵکورتی بەرت بکەی.

٣- تەنانەت لە ماوەی ئەو پەنجا ڕۆژەی بۆشت دیاری کراوە، ناچیە "سێلفسرڤیسی" زانکۆ و سێژمە دەتوانی لەجیاتی "خواردەمەنیی بەپەلە"(فەست فوود) و خواردنی زانکۆ، لە ماڵی خۆتان دۆکولیو، حەوت‌ترینگە، شۆرباو هێلکە، بەربەسێل، ترخێنە، دۆغەوا، قۆرمەسەوزی، "گوێزێنە" (فسەنجون) و سەنگەسیریش بخۆی.

٤- هاوسەرت لە درەنگ گەڕانەوەت لە زانکۆ دڵی لێت ناهێشێت و گومانی ئەوەی نابێت لە دەرەوە خەریکی دڵداری و مڵداری بی.

چێژی خۆشی ژیانی بە دوکتۆربوون:

دوای ئەوەی بەڵگەنامەکەت وەرگرتەوە، نۆڕینگەت دانا و دەستت بە کاری ددان کرد، جگە لەوەی پارەیەکی باش کۆ دەکەیەوە، بە هیمەتی ئەو نەخۆشانەی بە داوتەوە دەبن، زیاتر لە یەک میلیارد و دووسەد ملیۆنەکە پەیدا دەکەی و پارەداریش دەبی و فڕوفیشاڵی بەدوکتۆربوونەکەش هەر مەپرسە و لێی تێر نابی.

جا ئەوکاتەی "کارپوول" دەخەیە سەر "سورەنگ" و دەرزیی "لیدۆکاین" لە پووکی نەخۆشی بەردەستت دەدەی و لالێوی دەتەزێت و بە شێوازێکی ناوازە پێت دەڵێت دوکتۆر، هەر شیرنە بیر لەو پارەیە بکەیەوە دوای قیت‌بوونەوەی نەخۆش بە دەمی پڕلە خوێن و لۆکەوە لە چەنگی دەردەهێنی.

لە هەمووی خۆشتر ئەوەیە ئەوانەی بەڵگەنامەکەیان بۆ حازر کردوویە، تەلەفۆنت بۆ دەکەن و دەڵێن جەنابی دوکتۆر لەبەر ئەوەی ڕاستی و دروستیی تۆمان لە خزمەت بە ئۆممەتی هەمیشە دەرسەحەنە بۆ دەرکەوتووە، بە ربەرێژیری ئەندامەتیی مەجلیس دیاری کراوی و شورای نیگەهبانیش نەک هەر هەر شیاویەتیتی پشتڕاست کردووەوە، مسۆگەریشی کردوە بۆ چوار ساڵی داهاتوو ئەندامی مەجلیسی.

ڕێک لێرەدایە جەنابی دوکتۆر پێویستیی بە لەبەرکردنی ناوی ئامێرەکانی پزیشکیی ددان نامێنێت و لەمەودوا لە سەحنی عەلەنیی مەجلسی جەنابی دوکتۆر بۆی پاڵ دەداتەوە.

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO:865 19 February 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

چاپ و بڵاوبوونەوەی کتێبی "پەیماننامەی جەزائیر"

کتێبی "پەیماننامەی جەزائیر"، تازەترین بەرهەمی چاپکراوی کاک عومەر باڵەکی، ئەندامی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و هەروەها دەستەی نووسەرانی ڕۆژنامە "کوردستان"ە کە لەلایەن دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ٤٩ کتێبەوە چاپ و بڵاو بۆوە.

لەم کتێبەدا نووسەر هەوڵی داوە بە دوای وڵامی چەند پرسیاریک سەبارەت بە ڕێککەوتننامەی ئەلجزائیردا بڕوا کە کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر چارەنووسی جووڵانەوەی کورد لە دوو بەشی کوردستان -باشوور و ڕۆژهەڵات- داناوە. ئەو ڕێککەوتننامەیە جگە لەو نەهامەتییانەی بەسەر گەلی کوردی هێنا، دوای چوار ساڵ بووە هۆکاری هەڵگیرسانی شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عێراق. نووسەر لەو کتێبەدا بە خوێندنەوەی ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان لە بواری قانوونییەوە هەوڵ دەدات بیسەلمێنی گەلی کورد لە باشووری کوردستان مافی خۆیەتی داوای قەرەبووکردنەوەی ئەو زیان و خەسارانەی لە سۆنگەی ڕێککەتننامەی ئەلجەزایرەوە بەری کەوتووە بکات، و لە دادگا نێوخۆییەکانی عێراق و دادگا نێودەوڵەتییەکاندا دادخوازیی خۆی هەبێت. چونکە لەو سەردەمدا کێشەی "شط العرب" لە نێوان ئێران و عێراق هیچ پێوەندییەکی بە جووڵانەوەی مافخوازانەی گەلی کورد لە باشووری کوردستان نەبووە، بەڵام سەدام حوسێن بۆ ئەوەی جووڵانەوەی کورد لە باشووری کوردستان تووشی نسکۆ و هەرەسهێنان بکات، ئەو بەشە لە شەتی عەرەبی کە دەوڵەتی پاشایەتیی ئێران خوازیاری بوو، دوودەستی دای بە ئێران و شای ئێرانیش ئابڕووبەرانە پشتی شۆڕشی کوردی لە باشوور چۆڵ کرد.

ئەم توێژینەوە چەند پرسیاری جەوهەری دەخاتەڕوو، وەک: ئایا ڕێککەوتننامەی جەزائیری ١٩٧٥م بەپێی پێناسەکانی پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان ڕێککەوتننامەیەکی یاساییە؟ ئایا گەلی کورد لە باشووری کوردستان وەک بەشێک لە نەتەوەیەکی ٤٠ میلیۆنی مافی ئەوەی نییە سکاڵای خۆی بەرێتە بەردەم ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکان کە بە هۆی ڕێککەوتننامەی جەزائیر تووشی کۆچڕەو، ئەنفاڵ، کیمیاباران و بەگشتی پاکتاوی ڕەگەزیی بووەتەوە؟ ئایا ئەو ڕێککەوتنەی نێوان ئێران و عێراق و ئاکامەکەی بەئاشکرا پێشێلکردنی بەندی ٢ لە ماددەی یەکی جاڕنامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان نییە کە دەڵێ: "پەرەپێدانی پێوەندیی دۆستانە لەنێوان نەتەوەکان لەسەر بنەمای ڕێزدانان بۆ ئەسڵی یەکسانیی ماف و دیاریکردنی مافی چارەنووسی گەلان و بەڕێوەبردنی هەموو ڕێکارێکی پێویست بۆ سەقامگیری ئاشتیی جیهانی".

بەردەوامیی ژیان لە یاد و جەستەی ئەوانیدیدا

ڕۆژی سێشەممە ٢٤ی ڕیبەندانی ١٤٠٢ی هەتاوی، موزەفەر دەهار، ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دوای ئەوەیکە بەهۆی ڕووداوی هاتوچۆ لەنێوان ڕێگای مهاباد-ورمێ تووشی ڕووداوی هاتووچۆ بوو و دوکتۆرەکان لە وەهۆشهاتنەوەی بێهیوا بوون، دوای ٥ ڕۆژ و لەسەر ڕەزامەندیی ئەندامانی بنەماڵەکەی، ئەندامانی جەستەی پێشکەشی نەخۆشە تایبەتەکان کرا.

موزەفەر دەهار کوڕی خوالێخۆشبوو ڕەحمان دەهار و ئامینە ئیسماعیلی، خەڵکی ئاوایی سینگان سەر بە شاری شنۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دانیشتووی ئاوایی «دێمەلا»ی سەر بە شاری مەهاباد، کە ساڵانێک بوو وەک ئەندامێکی چالاک لە خزمەت بە نەتەوەکەی و حیزبی دێموکرات لە هیچ چەشنە چالاکی و خزمەتێک تەنەخی نەدەکرد. ناوبراو لە سەردەمی بزووتنەوەی «ژن، ژیان، ئازادی»دا چالاکانە بەشداریی کرد و بە چەندین شێوە کاروچالاکی بەڕێوە بردوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بە بۆنەی کۆچی دوایی ئەم ئەندامە دڵسۆزەی خۆیەوە، سەرەخۆشی لە بنەماڵە و خزم و کەسوکاری ناوبراو دەکات و خۆی بە هاوبەشی خەمیان دەزانێت.

نۆزهەتۆلقلووب بە کوردی

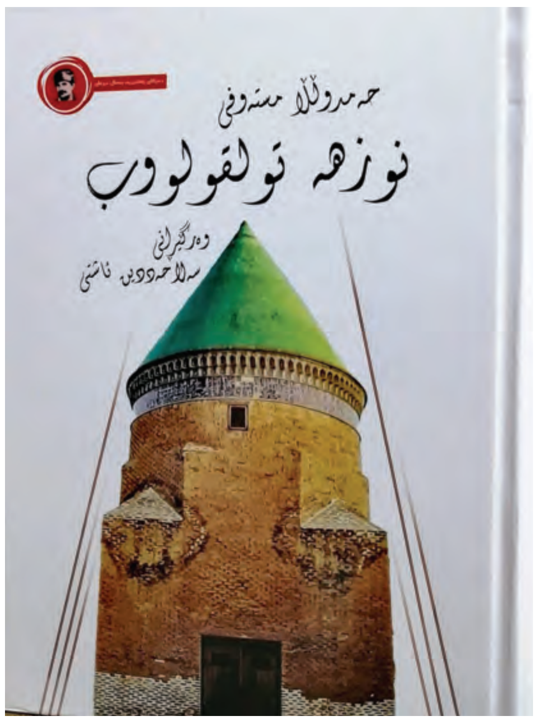

هەر لێکۆڵەر و مێژوونووسێکی کورد لە ڕەوتی نووسین و لێکۆڵینەوەی مێژووی گەلەکەیدا ناچارە لاپەڕەکانی کۆمەڵێک کتێبی مێژوویی نووسەرانی کەونارى ئێرانی وەک آثار الباقیه»ی ئەبووڕەیحانی بیروونی، صفوه الصفا»ی ئیبنی بەززاز، «عالم آرای عباسی»ی ئەسکەندەر بەگ، جامع التواریخ»ی ڕەشیدەدین فەزلوڵڵا و زۆری دیکە هەڵبداتەوە کە یان بە فارسی نووسراون یان بۆ سەر زمانی فارسی وەرگێڕدراون. زۆربەی جاریش ڕەنگە بیر لە کەمکاریی خۆی و نووسەران و وەرگێڕانی دیکەی کورد بکاتەوە کە بۆچی تا ئەو کاتە هیچکام لەوانەمان نەکردۆتە کوردی. ئاخر زۆربەی ئەو بەرهەمە کەونارانە، کەم و زۆر پێوەندییان بە دابونەریت، مێژوو و جوغرافیای کوردستانیشەوە هەیە. «نزهەالقلوب»ی حەمدوڵڵای موستەوفی یەکێکی تر لەو کتێبە مێژووییانەیە کە لە ڕیزی ئەو بەرهەمانەی سەرەوەدا هەژمار دەکرێ.

نۆزهەتۆلقلوب بەناوبانگترین کتێبی حەمدوڵڵا موستەوفییە کە لە نێوەڕاستەکانی سەدەی چواردەی زایینیدا نووسراوە. کتێبێک سەبارەت بە جوغرافیا، خەڵک، پیشە، ژیان، زمان و سەرەنجام ململانێی نێوان نەتەوە و هۆز و ئایینەکان لە سەردەمی ئیلخانانی مەغۆلدا. سەردەمێک کە تورکان تازە خەریک بوون لە ئێران و کوردستاندا ڕەگ دابکوتن و دیموگرافیی ناوچەکە بگۆڕن. بەشی سەرنجڕاکێشی نێوەرۆکی کتێبەکەش بۆ خوێنەری کورد بەشی ئازەربایجان و کوردستانی کتێبەکەیە ئەگەرچی وێناچێ نووسەر لە نووسینەوەی ئەمانەدا کەسێکی بەتەواوی بێلایەن بووبێ.

نۆزهەتۆلقلووب ئەگەرچی بۆ کورد نەنووسراوە بەڵام ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ پێوەندیی بە کورد و مێژووی کوردیشەوە هەیە. بەو سەردەمانەوە کە هێشتا زۆربەی شارەکانی ئازەربایجان تورکیزە نەکرابوون. خوێنەر لە نۆزهەتۆلقلووبدا تا ڕادەیەک بۆی دەردەکەوێ کە لە سەردەمی نووسینەوەی کتێبەکەدا بۆ وێنە زمانی دانیشتووانی تەورێز چەندە کوردی و دابونەریتی خەڵکی مەراغە چەندە کوردستانی بووە.

بەو هۆیانەی سەرەوە دەبوو نۆزهەتۆلقلووب زۆر زووتر بۆ سەر زمانی کوردی وەرگێڕدرابا تا خوێنەری کورد باشتر لە مێژووی گەلی خۆی بگا و نووسەر و لێکۆڵەری کورد وردتر ڕابردووی نەتەوەکەی خۆی وەرد بداتەوە. کارێک کە ئەگەرچی بە درەنگەوە بەڵام سەرەنجام کرا. قەرەبووی ئەم وەدرەنگی کەوتنەش ئەوەیە کە کارەکە لەلایەن نووسەر و وەرگێڕی بەتوانای ئەم سەردەمەی کورد مامۆستا سەلاحی ئاشتی ئەنجام دراوە. دەسەڵاتی وەرگێڕ بەسەر هەردوو زمانی فارسی و کوردیدا، توانایی بەرز و ئەزموون و شارەزایی زۆری مامۆستا لە زمان و ئەدەبی کوردیدا بەدڵنیاییەوە قورسایی زیاتری بەو وەرگێڕانە داوە.

ئەرکی چاپ و بڵاوکردنەوەی ئەم بەرهەمە لەئەستۆی دەزگای ڕۆشنبیریی جەماڵ عێرفان لە باشووری کوردستان بووە.

بەر لە ماڵاوایی

١٥ سەدە دواکەوتوویی لە چلوپێنج ساڵدا

ئەلبورز ڕووییندەن

مێژووی مرۆڤایەتی هەمووی هەر هەنگاو بەرەو پێشەوە نەبووە، بەڵکوو زۆرجار مرۆڤایەتی بەرەو قوڵایی سیاچاڵەکانی دواکەوتوویی و ستەم کێشراوە و ساڵەکانی زۆری لە کیس داوە. لەنێوان دەوری ڕۆشنگەری یۆنانی پێشکەوتووی دێموکراسی تا دەستپێکردنی ڕێنسانیس سەدەی پانزدە زیاتر لە پانزدە سەدەی کێشا، لەو پانزدە سەدەیەدا کۆمەڵگە لە فەلسەفە و زانست و ئاوەزەوە بەرە و حوکمی پاشا و کلیسا ڕۆیشت و دوای پانزدە سەدە جارێکی دیکە هەنگاو هەنگاو بە ئاوەز و ئازادی بەرەو ڕۆشنگەری و پێشکەوتن و دونیای ئەمڕۆ هات.

لە تایبەتمەندییە هەرە بەرچاوەکانی سەدەی نێوەڕاست حوکمی کلیسا و خوڕافە و پێشگری لە هەر پێشکەوتنێک بە ناوی دین و دانانی نوێنەری خودا لەسەر زەوی، کوشتن و بڕین و دوژمنایەتی بە ناوی خودا و فرۆشتنی بەهەشت بە خزمەتکارانی بەوەفای کلیسای ئەوکات بوو، دروست وەک بە نوێنەری خوا دانانی ویلایەتی فەقیه لە سەر زەوی و حوکمڕانی جەماران و ئەو هەموو کوشتن و بڕین و تیرۆرەی کە کۆماری ئیسلامی بە ناوی ئایین دەکات.

سەرکوت و ڕانت و ڕیا و فێڵ و تایبەتمەندییەکی دیکەی پیاوانی ئایینی سەدەی نێوەڕاست بوو کە لە چل و پێنج ساڵی کۆماری ئیسلامیش زۆر بە ڕوونی دەبینین، هەر ئەوەش بە یەکێکی دیکە لە فاکتەرەکانی دواکەوتوویی هەژمار دەکرێ کە لە دواکەوتوویی ئێرانی ژێر دەستەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەبینین.

زۆرن لەو تایبەتمەندییانەی کە وێکچوونێکی زۆریان هەیە لە نێوان سەدەکانی نێوەڕاست و ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەڵام ئەوەی وا دەکات کە ئەو دوانە زیادتر لێکبچن، دڕەندەیی و ستەمی ئەو جۆرە حوکمڕانیانە لە لایەک و کاریگەرییان لەسەر دواکەوتنی مرۆڤ و ئەو وڵاتانە لە هەموو بوارەکانی ژیان لەلایەکی دیکەیە، واتە دواکەوتوویی چلوپێنج ساڵی کۆماری ئیسلامی بە ئەندازەی پانزدە سەدەی حوکمڕانیی سەدەکانی نێوەڕاستە.

هەر زوو ئەو پرسیارە دێتە ئاراوە چۆن دەتوانرێ چل و پێنج ساڵ دواکەوتن وەک دواکەوتنی زیاتر لە پانزدە سەدە ببینین؟

هۆکاری ئەو لێکچواندنە بۆ دژایەتیی ئێمە بۆ کۆماری ئیسلامی ناگەڕێتەوە بەڵکوو بۆ ئەو ڕاستییە دەگەڕێتەوە کە خێرایی پێشکەوتنی زانستی و بوارەکانی دیکە لە سەردەمی ئێستا لە کاتی دیاریکراودا بە بەراورد لە هەمان کات لە ڕابردوودا زۆر جیاوازە، چونکە ڕێژەی پێشکەوتن لە دونیای ئێستا یەکجار زۆرە هەر بۆیەش دواکەوتنی یەکساڵی ئێستا بەرانبەر بە دواکەوتنی چەند دەیەی سەدەکانی نێوەڕاستە.

لەو ڕۆژەی کە کۆماری ئیسلامی هاتووەتە سەر کار هەرچی لە دەستی هاتوە بۆ دواکەوتنی وڵاتێکی خاوەن ماتەوزەی گەورە و و دەوڵەمەندی وەک ئێرانی کردوویەتی، تەنانەت ئەو دواکەوتوویە بە ڕادەیەک خەساری بە ئێران گەیاندوە کە بۆ دووبارە چاککردنەوەی لەوانەیە پێویستی بە ساڵانێکی درێژ بێت و هەر ڕۆژێکیش کە لە تەمەنی کۆماری ئیسلامی دەڕوا ئەو خەسارە گەورەتر و گەورەتر دەبێت.

لە دونیای خێرای پێشکەوتنی ئێستا کە تەنانەت وڵاتانی یەکەمی دونیا فریای پێشکەوتنەکان ناکەون و تەنانەت یاسا و پەروەردەی هەندێک لە پێشکەوتنەکان لە دوای پێشکەوتنی زانستی دەمێننەوە، لە ئێرانێک کە بەرەو دواوە هەنگاو هەڵدەگرێ چۆن دەتوانێ ئەو خەسارە قەرەبوو بکاتەوە جێگای پرسیار و سەرنجە بە تایبەتی کە ئێستاش ئەو حوکمڕانییە بەردەوامە.

بۆ بەراوردی دواکەوتنی ئێران لەو چلوپێنج ساڵە نموونەی کورەی باشوور دەتوانێ ڕوونکەرەوە بێ. کورەی باشووری چلوپێنج ساڵ پێش هەژارتر و هەروەها لاوازتر لە ئێرانی دەیەی حەفتای زایینی بوو، و هەموو ئامارەکان ئەوە دەسەلمێنن. بەڵام بە پلان و دێموکراسیی پێشکەوتوو کۆرەی باشوور ئێستا بووەتە یەکێک لە جەمسەرەکانی پێشکەوتن لە ئاسیا و تەنانەت دونیاش. هەر ئێستا لە هەر ماڵێکی ئەو دونیایە لە هەر شوێنێکی ئەو دونیایە لانیکەم براندێکی کورەی باشووری تێدایە، نەک هیچ براندێکی ئێرانی لە دەرەوەی ئێران نییە، بەڵکوو لەنێو ئێرانیش بە ئەستەمی براندی ئێرانی دەبیندرێ و ئێران بە دەستی سەدان گەورە قەیرانی سیاسی، ئابووری، ژینگەی، کۆمەڵایەتی و هی دیکەوە دەناڵێنێ. هەر بۆیەش چل و پێنج ساڵی دیکتاتۆرییەت و توتالیتەرییەت و ئۆتۆریتەرییەتی کۆماری ئیسلامی بە ئەندازەی سەدەکانی نێوەڕاست و تاریکیی ئورووپا کە زیاتر لە پانزدە سەدەی خایاند بگرە زیاتریش دواکەوتوویی ئافراندوە، بەراوردی تێرۆر و ستەم و سەرکوت و خووێنڕێژییەکەشی زیادتر نەبێ کەمتر نییە.

لە هەمووی ئەوانە مەترسیدارتر بەردەوامی ئەو حوکمڕانییەیە چونکە تا دەڕوا خەسارەکانی کۆماری ئیسلامی بە زیادەوە بەردەوامە، هەر چۆن ڕابردووی سوتاندوە بەڵکوو داهاتووشی خستووەتە مەترسیی سووتاندن، مەترسیدارتر ئەوەیە ئێرانی چلوپێنج ساڵ پێش تەنیا خۆی دەسوتاند ئێستا ناوچەیەکی گەورەی وەک ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەرەو سووتاندن بردووە بەوەش نەوستاوە بە تێرۆر و کوشتن زیانی بە مرۆڤی ئەو پەڕی دونیاشی گەیاندووە.

چلوپێنج ساڵی کۆماری ئیسلامی زۆر زیاتر لە دیکتاتۆرییەتی هیتلێری ئەڵمان دواکەوتوویی دروست کردوە، چونکە ڕاستە شەڕەنگێزی هیتلێر ئەڵمان و ئورووپا و بەشێکی دونیای وێران کرد و بە میلیۆن مرۆڤی لەنێو برد، بەڵام هەندێک بونیادی کۆمەڵایەتی و زانستیی هێشتەوە کە ئەڵمان و ئورووپا بتوانن لە ماوەیەکی کەمدا وێرانییەکە ئاوەدان بکەنەوە و ڕێگەی پێشکەوتن لە کوێ وەستا بوو بەردەوامی پێ بدەنەوە. بەڵام کۆماری ئیسلامی تەنیا وێرانیی شەڕەکان و ژینگەی نییە بەڵکوو هەموو بوارەکانی ژیانی کردۆتە ئامانجی دواکەوتوویی خۆی و هەر بۆیەش بە سەدەکانی نێوەڕاست دەشوبهێندرێت. بۆیە ڕووخاندنی ئەو ڕێژیمە بە ئەندازەی ڕزگارکردنی مرۆڤایەتی لە پانزدە سەدە تاریکی سەدەکانی نێوەڕاستی ئورووپا و بگرە زیاترە.